

157

Samlingar

utgifna

för

De skånska landskapens historiska och
arkeologiska förening

af

MARTIN WEIBULL.

IX.

1880.

Lund, 1880,
Fr. Berlings Boktryckeri och Stilgjuteri.

måtte uti olika meningar, att adel och prester förenade sig derom, att konungen borde oblikeras att genom behörigen tillförordnad aktor låta anställa laglig undersökning om diskontdirektionens förhållande i afseende på verkets förvaltning, borgareståndet fann all fråga derom böra förfalla i följd af den meddelta déchargen och bondeståndet lemnade hvad bankoutskottet anfört utan afseende. Ändtligen blef, obegripligt nog, enhälligt beslutet, att dessa särskilda meningar skulle hos konungen anmälas till den åtgärd, som i anledning deraf kunde prövas nödig. Härmed ansågs allt vara väl bestäldt med denna viktiga sak, som sålunda lemnades åt sitt öde. Riksdagen slutades, och ingenting vidare afhöordes rörande diskontverket, förr än uppmärksamheten derå åter uppväcktes genom ankomsten af en kurir från hufvudstaden till Malmö d. 25 november 1815 tidigt på morgonen medförande depescher till landshöfdingen baron Klinteberg. Efter hvad sedermera erfors, medförde kuriren konungens befallning till baron Klinteberg att undersöka diskontverkets ställning i enlighet med räkenskaperne och att på utgången deraf skulle bero, huruvida konungen skulle finna omständigheterna böra påkalla, att verket särskildt understöddes för att kunna upprätthållas. Utan tvivel var orsaken till denna kraftyttring, att man å högre ort nu ändtligen börjat inse, att utlåningssättet med 3 procentsreverserne ovilkorligen skulle bringa till provinsens undergång genom det oerhörda agiotage, som deraf var en gifven följd. Om verkets samskyldiga ställning var baron Klinteberg kanhända mer än någon annan i tillfälle att erhålla enskild kännedom. Kamereraren i verket, Mengel, var baron Klintebergs svåger och alltifrån diskontens första tillkomst dess kamererare. Huruvida denna utväg att erhålla upptäckter begagnades, är ej kunnigt; men deremot är för författaren nogsam bekant, att Mengel, som nästan uteslutande var i besittning af hela kommissionärsarfvodet vid diskontlåns uttagande, (den tiden $\frac{1}{2}$ procent, och mera drygt än någonsin genom 3 procentsutlåningen, som fordrade full inbetalning och nya lån hvar tredje månad), på de sednare åren åtnjöt i lön 1,400 rdr och en lika summa i gratifikation af verket samt vid sin på 1840-talet inträffade död efterlemnade en högst betydlig förmögenhet. I hans högsta intresse låg således, att verket i det aldra längsta uppehölls. Med sjelfva direktionen var baron Klinteberg och nära lierad. Den utgjordes af personer med allmänt anseende. Det kan icke vara författarens mening att kasta någon skugga på baron Klinteberg, som skulle han varit medvetande af den falskhet och flärd, som låg på botten af diskontens förvaltning; men sannolikt är, att han, som sjelf deltagit i föregående revisionerne, med sin kännedom af personer och förhållanden nog anat fara vara å färde, men dels af skonsamhet emot många af länets innevånare, som måste stå eller falla med diskonten och dels af för långt utsträckt förtroende till direktö-

1815 rernes klokhet och förmögenhet, låtit förleda sig att utan närmare inträngande uti diskontverkets hemligheter, tro på direktörernes försäkran om verkets soliditet. Emellertid är det ett faktum, som genom 1817 års kriminella domstols undersökning blef i dagen lagdt, att först den förut omtalte 25 november om morgonen, sedan kuriren ankommit och en kort stund förr än baron Klinteberg uppträdde uti diskontverket för att börja den anbefalda undersökningen, det så ryktbart blifna så kallade stora lånet till handlanden Jonas Ståhle å utöfver 200,000 rdr bko bokfördes efter Nordlindh's muntligen åt kamereraren och bokhållaren meddelte föreskrift och skriftliga promemoria, och bokfördes för den 23 nov., som det uppgafs, efter ett af direktionen, — enligt för den 7 nov. upprättadt protokoll, hvilket likväl efter all anledning först den 25 november tillkom — fattadt beslut om att Ståhle på ett så oerhördt sätt borde understödjas.

Detta protokoll är något så eget i sitt slag, att det, ehuru tryckt bland rättegångshandlingarne år 1818 men sällan läst, såsom der sammanfördt med en sådan massa, väl förtjenar att ordagrant återgifvas såsom bevis på huru i nödens stund genom mod och fintlighet en svår lucka kan fyllas. Det lyder så här:

Protokoll hos diskontdirektionen i Malmö den 7 november 1815.

Efter en lång och bekymmersam öfverläggning inom direktionen i anledning af den allmänna förlägenheten i penningarörelsen och de vådliga följder för diskontverket deraf äro att befara, då det redan vacklande förtroendet genom handlanden Båths cession nästan alldeles upphört, fann direktionen den enda utväg att förekomma en allmän förstöring vara den, att understödja handlanden Jonas Ståhle, på hvilken allmänna uppmärksamheten nu är riktad och hvars relationer äro så vidsträckta, att dess undergång skulle bereda ej allenast större delen af de öfrige handlandes fall, utan äfven många andras både inom och utom orten samt framför allt hafva den aldri äfventyrligaste verkan på opinionen om diskontverket, hvars bestånd och vidmakthållande såsom främsta målet för direktionens omsorger således fordrar ett kraftigt steg, hvarvid ögonblickets kraf utesluter alla andra betänkligheter, än att med befordrande af det ändamål som sökes, i möjligaste måtto förvara verkets säkerhet.

Efter de underrättelser direktionen inhämtat om Ståhles förmögenhetsomständigheter, äro dessa af den beskaffenhet, att tillgångarne betydigen öfverstiga skulderne; men en summa af icke mindre än 200,000 rdr erfordras om ändamålet skall vinnas, dertill då äfven hörer, att denna operation hålles hemlig, hvarföre också de lånebiträden som lemnas ej genast kunna bokföras och icke eller all den säkerhet af Ståhle åstadkommas, som till äfventyrs kan bli nödig, utan vill direktionens ledamöter hvar för sig, efter hvad omständigheterne medgifva, dermed biträda.

Detta protokoll skall i kassakistan förvaras, och ansåg direktionen tjenligt anmoda notarius publicus att genom sin påskrift under tystnad af dess emhetsed styrka detta dokuments tillvarelse. Ut supra.

C. M. Nordlindh. Christ. Björkman. H. Falkman.

Erhållen kännedom om detta dokument, intygar

J. Knutsson,
Not. Publ. Civi's Malm's.

Hvarken konungens befallning till baron Klinteberg om undersökningens företagande eller hans rapport om hvad han derunder erfarit passerade landskansliets diaries eller registratur. Följaktligen blefvo blott verkningarne bekanta. De voro, att en af direktörerne, handlanden Falkman, afreste till hufvudstaden, medförande erforderlige hypotheker och säkerheter för ett lånebiträde af 700,000 rdr i kontanta penningar, som konungen anslog åt Malmö diskontverk, hvarigenom dess upplösning för den gången uppsköts. Vilkoren för ett slikt lånebiträde voro dels att alla utlåningar från diskonten tills vidare skulle inställas och dels att direktionens förvaltning komme att vara underkastad kontroll på det sätt konungen ville i nåder särskildt förordna.

Häröfver förklarade direktionen sin underdåniga erkänsla, med åtagen förbindelse att obrottsligen iakttaga hvad Kongl. Maj:t i nåder täcktes förordna. Alfvaret härmed visade sig snart, då inom tvänne års förlopp diskontverket föll med en explosion, hvaraf minnet ännu lefver inom Malmö stad och hela provinsen. Härmed må skildringen af Malmö diskonts öde för denna gång vara slutad. Detta utgör första akten af det sorgespel, hvars uppförande inför författarens ögon må tjena honom till ursäkt för strängheten uti hans omdöme framdeles om vådan af enskilda banker. Ett må likväl här tilläggas, som stämpliar konsekvensen uti styrelsens åtgärder. Det är utredt, hvad opinion rikets ständer hade om Malmö diskonts förvaltning och huru den framkallade en underdånig hemställan om räfst i anledning deraf. Efter riksdagen nästan tvangs regeringen genom den fortsatta usla förvaltningen att melankomma med ett utomordentligt biträde, påtagligen vid sidan af grundlagen, som ej vet af något sådant — och ändock står att läsa uti rikets ständers revisorers berättelse af den 10 november 1817 i fråga om denna räfst en så lydande tirad:

"Någon tid efter riksdagens förlopp (1815) täcktes Kongl. Maj:t till dess justitiekanslersembete öfverlemna rikets ständers underdåniga skrifvelse i ofvan omnämnda afseende och fann Kongl. Maj:t, i anledning af justitiekanslersembetets efter direktionens hörande derom afgifna utlåtande, skäligen under den 3 juli 1816 slutligen i nåder förklara: att ehuru Kongl. Maj:t, så väl af hvad handlingarne innehålla, som justitiekanslersembetets underdåniga anförande i nåder inhämtat, att direktionen öfver Malmö diskont vid förvaltningen deraf öfverträdte den för direktionen utfärdade instruktion, likväl och som bemålte direktion af vederbörande auktoriteter erhållit behörig décharge för diskontverkets förvaltning och räkenskaper för åren 1813 och 1814 och rikets ständer redan vidtagit sådana anstalter, hvarigenom anmärkningar af den egenskap som de, hvilka emot direktionen då blifvit anmälda för framtiden kunde förekommas, så hade Kongl. Maj:t funnit något tilltal mot direktionen vid sådant förhållande då mera icke kunna äga rum."

Bland de egentligaste föremålen för riksdagen 1815 voro grundlagsstadganden i anledning af de nya konstitutionella förhållanden, som till följe af föreningen emellan Sverige och Norge uppkommit.

- 1815 Konungens proposition härom, som grundlade den så kallade riksakten af den 6 augusti 1815, granskades med uppmärksamhet till utredande af de vilkor, under hvilka föreningen skett. Upplysningar derutinnan sagnades icke heller. Konungen säger bestämdt, att han visserligen lika med hvarje fördomsfri man insett, att den skandinaviska halfön under en spira och en lag, åtminstone för första intrycket, lemnade en större borgen för styrka och framtida säkerhet, än dess delning under två styrelseformer, som skapade tvänne folk; men att en lugn pröfning af tidens skick och af nationernes lynnen hade snart vänt konungens tankar från ett förslag, som för att vara nyttigt borde mötas af frivilligt bifall och således förete en möjlighet, att utan blodsutgjutelse kunna utföras. Ledd af den upplysning, konungen varit i tillfälle vinna om allmänna tänkesättet i Norge, hade han genast efter freden i Kiel yttrat till norska folket, att dess afsigt vore, att med Norges innebyggare öfverenskomma om en särskild grundlag för detta rike, byggd på ett folks tvänne dyrbaraste rättigheter: nationalrepresentation och fri beskattningsrätt. All fråga om en sammansättning med Sverige var således redan i förväg åsido lemnad och konungen gjorde sig försäkrad, att rikets ständer äfven utan afseende å de af honom anförda skäl, endast vid en uppmärksam blick på det förflutna årets händelser, skulle erkänna nödvändigheten af konungens beslut i detta afseende. Propositionen, som bland annat innefattar denna kompliment emot Sverige: "konungen kände det folks tänkesätt, hvars ledare han var och bedömde derefter de nya undersåtarnes, han gick att hägna under sin spira. Med lämpa och lugn samt med aktning för sina rättigheter kunna nordens friborna söner förmås äfven till stora uppoffringar, men mot hotelser väpna de sina sinnen och mot förtrycket yttra de en manlig kraft" — var från början till slut ett slags rättfärdiggörelse, för sättet på hvilket Norge med Sverige blifvit införlifvadt och ändades med förslag till några jemkningar i Sveriges grundlag, som, framkallade af förhållanden, hvilka vid de förras stiftande ej kunnat förutses, icke eller ansågos tåla de hvilo- och pröfningsformer för nya förslag, som i båda rikenas konstitutioner voro utstakade. En sådan princip ville likväl rikets ständer ej införa, utan kommo på en annan väg till samma mål, derigenom nämligen, att de med Norges rikes representanter öfverenskommo att uti en särskild från båda rikenas grundlagar afsondrad riksakt innefatta och bekräfta vilkoren för den konstitutionella föreningen och dessutom beslöto, att med afseende på de frågors natur, som angå denna förening, de både då och framdeles kunde vid samma riksdag, då de väcktes, till afgörande förekomma, utan att till nästa riksdag böra hänskjutas.

Huru mycket inflytande kronprinsen utöfvade åtminstone på de militära ärenderna, kan slutas af konungens den 24 april

utfärdade instruksjon för generaladjutanten eller den embetsman, 1815 som hos konungen föredrager kommandomål rörande armén. Sedan föremålen för generaladjutantens befattning blifvit uppräknade, heter det deruti, att alla ärender uti ofvannämnde delar skola, innan de till Kongl. Maj:ts nådiga afgörande framställas, föredragas hos hans kongl. höghet kronprinsen, hvilken i egenskap af generalissimus gifver generaladjutanten sin tanka tillkänna och att i fall H. K. H. icke är tillstades, då Kongl. Maj:t i nåder tager sitt beslut, åligger det generaladjutanten att vid rapporten meddela Kongl. Maj:t hans kongl. höghet kronprinsens mening. Ett sådant föredragningsätt tyckes emellertid ej hämta något stöd af 15 § regeringsformen; men ännu fortforo de så kallade menlösa tiderna, då icke allt vägdes på guldvigt, som emellan riksdagarne af regeringen gjordes, och det var dessutom ingen hemlighet, hvem som i militärisk hänseende styrde land och rike.

Vid arméens uppbrott till Tyskland hade en del rotehållare vid södra skånska infanteriregementet efter kontrakt aflemnat hästar i stället för manskap. När nu motsvarande antal, 284 hästar, i början af 1815 återkommit, och rotehållarne blifvit inkallade att deraf återtaga de hästar de igenkännt och kunnat styrka vara sig tillhörige samt att lotta om de öfrige, befunnos 7 hästar oduglige. Då en del rotehållare vägrade att i lottningen deltaga och andra ej tillstadeskommo vid därför utsatta mötet blefvo de på sådant sätt öfverblifne 19 hästarne genom auktion försålde och betalningen fördelad emellan de rotehållare, som hästar in natura icke uttagit.

Vid denna tid hade bränvinsbränningen i Malmö uppnått nära nog 1816 sin högsta grad af begärlighet. Idkandet af denna handtering ansågs innebära ett säkert medel till bergning. Alla klasser, handlande, handverkare, bryggare och tjänstemän, ibland desse sistnämnde till och med en kantor och klockare, sysselsatte sig dermed. Enligt den år 1815 utkomne kongl. författning var det staden tillåtet att utöfva bränvinsbränning med 59 pannor af 50 kannor hvardera. Sättet att fördela detta antal skulle bero af de i staden röstägandes beslut. Huru mycken vigt som fästades härvid kan slutas deraf, att beslutet blef, att antalet pannor skulle tillfalla hvarje societet, hvaruti stadens borgare och husägare voro indelte, i samma förhållande som de ägde utse elektoror vid val eller så, att handels societeten skulle få disponera öfver 24, handverks societeten öfver 16, bryggaresocieteten öfver 8 och civilsocietyeten öfver 8, hvaremot de öfverskjutande 3 skulle öfverlätas åt dem af stadens husägare utom societet, som dertill sig anmälte och i händelse de voro flere, i mån af högsta afgift till fattiginrättningen.

1816 Inom hvarje societet anställdes derefter auktion å pannorne. På detta sätt samlades hastigt, endast inom handels-societeten, öfver 1,300 rdr och inom de öfriga i förhållande derefter. Afgiften till staten var en obetydlighet, 10 rdr för hvarje panna hela året. Ingen klassifikation fans då ännu. En hvar brände så godt han förstod; men med pannerymden kom det sig icke heller så noga. En tillökning deri af några hundrade procent ansågs ingenting betyda. Dermed fortgick i staden många år, till dess det ändtligen föll justitiekanslaren in att beordra dåvarande landsfiskalen, sedermera här anstälde stadsfiskalen Sylvan, att hitresa och undersöka alla brännerier. Han annonserade sin ankomst aftonen förut, och påföljande dagen kl. 10 börjades undersökningen, som träffade allt i sin behöriga ordning. Sedan den tiden hafva alla underslef i den vägen för staden varit främmande. Oaktadt, såsom redan nämnt är, genom täflan en icke ringa betalning till hvarje societetskassa måste erläggas för rättigheten att bränna, ökades den ytterligare med förbindelse att dessutom för hvarje panna erlägga till fattiginrättningen en tunna råg. Det var ett besynnerligt öde de genom bränningen inom societeterne samlade penningarne fingo. Handels-societets summa stadnade icke länge i dess värjo. Knappt uppuren anslogs den till brandstod åt en handlande Holmstedt, hvars magasin uppbrann genom vådeld natten emellan d. 9 och 10 juni 1816. Genom handtverkssocietets fond lades grunden till en välgörenhetsanstalt, som ännu fortlefver och vunnit stor styrka under namn af handtverkarnes i Malmö understödsförening, nu ett slags lifrätteanstalt i rak strid mot dess ursprungliga bestämmelse att blott bispringa i behof stadda handtverkares enkor och barn. Bryggaresocieteten hade samlat minst, så att deraf icke blef någon särdeles behållning, och civilsocieteten använde sin fond i många år till att löna sin notarie, men den uppåts omsider på detta sätt utan att lemna något spår efter sig. Sedan staten lärde sig att högre beskatta bränvinsbränningen, intorkade både nu beskrifna inkomstkälla och till stor del bränningsbegäret, som nu (1850) kan tillfredsställas med något öfver 20 pannor af omkring 50 kannors rymd, fast af mera gifvande konstruktion.

Vid den nyss omtalta eldsvådan, som borgmästaren Nordlindh, oaktadt sjuk, bevistade såsom befälhafvare, fick hans helsa en knäck, som sammanlagdt med stigande bekymmer grundlade en sjukdom och urartade till en åkomma uti högra pekfingeret, hvilken förorsakade honom gruffiga plågor och gjorde honom nära oförmögen att vidare föra pennan. På närmare 8 månader kunde han icke direkte förvalta sitt embete. Skött af flere bland ortens skickligaste läkare, dömdes han att låta amputera det angripna fingeret, och dag dertill var redan bestämd, då någon af Nordlindhs omgifning sände en bondhustru, Boel Bengtsdotter i södra Wram

i trakten af Helsingborg, som åtog sig och också lyckades att med 1816 en salva af vissa örter, den hon sjelf beredt, kurerade fingret, fastän det efter de många förutgångna operationerna blef något vanskapligt. Denna bondhustru blef genom Nordlindhs föranstaltande af landshöfding Klinteberg hos konungen anmäld till erhållande af någon belöning för det hon vårdat ej mindre än 807 personer för yttre åkommor. Belöningen stadnade vid en kunglig äreskänk af en silfverbägare, vägande 50 lod och försedd med tjenlig inskription. För att återvinna kroppskrafter begagnade Nordlindh brunnsdrickning vid Ramlösa, och derefter kvarstodnade han på Fjerrestads gård, som ägdes af hans måg, sedermera öfversten greve Rosen, som det förmodades, såsom förvändning att ej vara tillstädes vid det besök Malmö för första gången väntade sig af kronprinsen Carl Johan och arfprinsen Oscar. Den 16 augusti var utsatt till dessa höga resandes ankomst. Genom en egendomlig ödets lek inträffade, att vikarierande borgmästaren, sedermera lagmannen Falkman, på eftermiddagen erhöi ett sådant anfall af hufvudvärk, att han ej kunde lemna sina rum och således ej heller emottaga de höga gästerna. Under bekymren häröfver ankom Nordlindh helt oförmodadt till staden och fungerade såsom borgmästare, oförhindrad af den tjenstledighet, hvaraf han var i åtnjutande. De kongl. prinsarne inträffade ej förr än på natten, så att den för dem arrangerade middagsmåltiden på Knutsalen, den mest storartade, som någonsin der blifvit gifven, ej kunde börjas förr än emellan kl. 12 och 1. Hela staden var illuminerad. Påföljande förmiddagen, då excellensen von Engeström gjorde sin uppvaktning hos kronprinsen, yttrade denne sig hafva drömt, att han föregående natten träffat Engeström i Paris: sådan fann han den eleganta middagen de bevistat och den kunde endast jemnföras med en middag i Paris. Detta prof af fransysk artighet spridde sig snart i staden och ökade glädjuset, hvori stadens och ortens innevånare sväfvade. Det bör ihågkommas, att nio år hade passerat, sedan staden haft något kungligt besök och detta medförde oändligt mera lif än det stela Gustaf Adolfs hof spridde. Nästa afton eller rättare natt — ty först kl. 12 ringdes till Knutsgille — gafs bal å Knutsalen, som bevistades af kronprinsen och arfprinsen. Bägge blefvo S:t Knutsbröder och togo till S:t Knutssystrar, den förre grefvinnan Brahe och den sednare dåvarande fröken Louise Bennet, sedermera grefvinnan Posse. Berusningen fortsattes ända till de höga gästernas afresa på tredje dagens eftermiddag. Några ögonblick dessförinnan föresatte sig de äldre af borgerskapet att till häst eskortera sina höga gäster ända till Klörup. Till häst kommo alla i den för första gången pådragna borgareuniformen med värja vid sidan och i galopp gick det framåt; men vid stadsgränsen, der stadens fanor och standarer voro placerade och fotfolket af stadens invånare

1816 formerade en nära ändlös haj, aftackade kronprinsen kavallerieskorten, hviftande med hvita näsduken, glad att komma väl undan med sina förspända 8 dugtiga bondkampar, hvilka voro skrämde nära till skening af fladdrande fanor och näsdukar. Till exaltationen hörde också, att både från middagen och balen hemföljdes prinsarne af hela värdspersonalen med blottade hufvuden. Balen var ock imponant. Vid prinsarnes inträde i Knutsalen fans der ingen mansperson, men väl 360 hvitklädda, djupt nigande damer. Såsom en utmärkt nedlåtenhet af kronprinsen mot h. exc. grefve Toll iaktogs, att kronprinsen vid bortgången från balen sjelf hjälpte honom att påtaga sin kappa, som han krusade för att vilja begagna. Om förtjusningsfebern hos åskådarne urartade till någon öfverdrift, må det förklaras af nyhetens behag att se en så ryktbar man som kronprinsen onekligen var, och det för första gången sedan hans namn och bedrifter ånyo ådragit sig Europas uppmärksamhet. Prins Oscar var en älsklig yngling, fast icke utrustad med samma liflighet, som hans höga fader i så hög grad ägde.

Ehuru borgmästaren Nordlindh vid sin oförväntade ankomst till staden, — som det kan antagas endast för att göra sin enskilda underdåniga uppvaktning, — var alldeles främmande för de vidtagne arrangementerne, initierade han sig dock snart i dem och upprättade för sista gången sitt stolta, af många hemliga bekymmer nedböjda hufvud. Hans afskedsord till kronprinsen vid stadsgränsen voro få, men kraftiga. Han betackades därför vid en bål, som till hans ära tömdes på Margretetorp, ej annars känt för inrymmandet af dryckeslag, men hvarest det nu gick rätt lustigt till. Slutet blef, att det hastigt formerade kavalleriet af borgerskapet eskorterade Nordlindh hem ända in på hans gård och der gaf honom ett hurrah, den sista hyllning han mottog. Vid prinsarnes afresa erhöll kyrkoherden i S:t Petri, doktor Gullander, en vacker gulddosa till present. Kronprinsen skänkte till de fattiga 200 rdr med löfte om en lika summa årligen i 8 år, under föreskrift att ena hälften skulle utdelas och den andra läggas till fattigkassans fond. Det egna inträffade med denna gåfva, att den så nära aldrig utfallit. Fattigdirektionen försökte förgäfvos att förmå någon auktoritet att erinra om årliga utbetalningen. Först vid 1830 års riksdag kunde lagman Falkman, såsom riksdagsfullmäktig formligen uppmanad, dertill öfvertalas. Äfven han, annars så redbar och nogräknad, ryggade tillbaka i det längsta och kunde först vid sin afskedsaudiens få fram en underdånig påminnelse om saken; med allt skäl skall konungen dervid förklarar sig mycket missbelåten, ej med påminnelsen, men deröfver att den så länge uteblifvit och haft ganska strängt yttrande om slappheten hos lokalauktoriteterna, som därför borde plikta genom erläggande af ränta, emedan Hans Maj:t i anseende

till mängden af sednare dispositioner icke annorlunda än årligen 1816 ville afbördas sig den utlofvade gåfvan, hvilken ock derefter punktligt utgick på bestämd tid. De vanliga drickespenningarne i residenset utgingo ock i stor skala. Landshöfding Klinteberg mottog för detta ändamål och visade offentligt en hel göpen af dukater. Den sista dukaten utdelades på Södergatan vid sjelfva utfarten. Ett original af egen art på sin tid, dåvarande polis-uppsyningsmannen Kistner, från barndomen öfvad till ett slags snabblopare, företog sig det orådet att springa framför vagnen såsom en forntidens löpare. Kronprinsen ropade honom till sig vid vagnen och lade en dukat i hans hand, sägande: "bra polis! behöfs inte" — en kompliment som Kistner gråtande emottog. Denna dukat ansåg Kistner såsom en hedersskänk, lät drilla ett hål deruti och bar den såsom berlock i sitt ur för sin öfriga listid.

Samme Kistner, född krympling i så måtto att han hade blott högra armen fullbildad, men af den vänstra endast ett par tum nedom armbågen, utmärkte sig från barndomen för ovanlig raskhet, vighet och fyndighet. Med sin en och en half arm öfvergick han alla andra i klättring, simning och dylikt samt red och körde obehindradt, rökande obesvärad sin pipa. Under upploppet i Malmö 1799 var han en af de ifrigaste. Han hade redan då sina gynnare, som hjälpte honom ur faran för följderna. Efter Köpenhamns bombardement af engelska flottan begaf han sig dit och, förebärande att han derunder mistat sin ena arm, förtjente han dermed allmosor. Då på den tiden intet boktryckeri fans i Malmö, utan notifikations- och bjudningskort vid dödsfall, affischer m. m. måste tryckas i Lund, nyttjades Kistner nästan dagligen för dylika uppdrag såsom löpare deremellan och Malmö. Äfven i andra ärenden begagnades han och nästan ingen ting kunde hända i staden, utan att sätta Kistner i rörelse. Så var ock förhållandet under kongl. familjens vistande i Malmö 1806. Han var då att anse såsom kolportör af alla dagens nyheter. Kistner blef äntligen ett slags souschef för polisen i staden och slogs i denna egenskap lika tappert med den halfva som med den hela armen. Han svarade emot många andra polisbetjenter och befordrades sedan till executionsförvaltare, uti hvilken befattning han var lika outtröttlig och obegriplig i betraktande af svårigheten för honom att med sin ena hand kunna bestrida vidlyftigare skriferiarbete och en oupphörlig penningaräkning. Slutligen sökte han lugnet genom att utverka sig tillåtelse att hålla gästgifveri. Då detta honom bestreds, begagnade han, för att komplettera sin meritförteckning, ett af landshöfding Klinteberg vid något tillfälle, då Kistner utskickats i hans ärender, från Helsingborg utfärdadt vittnesbörd, att Kistner derunder ägde begagna gästgifvareskjuts, hvarmed han ville bevisa, att han också borde få blifva gästgifvare — och det lyckades. Som gästgifvare

1816 hängde polisbetjenten likväl alltför länge i honom. Han utöfvade polisen ibland gästerne nog strängt och gick en gång så långt, att han var på väg att komma på fästning för olaga häktning. Han dog likväl från denna brottmåls sak.

Såsom ett litet bidrag till historien om de så kallade jura patronatus eller rättigheten för enskilde personer att i vissa församlingar kalla kyrkoherde med rättighet att tillika i denna egenkap uppbära kyrkotioden emot skyldighet att underhålla kyrkan och dess skrud, må här anföras, huru tillgick vid utöfningen af ett dylikt jus patronatus till Herslöfs kyrka i Rönnebergs härad. Genom ett kongl. bref af den 15 januari 1800 hade detta jus blifvit tillagdt dåvarande ägaren af berustade säteriet Säbyholm nära Landskrona, öfversten C. L. Cock med förbehåll, att vid framdeles skeende transport deraf, anmälan borde hos Kongl. Maj:ts ske med tillkännagifvande i hvad stånd kyrkan befans och om en afträdande patronus dervid fullgjort hvad honom ålegat, samt derefter Kongl. Maj:ts tillstånd till transporten afvaktas. Cock, en godtrogen man och ex professo dålig hushållare, använde såsom många andra i hans belägenhet kyrkans inkomster sig til nytta, och sedan han småningom fallit i procentarehänder, så att han var ohjelpigt förlorad, grep han äfven till kyrkans dyrbara blytak, som afflyftades, såldes och ersattes med tegel. Ändtligen såldes Säbyholm för gäld och inköptes af en bland den tidens matadorer i egendomshandel, majoren Adolf Coyet, som också slutade med att blifva ett procenteriets offer och nödsakades rymma till Köpenhamn, der han slutade sitt lif i djupt armod. Vid Cocks död och under efter honom uppkommen konkurs sålde kuratorerne jus patronatus till Herslöfs kyrka och församling till en annan af denna tids ryktbare spekulanter i fastighetshandel, den genialiske öfverstelöjtnanten A. F. Tornerhjelm. Nu uppkom en egen företrädestvist om berörde patronat, alldeles som hade det utgjort en annan lösörepersedel, och denna tvist utfördes omedelbarligen inför konungen i administrativ väg. Icke mindre än fyra pretendenter anmälde sig att tillträda samma jus: först kuratorerne uti Cocks konkurs för att hemula sitt med Tornerhjelm afslutade köp och således få det åt honom tillerkändt; derefter Coijet såsom ägare af Säbyholm, under hvars ägare det sednast lydt, och slutligen hofstallmästaren, friherre Werner von Schwerin, och majoren, friherre Fredr. Stjernblad, de tvenne sednare såsom betydliga fastighetsägare inom pastoratet, och den sistnämnde särskildt, såsom den der af kuratorerne i Cocks konkurs erhållit vilkorlig öfverlåtelse af patronaträttigheten, sedan Tornerhjelm sig densamma afsagt. Dessutom yrkade pastor och socknemännen, att antingen konungen sjelf ville blifva kyrkans patron, eller ock dertill utse f. d. landshöfdingen grefve Tage Thott såsom afkomling af första patronen i församlingen, framlidne geheimerådet Knut Thott;

men om intetdera bifölls hvem som helst af pretendenterne, — med undantag af Tornerhjelms — blott någon patron erhöles, som om kyrkan och dess rätt kunde taga vård. Vid företagen pröfning af tvisten förklarade konungen den 10 januari 1816, — utan att fästa afseende på tillbudet att sjelf blifva pastoratets patronus, hvilket ej varit orimligare, än att han ännu är det vid Råseberga församling i trakten af Herrevads kloster — att det vore utrönt, att Cock, hvilken fått sig patronrättigheten upplåten, icke fullgjort hvad honom i denna egenskap ålegat, men som ifrågavarande jus patronatus blifvit såldt och köpt med Kongl. Maj:ts tillstånd och aldra först för vederlag af fräsehemman förvärfvad, så pröfvades berörde rättighet icke kunna annorlunda betraktas, än såsom all annan lagligen förvärfvad egendom, hvilken ägaren tillkommer att efter behag disponera emot det han bör fullgöra hvad som finnes vara eftersatt uti åtagne förbindelser. Hvad åter hufvudsaken angick, eller på hvilken ifrågavarande jus nu borde anses vara öfverlåtet, så fann Kongl. Maj:t, att en sådan rättighet så mycket mindre kunde tilläggas landshöfdingen grefve Thott, efter hvad församlingen vilkorligtvis begärt, som han icke sjelf derom gjort underdånig ansökning och upplyst blifvit, att han i socknen icke ägde något hemman, och att någon fråga om denna rättighets öfverlåtan på major Coijet såsom ägare af Säbyholm så mycket mindre kunde uppstå, som kuratorerne i Cocks konkurs icke till Coijet öfverlåtit jus patronatus, hvaremot och då nämnde kuratorer afstått detsamma först till Tornerhjelms, som sedermera transporterat det på hofstallmästaren friherre Schwerin och derefter åter till majoren friherre Stjernblad, endast emellan bemälde bägge friherrar fråga kunde uppstå om erhållande af denna förmån och då bägge ägde det gemensamt för sig, att de hade egendom inom Herslöfs socken och att församlingens ledamöter förklarar sig för dem båda hysa fullt förtroende och högaktning samt bägge åtagit sig att vidmakthålla kyrkan och iståndsätta hvad der funnes brista, fann Kongl. Maj:t intet hinder möta hvarken för den ene eller andre att erhålla detta jus; men enär blott en af dem kunde blifva kyrkans patron och friherre Schwerin uppå sig fått den rätt öfverlåten, som curatorerne först till Tornerhjelms afstått och dessa kuratorer icke ägt rättighet att, utan Tornerhjelm medgifvande eller afsägelse, för andra gången försälja hvad de förut sig afhändt, tillerkändes jus patronatus till Herslöfs kyrka åt friherre Schwerin emot det han till Cocks sterbhus utbetalte den summa, hvartill Tornerhjelms sig förbundit och dessutom inom trenne år medelst reparation försatte kyrkan i fullkomligt godt stånd, anskaffade den af Cock nedtagna klockan, som skulle omgjutas och försåg kyrkan med en sådan tillbyggnad, som då varande folk-mängd i församlingen kräfde; hvartörutan Kongl. Maj:t, på det frågan om öfverlåtan af oftaberörde jus patronatus för framtiden

- 1816 måtte förekommas, pröfvade skäligt förena detsamma med friherre Schwerins egendom Zireköping, sådant som framlidne geheimerådet Knut Thott detsamma erhållit och hans efterträdare sedermera innehaft, med förklarande att detta jus från förberörde egendom hädanefter icke fick skiljas.

Det gräusar till det otroliga att ännu i detta tidehvarf och i vårt land sådane missbruk, som det, att enskilde personer eller egendomar äga rättighet att kalla kyrkoherdar och efter godtfinnande använda kyrkornes medel, fortfarande kunna äga bestånd. Det är dessutom ingen hemlighet, att på detta sätt så kallade patronella pastorater blifvit köpte och sålde såsom annan handelsvara till den mestbjudande och att kyrkornes inkomster blifvit betraktade såsom patroni eller vissa egendomars enskilda inkomster, deraf ofta ganska ringa blifvit användt till kyrkornes nytta. Det anförda exemplet vittnar om huru sjelfva patronsrättigheten utgjort föremål för offentlig köpslagan, och det är ett faktum, att slik rättighet ordentligen blifvit pantförskrifven och vid domstol in-tecknad för gäld, hvaraf följer, att den också derföre kan i måt tagas och borgenär följaktligen deruti erhålla införsel samt på grund deraf utöfva patronrätten, äfven om han sjelf vore ärelös. Under vår tids reformifver torde det väl tåla vid att undersöka, om regeringsmakten i Sverige haft något lagligt stöd, att åt enskilde förläna hvad den till och med sjelf icke ägt — dominium öfver kyrkornes egendom.

- 1817 Redan mot slutet af år 1816 började de förstörande verknin-garne af Malmö diskonts förvaltning låta handgripligen känna sig. Det lättsinniga begagnandet af diskonten hade nått sin höjd. Genom de inskränkningar verkets betänkliga ställning förorsaka-de uti utlåningen inträffade en stiltje uti allmänna rörelsen, hvilken de som hufvudlöst begagnat lånetillgångarne, icke kunde uthärda. De sålunda på flere håll framkallade konkurserna började så småningom öppna ögonen på allmänheten, som en gång uppväckt utur sin dvala uppmärksamt följde hvarje företeelse, som från diskonten hade sitt ursprung. Sålunda upp-kom misstankar, då en bryggare Seth, som alltid af borgmästa-ren Nordlindh omfattats med mycken nedlåtenhet, lagsöktes för diskontskulder, afträdde sin egendom till borgenärerne och på sin sjuksäng besvor bouppgiftens riktighet, oaktadt dessa skulder icke voro deruti upptagne, — då en borgare Möller gick samma väg med en orimligt stor diskontskuld o. s. v. I synnerhet verkade penningeförlägenheten på allmogen och särdeles på de mindre jordägarne. Till afhjelpande häraf öfverlemnade kron-

prinsen af egna medel 8000 rdr, som åt landshöfdingen Klinteberg uppdrogs att låta utlåna. Det skedde genom hans svåger, den förut omtalade kamereraren Mengel, och verkställdes efter diskontmethod, men med den skillnad, att Mengel ensam styrde denna lilla låneinrättning. Behållna räntan anslogs till underhåll för bruns-lasarettet i Ramlösa, dit ock slutligen hela kapitalet skänktes. Under tiden åstadkom äfven denna lilla diskontering förargelse. Man antog, att fondens förvaltare, utan att af låntagarne upp-bära någon provision, åtnjöt någon motsvarande villighet i natura-persedlar. Antingen nu desse uteblifvit eller af annan orsak be-gärde han år 1830 hos konungens befallningshafvande och fick äfven utfärdad en sträng kungörelse, att den som ej i rätten tid full-gjorde sin skyldighet i betalningsväg, skulle blottställas för lag-sökning. Någon förvaltarens ovän — som det förmodades pro-fessor Eberhard Munck af Rosenschöld — skall derå ha fäst at högst vederbörandes uppmärksamhet med den verkan, att till-förordnade landshöfdingen, hofrättsrådet Berg v. Lindes tillfälliga onåd och entledigande från förordnandet deraf sannolikt blef en medelbar följd.

Innan författaren företager sig skildringen af sista akten i Malmö diskontverks historia, är nödigt att rekapitulera teckningen af några bland dem, som deruti spelat hufvudrolerne. Som förut flere gånger blifvit nämnt, innehade borgmästaren Nordlindh från början till slut den första af dessa. I verksamhet näst efter honom kom andre direktören, kommerserådet Björkman, som bedref en vidt omfattande handelsrörelse, egentligen genom uppköp och för-säljning af de flesta skånska possessionaters jordbruksalster. Tredje direktör var handlanden Henr. Falkman, en from och flegmatisk man, som från annan bana öfvergått till näringslifvet och föga eller ingen handel bedref. Både Björkman och Falkman åtnjöto allmänt anseende och voro vid denna tid innehafvare af de förnämsta kommunalbefattningarne inom samhället, den ene såsom förman för stadens äldste och den sednare såsom utöf-vande en mängd andra samhällsuppdrag, voro bägge derjämte i nära släktskapsförhållanden med de mest ansedda familjerne i staden. Utom direktionen spelades hufvudroller äfven af trenne andra personer. Den förste, en handlande Jonas Ståhle, var ut-rustad med godt hufvud och mycket medfödt lefnadsvett, saknade underbyggnad, men besatt en stor djerfhet i affärer. Uppdragen vid boddissen hade han med hjälp af dessa medfödda egenska-per och uppuren af lyckan ganska vidt utsträckt sin handels-rörelse, kanhända mycket framför den tid, hvaruti han framstod. Ett lyckligt utseende och umgängessätt hade bidragit att skaffa honom ännu helt ung inträde i flera af de mest ansedda husen i sta-den — något den tiden sällsynt. — Derigenom hade han förvärfvat sig stadens första skönhet till hustru; hon medförde ock en ej obe-

1817 tydlig förmögenhet. Steg för steg arbetande sig framåt, hade han slutligen blifvit ägare af det vackraste hus i staden, det som nu äges af handlandena Barkman & Bergh. Snart ansågs han för den rikaste man i staden och orten. Till och med de mest klenrogne skattade honom ganska högt. Att han också under en viss tid af åren 1811—1814 ägde en ganska konsiderabel förmögenhet, lider intet tvifvel, men väl huruvida han ägde de personliga egenskaper, som erfordrades för att, särdeles under en mellankommen betänkligare konjunktur, leda handelsaffärer af det vidsträcktare omfång, som hans okuffiga djerfhet framkallade. Nog af, lyckan vände honom ryggen, och hastigare än framgången blef återgången. Genom alldeles ofantliga leveranser för arméen i Norge 1814, hvilka vid krigets hastiga slut under åtskilliga förändringar upphäfdes, stora spekulationer på Danmark-under skydd af licenser, hvilka af excellensen Toll egenmäktigt gjordes kraftlösa, och äntligen betydliga varuafsändningar till Norge, hvilka utslogo i grofva förluster, bragtes Ståhle uti verklig penningeförlägenhet. I motgång såsom i medgång lika anspråklös och under den sednare tiden känd för den aldra största hjälpsamhet, hade Ståhle sannolikt, om han i tid inställt sina betalningar, väl starkt saknats af den enskilda krediten, men olyckan hade varit öfvergående och på långt när icke blifvit så djupt ingripande, som den blef genom det olyckliga infallet att inveckla sitt öde med Malmö diskonts. Den andre, handlanden Jacob Kock, icke känd såsom den der någonsin besutit förmögenhet, hade uti ett sednare gifte blifvit svåger med borgmästaren Nordlindh, såsom det förmodades, i afsigt att tillfredsställa medfödd fåfänga, kanhända ock för att derigenom stärka sin svigtande kredit. Den tredje, handlanden Haqvin Malmros kom nästan genom en blott tillfällighet att spela en rol uti de händelser, som snart skola närmare vidröras.

Allt sedan katastrofen i november månad år 1815, då allmänheten började misstänka att det icke stod rätt till med diskonten, hade uppmärksamheten blifvit fäst på handlanden Jonas Ståhle, som, efter hvad känt var, gjort stora förluster, derigenom råkat i förlägenhet och tillika var betydlig låntagare i diskonten. För hans förbindelser der stodo många i borgen. Så småningom återställdes dessa förbindelser. Något nära enahanda, fast i mindre skala, var förhållandet med handlanden Kock. Handlanden Malmros hade snart sagdt inga affärer. Hans inträde i triumviratet härledde sig egentligen från något kommissionärskap för Ståhle, som han utförde i Norge. Sedan alla tre nu uppräknade personers enskilda fordringsägare blifvit förnöjde, tystnade väl skriket om deras ekonomiska ställning, men nu inträdde ordningen för allmänheten att förundra sig öfver huru detta tillgått, då ingen af gäldenärerne åtnjöt några synnerliga inkomster att dermed uppehålla sig, än mindre att betala skulder med. Ehuru det icke var officielt

känt, transpirerade dock såsom en allmänt fattad öfvertygelse, 1817 att det var diskontverket, som uppehöll både Ståhle, Kock och Malmros, hvilket de sjelfve väl ej medgåfvo, men icke eller sökte vederlägga. Att en explosion förestod, insågo alla, som något följde med händelserne, men de blefvo tid efter annan förvillade. Omsider troddes en brytning vara å färde, då borgmästaren Nordlindh i april månad företog en resa till Stockholm och dit följdes efter af handlandena A. T. Löhr och C. Klefberg, som af diskontens kassa understöddes med reseanslag af 500 rdr bko. Som det sades, skulle ändamålet med denna sjelfvalda deputation af handelskorpsen vara, att utverka ytterligare kontant understöd för diskontverket, hvilket som det hette endast genom minskade egna upplåningar råkat i förlägenhet. Löhr och Klefberg voro påtagligen blott verktyg uti Nordlindhs hand. Uppkomne till hufvudstaden, anfördes de af honom till statsrådets ledamöter. Första besöket gjordes hos excellensen grefve Engeström, som med sin vanliga artighet emottog personerna, men då de nämnde att den lucka, som behöfde fyllas, utgjorde omkring 800,000 rdr, gaf han föga hopp. Hos grefve Wirsén, som den tiden hade Sveriges finanser om hand, erhöles icke företräde, och hos kronprinsen afvisades deputationen med ett hopplöst svar. Dit åtföljde icke ens Nordlindh, som under rättad af de utskickade om utgången föll i gråt. De resande återvände således med oförrättadt ärende och sakerna förblefvo i sitt förra skick. Allt behandlades med en hemlighet, som ej bådade något godt. Emellertid försiggick såsom vanligt revisionen af 1816 års räkenskaper och förvaltning i juni månad 1817 och vid den omedelbart derefter inträffade bolagsstämman med aktieägarne, afgåfvo revisorerne, — å bankens vägnar advokattfiskalen N. R. Kruse och af aktieägarne hofmarskalken friherre F. Stjernblad, öfverstelöjtnanten A. F. Tornerhjelm och majoren P. D. Silfversköld — en berättelse, deruti de med vitsordande, "att räkenskaperne befunnits med behörig ordning och redighet förde och verifierade och under åberopande af meddelad öfversigt af verkets ställning och de resultat räkenskaperne framvisade såsom närmaste följden af direktionens bemödande att rikta sina åtgärder till verkets bästa, till aktieägarne, som i en längd af år haft det nöjet offentligen förklara direktionen sin tacksamhet och erkänsla, hemställde, att direktionens ledamöter måtte undfå den décharge för nästlidet år, som revisorerne med grundad öfvertygelse ansågo sig kunna meddela". Ehuru författaren, på grund af sin erfarenhet, tvekade om verkliga förhållandet var sådant denna berättelse antyde, erkänner han, att han lika litet som någon annan då anade, att diskontverkets ställning var så förtviflad, som sedermera blef allmänt bekant, än mindre kunde göra sig begrepp om, att man till den grad vilse-

1817 ledde opinionen, att revisorerne i stället att utfärda en sådan décharge, som vid bolagsstämman blifvit beslutad, såsom verklig var fallet, affordrat direktionen en så lydande kontraförbindelse:

"Som herrar revisorer af härvarande diskontverks styrelse, förvaltning och räkenskaper för år 1816 funnit sig befogade till sådane anmärkningar emot de af direktionen vidtagne åtgärder, att herrar revisorer ansett oss icke kunna undfå fullständig décharge för vår administration, men likväl till förenkommande af det menliga inflytande på verkets kredit och den allmänna penningställningen i riket, som ett offentligt kungörande vid bolagsstämman af herrar revisorers omförmälte öfvertygelse skulle medföra, samt yckt, att i den till bolagsstämman afgifvande berättelse pro forma afgifva vanlig décharge för direktionen, så vida vi vilja förbinda oss att aldrig deraf göra bruk; alltså förklara vi härmed högtidligen, att den décharge, herrar revisorer nu tillstyrka och bolaget tilläfvantys bifaller, icke någonsin skall af oss åberopas eller på något vis vändas till vår fördel, utan skola vederbörande så väl publika auktoriteter som private personer, hvem det vara må, äga att utan hinder af ofvannämnda décharge, i anseende till oss och vår ansvarighet för de åtgärder, som icke äro förenliga med verkets fördel och de direktionen meddelte föreskrifter, förfara lika som vore samma décharge aldrig tillstyrkt eller meddelat, äfvensom i händelse någon ytterligare undersökning angående vår förvaltning skulle blifva förordnad och några sådane påminnelser, som möjligen undfallit revisorernes uppmärksamhet eller herrar revisorer icke hunnit meddela oss till förklaring, dervid, eller eljest i behörig ordning emot oss framställas, vi, i afseende på dem, underkasta oss enahanda påföljder, som vore de i herrar revisorers protokoll upptagne; och förbinde vi oss i öfrigt, att lika noggrant iakttaga de af herrar revisorer oss gifna föreskrifter för verkets framtida administration, som vore de af bolaget sanktionerade, hvilket allt på det kraftigaste försäkras".

Till förklaring af de motiver, som kunnat vålla sådane machinationer, är nödigt att kasta en återblick å det förhållande, som härtill föranledde. Det är redan vid skildringen af hvad som inträffade år 1815 upplyst, hurusom regeringen, i hopp naturligtvis att diskontens fall derigenom skulle kunna afböjas, af statsverkets medel förskjutit 700,000 rdr, hvarföre säkerhet blifvit ställd genom aflemnade hypotheker bestående bland annat af de bästa papper orten hade att erbjuda, exempelvis omkring 100 aktier uti Malmö sockerbruk upplånte af kommerserådet Suell och på sin tid uppskattade till 666 rdr 32 sk. banko hvardera och särskild borgen af 50,000 rdr bko af den rikaste man i staden bemålde Suell. Detta förskott blef statsverket i det närmaste ersatt före Malmö diskonts upplösning; men man kan föreställa sig den bestörtning, som å högre ort borde uppkomma, när advokatfiskalen Kruse ¹⁾ den 17 juni inberättade, att vid den i diskontverket

¹⁾ Regeringen hade slutet af maj, kort före revisionens början, tillkännagifvit för bankotullmäktige, det anledning förekommit att befara Malmö diskontverks obestånd, men att dess hastiga röjande vid revisionen skulle för hela rikets penningarörelse medföra de vådligaste följder och därför begärt, att då regeringen i detta afseende oförtöfvadt skulle meddela landshöfdingen Klinteberg nödige ordres, en avis måtte till advokatfiskalen Kruse bifogas

förrättade kassainventeringen, den oväntade upptäckt blifvit gjord, 1817 att af den uppgifna kassabehållningen 380,095 rdr 7 sk. 8 rst. endast 21,382 rdr 4 sk. 8 rst. bestod i kontanta penningar, men det öfriga uti oaccepterade invisningar och reverser, hvaraf Stähle befunnits häfta för . . . . . bko rdr 218,919: 33. Kock för . . . . . 138,530: 34. samt Malmros för . . . . . 1,262: 32. af hvilka summor säkerhet ej blifvit ställd för mera än 5,646 rdr 32 sk.; hvarförutan Kruse anmälte, att vid efterfrågan om anledningarne till ett sådant förhållande, direktionen uppgifvit, att Stähle tid efter annan vid omsättningar af de flera större och mindre lån, för hvilka han till verket häftade, förklarar sig oförmögen att fullgöra den honom åliggande inbetalning och i stället afgifvit antingen en invisning eller revers så för kapital som derå upplupna ränta och öfverränta, hvarigenom dessa reverser och invisningar, så länge tillgång för deras infriande saknades, oundgängligen komme att gravera kassaräkningen, att han dessutom blifvit med åtskilliga kontanta försträckningar utur kassan understödd, vid tillfällen då han för andra skulder lagsökt eljest varit nödsakad uppgifva sin stat, att förhållandet med Kock och Malmros var i ena eller andra hänseendet lika beskaffadt och att direktionen, för upprätthållandet af verkets kredit, som genom Stähles och de öfrige med honom nära förbundne handlandes i annat fall oundvikliga undergång, skulle allt för mycket äfventyras, ansett sig förbunden vidtaga och försätta de nu anmärkta åtgärder. Men det var icke nog härmed. Stähle häftade särskildt för bokförda lån, utom otaliga borgensförbindelser, till ett belopp af 204,216 rdr 32 sk., derpå förlusten beräknades till bko rdr 144,585: 28. Kock likaledes för 90,850 rdr deraf ansågos förlorade 54,350: — Malmros, utan minsta säkerhet, för . . . . . 16,741: 32. på öfriga lån påräknades en afskrifning af . . . . . 30,000: — så att inberäknadt Stähles, Kocks och Malmros' skulder till kassan . . . . . 358,713: 3. diskontverkets redan gifna förlust kunde uppskattas till . . . . . rdr 604,390: 15. När nu verket samtidigt häftade för en skuld efter utgifne reverser till ett belopp af ej mindre än 1,685,865 rdr 8 sk., var det i sanning nog vågadt af bankens ombud, advokatfiskalen Kruse, och statens ombud, landshöfding Klinteberg, att på en impuls af regeringens förhållande verkliga förhållandet, då saken i allt fall var och förblef ohjelpig, så att slaget ej kunde undvikas; men ännu sämre synes det vara handladt af aktieägarnes revisorer att med-

om iakttagande af den varsamhet, som i så beskaffade omständigheter vore oundviklig, jemte anvisning att uti dit hörande delar med regeringens ombud konferera.

1817 verka till icke allenast sina egne principalers utan äfven hela allmänhetens vilseförande genom en konstlad decharge, endast för att upprätthålla förtroendet för ett penningverk, som på intet sätt det förtjente. Enda ändamålet med den länge beslöjade hemligheten blef, att derigenom banken på diskontverkets öfriga borgenärers bekostnad korsade sig för de 300,000 rdr, hvilka diskontverket ägde på löpande bankoräkning disponera och som ofelbart kommit att genast uttagas, så snart misstroendet till verket blifvit yppadt. Advokatfiskalen Kruse förordnades att genast efter revisionens slut inträda såsom direktör å bankens vägnar uti diskontverkets styrelse — en åtgärd, som så mycket oförsvärligare nu först vidtogs, som bankens ombud vid 1816 års revision, sedermera presidenten baron Jacob Cederström, när han efter denna revisions slut uti särskildt memorial till bankostyrelsen redogjorde för de skäl, som förmått honom att med de öfrige revisorerne deltaga uti tillstyrkandet af direktionens dechargerande, tillika öppet förklarar sin öfvertygelse, att direktionen, åt sig sjelf lemnad, ej förtjente minsta förtroende i fråga om föreskrifters efterlefnad och att ett ombud från banken i direktionen efter hans tanke vore enda medlet att kunna tvinga den hålla sig inom de gränser, som voro eller blefve utstakade samt att den kostnad, som ett sådant ombud komme att ådraga banken, på långt när icke kunde anses svarande emot den nytta, som deraf vunnes. Såsom en följd af det så länge iakttagna förhelligandet af den utomordentliga falskhet och flärd, som vid diskontverkets förvaltning bedrefs, — uppenbart i afsigt att fördölja sanningen intill dess både banken blifvit satt i säkerhet för sin risk och statsverket fullt ersatt för de år 1815 af regeringen på eget bevåg förskjutne 700,000 rdr, — bemärktes att då regeringen den 23 juli 1817 af en landshöfding Klintebergs rapport den 7 förutgångne juni inhämtade, att diskontverket under en felaktig och obehörig förvaltning kommit i en ställning, som icke längre lemnade tvifvelsmål om dess oförmögenhet att uppfylla dess förbindelser och deraf fann sig föranledd att anbefalla Klinteberg, att icke allenast å diskontverket hafva den vaksamma tillsyn, att dess obestånd icke dädanefter genom obehöriga åtgärder ökades utan äfven anställa ytterligare undersökning, skedde allt detta under dermed förenad föreskrift, att vid verkställigheten iakttaga all nödig varsamhet, på det att något för verkets kredit menligt misstroende derigenom ej måtte hos allmänheten väckas. Konungens bref härom var för att det ej skulle blifva allmänt varkunnigt, till yttermera visso egenhändigt skrifvet af t. f. statssekreteraren C. Klinteberg och af honom adresserat till landshöfding Klinteberg *"egenhändigt"*. Också måste erkännas, att alla uti hemligheten invigde spelade sina roller förträffligt. Advokatfiskalen Kruse, fullt initierad uti sakernas rätta ställning, — hvartill hörde att i juli månad det nya svek upptäcktes,

att kassabehållningen hos verkets ombud i Stockholm, kanslirådet Wilhelmsson, utgörande enligt räkenskaperne 180,270 rdr 1 sk. 6 rst., i stället bestod till 157,916 rdr 32 sk. bko af enskilde personers oaccepterade anvisningar, hvaribland af ene direktören Björkman utgifne till ett belopp af 136,700 rdr, — underlät likväl icke att äfven emot denne ådagalägga all möjlig höflighet. Under larfven häraf, medan han var en daglig gäst i Björkmans hus och der umgicks förtroligt med familjen, plockade han mannen på alla möjliga säkerheter för att betäcka denna nya kassabrist, hvilket också lyckades i den mån, att bristen i det närmaste fylldes. Genom någon kortkonst, hvars orsak aldrig uppdagades, befans till allmän förundran, vid hemlighetslöjans slutliga aflyftande, bland dessa säkerheter ett köpebref af Nordlindh till Björkman å förstadsegonden Rönneholm, hvilket af Björkman var på diskontverket transporteradt.

Nordlindh begagnade ännu under sommaren brunnsdrinkning vid Ramlösa, boende likväl hos sin måg greve Fr. Rosen på den lilla vackra egendomen Fjerrestad, hvilken egendom Nordlindh inköpt och som det troddes skänkt mågen, men hvarmed rätteligen så hängde tillsammans, att han genom köp öfverlätit den på greve Rosen, likväl utan annan valuta än att denne utgaf en revers på köpeskillingen, ställd att betalas då de i egendomen varande inteckningar, som lära utgjort enahanda belopp med köpeskillingen, blefve inlöste, hvilket dock aldrig skedde genom säljarens föranstaltande. Såsom köpvittne har författaren sig det omtalade köpet noggsamt bekant, men erkänner, att han ej riktigt fattade liquidationssättet annorlunda, än att inga kontanta penningar deruti ingingo. Eftersommaren förflöt utan några andra diskontskådespel för allmänheten, än att en slipad prest, regementspastorn B. P. Santesson, en förmögen man, som af sin hjälpsamhet blifvit inlockad uti vidsträckta borgensförbindelser uti diskontverket, företog sig att till förekommande af allt för stort lidande bortsälja alla sina fastigheter till sina barn. Ett sådant knep var för groft att opåttat få passera. En af den tidens mest beryktade advokater legdes att genom lock och pock förmå Santesson att omgöra hela affären. Han hämtades härfor till Malmö med halft våld och hölls i ett slags civil arrest, tills underhandlingen var slutad, dervid köpen åtminstone om en del fastigheter återkallades och diskontverket tillerkändes inteckningsrätt för Santessons förbindelser. Den äldste af Santessons söner förstod sig likväl på att vid handelns återgång aflocka fadren en skuldsedel å återstående köpeskillning af 10,000 rdr, som han också vid fadrens sedermera inträffade konkurs med förmånsrätt uttog och således gäckade diskontverket uti dess erhållna inteckningssäkerhet. Sedan bankens ombud inträdt i direktionen och landshöfding Klinteberg erhållit nyss återopade kungliga befallning om sträng eftersyn

1817 vid diskontförvaltningen, så att verkets ställning ej försämrades, var för Ståhle, Kock och Malmros intet vidare understöd af diskontverket att vänta. Malmros hade emedlertid genom väns vänner blifvit förhulpen till besittning af en landtegendom; men Ståhle och Kock, bragte till overksamhet, utan medel till bergning, funno sitt lif odrägligt och sträfvade efter en förändring deruti till hvad pris som hälst. Längre hade de umgåtts med planen att personligen hos konungen såsom nåd söka lösning af den gåta diskontverket innefattade, men derifrån blifvit afhållne genom Nordlindhs förmaningar. Nu läto de ej längre säga sig, utan afreste till hufvudstaden under andra hälften af september.

I slutet af augusti återvände advokatfiskalen Kruse till hufvudstaden och aflöstes af bankokommissarien Brakel såsom bankens ombud i direktionen. Ändtligen, den 27 september, lät Kongl. Maj:t meddela bankorevisorerna och bankofullmäktige, att sådana omständigheter inträffat, som icke syntes medgifva något vidare döljande af Malmö diskontverks tillstånd, att Kongl. Maj:t vore betänkt på nödige anstalter till verkets understöd och upprätthållande och att Kongl. Maj:t till samma afton inföväntade bankostyrelsens utlåtande, huruvida och på hvad sätt direktionen ansågs böra hädanefter annorlunda organiseras. Innan aftonen voro bankorevisorerna och bankofullmäktige färdige med sitt svar, som blef, att enligt deras öfvertygelse, efter de oordningar som i Malmö diskontverks styrelse blifvit yppade, de private delägarnes direktion genast borde entledigas och i stället trenne andre personer af K. M:t förordnas att jemte bankens ombud besörja diskontverkets angelägenheter efter de grunder, utfärdade reglemente och föreskrifter innefatta.

I saknad af all underrättelse om hvad sålunda i hufvudstaden sig tilldragit, fortforo diskontverkets direktörer, att åtnjuta oafbrutet anseende. Ännu fredagen den 3 oktober, då landshöfding Klinteberg gaf en af sina större supéer, voro bemålde direktörer dervid tillstädes och spelade sina partier, utan att någon på dem eller andre i sällskapet kunde förmärka minsta spår till den nära för handen varande stormen. Lördagsmorgonen d. 4 oktober visade sig i raskt traf en lifgardist medförande depescher till landshöfdingen. Fram på förmiddagen uppkallades magistraten till borgmästaren Nordlindh, som, vare sig af aning eller bestämd vink om sitt väldes snara slut, de sist förutgångne rättegångsdagarna arbetat undan alla äldre, särdeles magistratsärender, med hvilkas handterande han företrädesvis sysselsatte sig. Ännu hållande sig ganska upprätt, förkunnade han sig vara satt ur stånd att längre förvalta sitt embete, det han med alla dess tillhörande handlingar öfverlemnade till äldste närvarande ledamoten af magistraten, dervid modet likväl började att svigta, särdeles som de flesta ledamöterna fällde uppriktiga tårar vid afskedet, utan att då hafva minsta före-

ställning om djupet af den afgrund, Nordlindh och hans olycks- 1817
kamrater inom diskonten för sig gräft. Endast författaren, som jemväl var tillstädes vid denna scen och som haft en mångårig beröring med de i olyckan inblandade personer och andra, som genom förbindelser för dem varit på väg, men blifvit räddade från att dela deras undergång, kunde, såsom icke alldeles oberedd, med mera sinnesnärvaro än magistratens öfriga ledamöter, betrakta den förändrade sakernas ordning, som med denna dag inträdde. Med tunga steg begaf sig magistraten till rådhuset, der landshöfding Klinteberg genast uppträdde åtföljd af landssekreteraren. Efter uppläsande af tillförordnade justitiekanslaren Turdfjälls med morgonkuriren ankomna memorial af den 29 september, begärde han under åberopande af hvad som emot Nordlindh, Björkman och Falkman i egenskap af diskontdirektörer brottsligt förekommit, att de genast måtte varda i häkte inmanade samt all deras egendom i laglig ordning till diskontverkets säkerhet med kvarstad beläggas. Han förständigade dervid Björkman och Falkman, som blifvit på rådhuset uppkallade, att hvad sålunda äskats nu komme att sättas i verkställighet, under förmälan att samma underrättelse redan blifvit meddelad Nordlindh, som af sjukdom skulle vara hindrad från personlig inställelse. Tillstädeskomne kommandanten å Malmö citadell begärde uppskof för att göra sig under rättad om passande rum å citadellet vore att tillgå. Magistraten ålades att under tiden hafva direktörerne under noga tillsyn, hvilket på eftermiddagen i så måtto ändrades, att kommandanten uppdrogs besörja om militärisk bevakning öfver direktörerne uti deras hus. Innan landshöfdingen lemnade rådhuset, måste alla fem tillstädesvarande rådmän begifva sig hvar på sitt håll, för att med kvarstad belägga icke allenast de trenne direktörernes utan äfven frånvarande Stähles och Kocks egendom.

Lördagsaftonen var hemsk. Ännu om söndagen rådde en djup tystnad i hela staden. Äfven de fria hade mistat hågen att visa sig. Staden var försänkt i sorg, dels öfver hvad redan händt och dels af fruktan för hvad vidare förestod. Mot aftonen på söndagen ankomne ordinarie posten medförde någon tröst genom en kgl. kungörelse af den 27 september, att inlösnigen af Malmö diskontpapper genom regeringens försorg skulle fortsättas vid ett särskildt derför öppnadt kontor i banken, sedan det för Malmö diskont dittills befintliga kontor hos kanslirådet Wilhelmsson blifvit inventeradt och tillstängdt. Måndagsmorgon samlade sig af egen drift på Stora Torget nästan hela medelklassen af stadens invånare eller näringsidkarne, för att rådsla om hvad som vore att göra, sedan nästan all rörelse genom oanvändbarheten af det hufvudsakliga bytesmedlet, diskontverkens utelöpande assignationer, och omöjligheten att med detsamma omsätta eller inbetala diskontlån, som en hvar den tiden hade att vigilera. Menig-

1817 heten tycktes till en början vara ense derom, att icke tillåta diskontdirektörernes afförande till citadellet. Öfverläggningarne härom började att blifva allt högljuddare och folksamlingen ökades med hvarje ögonblick. Författaren begaf sig derunder till Nordlindh, för att göra honom ett besök. Han träffades liggande modfälld — en fallen storhet. Författaren, som aldrig af Nordlindh, med undantag af högdragenheten, hvilken hos honom syntes vara natur, njutit annat än utmärkt artighet och all möjlig beredvillighet, fann sig i hög grad upprörd af Nordlindhs hjälplösa belägenhet. Således, då denne med några hjertliga ord beklagade sig öfver att så få tycktes erkänna hans olycka eller deruti deltaga, kunde författaren ej underlåta att såsom en droppe af tröst, åberopa som motsats den på torget församlade menigheten, som brann af längtan att mildra diskontdirektörernes öde. Nordlindh glömde för ett ögonblick sin rol att spela febersjuk och uppsprang från sängen till fönstret åt torget, för att förvissa sig om verkligheten. Det syntes lugna honom, så att han snart återtog sin anvista plats i sängen, såsom ett medel att undvika häktet. Så sjuk till själen som han nu var, kunde han ej heller vara frisk till kroppen. Församlingen på torget hade äfven ådragit sig landshöfding Klintebergs uppmärksamhet. Uppkallad för att deröfver lemna förklaring, yttrade författaren, att menigheten var i en verklig jämsning; den var hopplös och således i stånd till hvad som hälst. Klinteberg tog då det beslut, att kalla stadens äldste och handelssocieteten att vara sig till mötes på rådhuset. Kallelsen var snart gjord, ty de fleste stodo på torget. Jemte de kallade, inställde sig nästan hela borgerskapet. Trappor, korridorer, förmak, nästan alla rum i rådhuset voro uppfyllda. Ett allmänt sorl hördes öfverallt, hvarunder blott kunde urskiljas orden: "de skola ej på slottet". Under detta sorl inströmmade en hop af de mera ansedde handlande i kansliet, bedjande författaren att genast uppsätta något slags tal eller skrift, hvarigenom allas önsknningar kunde uttryckas. Att undslippa var en omöjlighet, och under allt sorlet måste författaren på några minuter hopsätta sin första lärospån till föredrag, fast det af annan person upplästes. I hvad mån det lyckades, hör ej hit, men det antogs med acklamation af den församlade menigheten. Borgerskapet inkallades emellertid i rådhusalen, der landshöfdingen, omgifven på ena sidan af landssekreteraren och på den andra af bankens ombud, öppnade sammanträdet med följande tal:

"För att i anledning af de beklagliga händelser, som i slutet af förliden vecka ägt rum och hvartill orsaken kan inhämtas af Kongl. Maj:ts i Posttidningen införde nådiga kungörelse af den 27 sistlidne september, meddela vidare upplysningar för detta samhälle, der katastrofen ägt rum, för att tranqvilisera en hvar, både i afseende på allmänna förhållanden och enskilde omständigheter, har jag funnit min pligt vara att äska med stadens borgerskaps äldste och handlandeklassen detta sammanträde.

1817
 "Förvaltningssättet af Malmö diskont hade redan i slutet af år 1815 medfört på opinionen de mest vådliga följder för allmänna krediten, och genom en nådig regerings kraftfulla åtgärd, räddades både diskonten och den allmänna krediten från en undergång, som ett ögonblick sednare hade kommit för sent. Det fall, som nu åter hotade verket, hade i samma mån blifvit än mera förstörande, som ställningen hade blifvit än mera försämrad och i synnerhet hade denna ort och framför allt denna stad, hvars invånare häfta för betydliga skulder, blifvit ett mål för olyckan. Då diskonten år 1815 hade fond och tillgångar, ej obetydliga, för att betäcka statens då gjorda bidrag, saknades åter nu dessa tillgångar och om regeringen icke, då inför rikets ständers revisorer den beklagliga ställningen blef kunnig och allmänheten derom underrättad, hade åter vidtagit det manliga steget att fatta diskonten under armarne, så hade följderna deraf spriddt förstörelse ej blott för Malmö diskont, utan äfven för rikets öfriga diskonter, såsom underkastade opinionens dom".

"Å ena sidan är för vårt samhälle visserligen ganska bedröfligt och bekymmersamt, att följderna af denna ställning, uppkommen af en högst felaktig styrelse i diskonten, blifvit ett mål för lagen och rättvisan i anseende till vissa individer, och hvilken delar ej känslan af dylika olyckor! Men, mine herrar, man måste skilja sak från person och det allmännas rätt måste företräda enskilda relationer. Betraktom saken, mine herrar, i sin vidd och fullständighet. Om, då diskontens grundval var förlorad, dess kredit hade störtat, i hvilken afgrund af förstörelse hade den ej fört den allmänna välfärden och särskildt samt mest detta samhälle! Om diskontens kreditsedlar, utelöpande till ett anseeligt belopp, hade förlorat allt annat värde än papperet, om dess gäldenärer i följd deraf prompt blifvit forcerade, att med person och egendom vara ansvarige, om deras egendom hade genast blifvit ett mål för auktionsklubban, för några få penningespekulanter, procentare och agiotörer, om de personer, som på god tro, på borgen af den allmänna säkerheten insatt i diskonten sina penningar, kanske hela deras förmögenhet, om, säger jag, dessa hade i fallet med diskonten förlorat deras egendom, hvilken hade svarat för oredorne, huru hade samhället då kunnat sammanhållas? Huru hade icke då större delen af diskontens gäldenärer inom detta samhälle varit ruinerade? Vi måste sansa oss, mine herrar. Regeringen har tagit ett kraftigt steg för vårt upprätthållande. Det har skett genom uppoffringar af äfven konungens enskilda tillhörigheter. Alla de oredor, som i allmänhet hade följt, äro, som man hoppas, förekomne. Diskonten har fått en interimsstyrelse af mig, bankoombudet och herr lagman Hoffnan. Ärendrenderne skola komma att gå i jemn ordning. Man skall jemka med en hvar, så vidt möjligheten medgifver. Man skall å ena sidan inse vigten af säkerhet för diskonten, — å den andra ömt och noggrant hvarjes omständigheter. Fällom därför ej modet, utan viser eder undergifna försynens skickelse, visen eder vördnad för konung, kronprins och regering genom en liflig och driftig omtanka i edra enskilda affärer. Ni ären makar och fäder; betänkom äfven dessa band, att upprätthålla våra husliga omständigheter, låtom förtroendet till hvarannan befastas, låtom oss sluta oss tillsammans att bidraga till det allmänna bästa, att förkofra, icke försämra vår belägenhet, då vi nu kunna hoppas, att den af konung och regering är räddad".

"För att bibehålla affärers gång, att reda och afsluta likvider i kommerserådet Björkmans och handelsmaunen Henr. Falkmans handelshus, är administration af dem begärd och med bankoombudets samt mitt minne antagen. Äfven härigenom är utväg öppnad för handelsrelationernes gång, hvilka annars kunnat tillslutas. En hvar torde således finna, att man varit angelägen i allt lätta händelsernes beskaffenhet. Det tillhörer en hvar att arbeta i sitt kall. Genom samdrägtighet, gemensamt bemödande och lydnad under lagarne kunna stora hinder för vårt välbestånd undanrödjas, samhället förkofras. Detta utgör min önskan och det vore mig en stor, en ljuf tillfreds-

1817 "ställelse, det skulle lätta tyngden äfven af mina mödor, om dessa mina föreställningar lugnade edra sinnen, skingrade molnen och lifvade edra bemödanden att upprätthålla edra husliga omständigheter".

Af detta tal kan ytterligare slutas till sinnesstämningen i staden och det oroande i denna. Den 73-årige gubben, kommerserådet Frans Suell, som i 50 år anført borgerskapet gjorde det äfven nu för sista gången. Han var likväl alltför upprörd öfver händelserne inom det verk, hvartill han varit en af fäderne, med lika uppriktigt alfvar att gagna, som trots någon privatbanksdirektör i vår tid, och öfver att se annars aktningvärda män hafva störtat sig i en bottenlös afgrund, — deribland Falkman var med Suell en sammanbragt broder — för att kunna yttra något, utan var det handlanden A. T. Löhr, som i egenskap af handels-societetens förman, tolkade hvad författaren på sätt redan nämndt är hasteligen uppsatt i följande ordalag:

Tit.

"Uti de steg, som vi redan sett och hört vara vidtagne till upprätthållande af härvarande diskontverks kredit och med detsamma från en oundviklig undergång rädda vår stad och hela vår landsort, igenkänne vi med underdånig tacksamhet en nådig regerings vårdande hand emot denna provins. De ytterligare prof häraf, som vi med rörelse i detta ögonblick erfara, höja, om möjligt vore, de underdåniga känslor af vördnad, nit och trohet för konung och regering, hvaraf vi såsom undersåtare alltid varit och skola blifva lifvade. Vi erkänna således med glädje ännu en gång, att näst Försynens skickelse, de kraftfulla åtgärder, som vi knappast vågat påräkna, men hvilka genom regeringens nådiga omtänka tillkommit, varit de enda möjliga för att lemna oss frid och lugn i våra hus och i våra näringar, säkerhet för våre personer och vår egendom; men under njutningen af dessa glada intryck, huru nedslås icke vårt mod vid åtankan på trenne män, af hvilka den ene, herr kommerserådet, borgmästaren och riddaren Nordlindh, redan uti 12 års tid med heder styrt och sammanhållit vårt samhälle, ökat dess anseende och uppriktigt önskat dess tillväxt, hvarunder han tillvunnit sig kärlek, vänskap och tillgifvenhet af alla, som omgifvit honom, både höga och låga, fattiga och rika, mäktiga och svaga, det vare sig såsom embetsman, medborgare eller enskild memiska. Hans förtjenster emot borgerskapet kunna af oss aldrig nog erkännas, än mindre belönas. Den andre, herr handelsmannen Henric Falkman, sedan många år tillbaka af allmänna förtroendet kallad och ännu varande denna stadens borgerskaps förman och förste representant, hedras lika mycket i denna egenskap, som han af oss, äfven i olyckans stund, anses för vår gemensamme vän, då han i sin mån ledt stadens angelägenheter på ett sätt, som vi vid hans afgang alltid måste komma att sakna. Den tredje, herr kommerserådet och riddaren Björkman, har äfven tidtals haft ett sådant förtroende och derunder, så väl som förut och sedermera, satt staden hos sig i stora förbindelser, dem vi alltid med tacksamhet skola ihågkomma. Hvar och en i detta samhälle delar lika tänkesätt med oss, som nu församlade äro, vi äro derom fullkomligen förvissade. Från allas mun höres den önskan högt, att en underdånig böneskrift författas om frihet för ofvannämnde herrars personer, intill dess vid den undersökning, som anställes, deras brottslighet närmare kan varda bestämd, och hvadan skulle vi, som i hvarje ögonblick emottaga förnyade prof af konungens nåd, misströsta att den ju icke kan sträcka sig till ett nådigt bifall härtil, då enda bevekelsegrunden för vår underdåniga bönfallan är en skyldig åtanka af de tjenester desse män visat vårt samhälle och hoppet på möjligheten att i någon måtto ådagalägga

"vår tacksamhet. Emellertid våge vi hos tit. å egne och våre medbrøders 1817
 "vägnar, allerödmjukast anhålla, att herrar direktörer, så vida någon förän-
 "dring i deras nuvarande bevakningssätt skulle anses nödig, måtte få förvaras
 "å stadens rådhus. Vi erbjuda oss i sådan händelse icke allenast att upplåta
 "hvilket rum i detta hus, som dertill anses mest tjenligt, utan äfven så många
 "derintill gränsande, som för den militäriska bevakningen kan erfordras; äfven
 "som vi icke undandraga oss den uppoffring, vare sig af hvad beskaffenhet
 "som hälst, som behöfves ej mindre för bestridandet af kostnaden till ett så-
 "dant bevakningssätt, än äfven för att bereda bevakningen all möjlig be-
 "kvämlighet".

I svar härå yttrade landshöfding Klinteberg, "att han ville
 "hos Kongl. Maj:t i underdånighet göra hemställan, huruvida det
 "måtte vara honom tillåtet att emottaga någon sådan underdånig
 "böneskrift, som borgerskapet nu anmält sig vilja författa; men
 "att hvad angick diskontdirektörernes häktande och bevakning,
 "han i denna omständighet, oakadt dess håg att när det står i
 "dess makt gå borgerskapets önskingar till mötes, endast hade
 "att ställa sig till rättelse de föreskrifter, han från högre ort
 "erhållit och hvilka således måste ligga till grund för dess
 "åtgärder".

För att icke oriktigt bedöma borgerskapets handlingssätt vid
 detta tillfälle, må uppmärksamheten fästas derå, att ingen bland
 dem då hade minsta begrepp om vidden af den oförsvarligena för-
 valtning af diskontverket, som vid den sedermera derom hållne
 brottmålsransakningen upptäcktes och det ännu straffvärdare, hvar-
 till samma undersökning framkallade de mest sannolika och bin-
 dande liknelser, fastän full bevisning saknades. Sammanträdet
 bidrog likväl att lugna sinnena, så att en hvar i sitt kall derefter
 återtog sin af oro och bekymmer för sig sjelf och andra afbrutna
 verksamhet.

Det skenbara lugnet blef dock ej långvarigt. Snart uppkommo
 nya bekymmer. Endast en dag vaggades allmänheten uti hoppet,
 att åtminstone en gräns var satt för hvälfningen genom rege-
 ringens mellankomst att bereda fortsatt uppfyllande af Malmö
 diskontverks förbindelser. Det vittnar ofördelaktigt för styrel-
 sens förutseende och bekantskap med diskontrollens beskaffen-
 het inom landet, att den vid beslutet den 27 september att
 återställa den ena, eller Malmö diskonts, försvunna kredit, icke
 i sammanhang dermed tog i betraktande den verkan, hvilken
 hvad som redan skett måste medföra på de öfriga, äfven hufvud-
 sakligen på upplåning från enskilde grundade, Göta kanals och
 Göteborgs af enskilde delägare bildade diskontinrättningar. Den
 var lätt att beräkna och uteblef ej heller. I samma ögonblick det
 nya, för Malmö diskontverks räkning inrättade invexlingskontoret
 i banken öppnades, stormades kommissionärerne i hufvudstaden för
 de öfriga tvänne diskonterne, så att de genast måste inställa sina
 betalningar. Vanmäktigt att fullgöra något till afböjande äfven

1817 deraf, måste man låta biträdet åt Malmö diskont genast upphöra, och med detsamma fick penningrörelsen i hela landet dödsstöten. Onsdagen d. 8 okt. ingick till Malmö underrättelse derom, att den första dagen, då invexlingen i banken af Malmö diskontpapper skulle börja, den måst inställas och att konungen deremot utfärdat kallelse till riksdag d. 20 nov. Man kan föreställa sig den kris, som nu inträdde, när man tager i beräkning, att diskontpapper af alla slag till ett belopp af 5 millioner rdr och af alla valörer, ända ner till 5 rdr, voro utelöpande och att diskonternas gäldenärer hade vida öfver berörde summa att hos dem omsätta och betala, utan att dervid få använda sina egna sedlar. Huru alfvarsamt förstörelsen verkade, kan bland annat slutas deraf, att Kongl. Maj:t redan den 10 oktober fann sig föranlåten inställa all uppbörd af kronoutskylder och att Kongl. Maj:t genom justitiekanslern den 29 oktober förstängade dess befallningshafvande, att i anseende till förhanden varande penningeförlägenhet, vid handhafvandet af de dem uppdragne exekutiva åtgärder i fråga om enskildes fordringar hos andra enskilde, ej allenast söka bemedla sådana uppskof som omständigheterna kräfde och med fordringarnes säkerhet instämde, utan ock, när öfverenskommelse i denna del ej stod att vinna, sjelfva lemna allt det anstånd, med lag var förenligt, samt att i öfrigt hafva inseende deröfver att vid utmättingsförrättningar och auktioner hvad lag stadgar till förekommande af gäldenärs lidande iakttoges. Det låtsades likväl från början till slut, som endast Malmö diskont framkallat alla olyckor. Motsatsen torde ådagaläggas deraf, att enligt en bankoombudets i Göteborg Evelii berättelse till bankostyrelsen den 13 mars 1818 Göta kanal-diskont hade utlånta ej mindre än 3,619,850 rdr 17 sk. 2 rst, deraf icke mindre än 1,100,000 rdr till den så kallade arbetskassan, eller med andra ord till sjelfva kanalen, hvarföre aldrig ett öre erhöles, och för öfrigt redan då 83,340 rdr 30 sk. bko voro alldeles osäkra och 246,405 rdr 22 sk. 4 rst tvifvelaktige, oberäknadt att aktier uti Göta kanal, hvilkas värde snart nedgick till noll, voro belånade till ett belopp af 470,304 rdr 8 sk. och att sedan 1816 års början 319 konkurser endast uti Göteborg blifvit anhängiggjorde. Att Göta kanal-diskont sjelf var på obestånd kan således med säkerhet antagas och följaktligen endast medgifvas, att Malmö diskontkatastrof påskyndade fallet, fastän den driftige kommerserådet Santesson och alla med honom förenade kanalistiska intressen, genom bearbetningar under riksdagen, förmådde afvärja allt åtal emot Göta kanaldiskonts förvaltning. Göteborgs diskontverk åter föll såsom ett oskyldigt offer för de öfriges klandervärda förvaltning. Det skall framdeles i dessa anteckningar göras åskådligt; men vi återtaga berättelsen om händelserne i Malmö. Som nämndt är hade Ståhle och Kock begifvit sig på resa till Stockholm. Från dem hade intet afhörts den 4 oktober,

då brytningen skedde i Malmö. En hvar tog således för gifvet, 1817 att de på vägen eller i Stockholm, underrättade om hvad som rörande diskonten sig tilldragit, flyktat utur landet. Ty värr hade de ej tagit ett så klokt parti, utan hemkommo under bevakning af tvenne polisbetjenter från Stockholm om aftonen den 8 oktober. Genom en besynnerlig ödets lek, hade de på vägen omrest kuriren, som medförde arresteringsorderne, och ankommo således derom alldeles okunnige till Stockholm sent om aftonen den 30 september. Stähle, som aldrig förut besökt hufvudstaden, var nyfiken att bese den och begaf sig derföre tidigt ut den påföljande dagen. Det första, som fästade hans uppmärksamhet, var folksamling vid ett gathörn. Snart fick han veta anledningen dertill, som var en på knuten anslagen kungörelse, att inlösen af Malmö diskontspapper upphört. En vän till de resande gaf dem rådet att icke visa sig i hufvudstaden såsom äfventyrligt för deras personliga säkerhet. De begåvo sig derföre åt Djurgården, der de okände förnötte hela dagen. Vid mörkets inbrott återvände de till sitt logis i staden, hvilket då redan till deras bestörtning var upptaget af tvänne polisbetjenter, som sade sig hafva befallning att qvardröja hos dem öfver natten, för att påföljande morgon inställa dem uti kongl. slottskansliet. Det skedde också. Der möttes de af advokatfiskalens i Svea hofrätt påstående, att de i och för sina betydliga förbindelser till Malmö diskont måtte ådömas bysättning och under tvång deraf ditföras. Detta påstående bifölls, och påföljande dagen eskorterades de i sin egen vagu till Malmö af tvänne polisbetjenter.

Under tiden hade vigilerats för diskontdirektörernes bevakande uti rum af rådhuset. Med eller utan föreskrift derom från högre ort tillstades ett sådant bevakningssätt. I största hast flyttades stadsbokhållarekontoret, inqvarteringskammaren och hallstämplingen från sina lokaler på nedra botten till rum i öfra våningen, jerngaller applicerades uti alla tre förstnämnde rum, af hvilka direktörerne Björkman och Falkman fingo ett hvardera samt Stähle, Kock och Malmros, hvilken sistnämnde häktades på sin egendom och hitfördes, ett sådant tillsammans. Här blef tid till besinning, intill dess undersökning vid rådstufvurätt under särskild ordförande, extra notarien i göta hofrätt, häradshöfdingen A. H. Almqvist, den 25 oktober börjades och fortsattes till den 9 januari 1818. Nordlindh fortfor att betraktas såsom sjuk och qvarblef således i sin egen boning under militärisk bevakning, som äfven hölls öfver de i rådhuset förvarade. Undersökningen, hvarmed särdeles ordföranden gjorde sig mycket besvär, framlade visserligen fruktansvärda bevis, huru långt det gått uti missbruken att begagna diskontens kassa nära nog såsom sin egen eller alldeles godtyckligt, men kom i öfrigt sanningen blott på spåren. Själfva knuten löstes icke. Hvarken Stähle eller Kock kunde ens redogöra hvar-

1817 till de oerhörda summor de uppburit blifvit använda. Uppllysning vanns likväl, att Stähles så kallade stora lån, bokfördt deu 23 november 1815, skulle utgjort, icke såsom direktionen uppgifvit uti sitt enskilda protokoll den 7 i samma månad 200,000 rdr, utan 282,350 rdr, utan att dock hvarken direktionen eller Stähle vid undersökningen kunde upplysa, hvaruti hypotheken bestått för hvarje särskild post af understödet, eller huru hypotheken voro beskaffade, då summorne, som Stähle tid efter annan fått uppbära, bokfördes, att i flera år det svek inom diskontverket bedrifvits, att på det icke Stähle och Kock såsom låntagare skulle skyldra för högt i summor, desse under lånereversalen tecknat diktade namn, som i låneböckerne upptogos vanligen under benämning af jordbrukare, att flere lån äfven af Nordlindh och Falkman på sådant sätt begagnats, hvarigenom de sjelfve ej i räkenskaperne syntes såsom låntagare, att flera af sådane Nordlinds lån blifvit af Kock öfvertagne, att allt sådant kunnat för revisorerne fördöljas derigenom att desse icke specielt granskat lånedokumenterna, utan blott ett och annat, ända till revisionen 1816, då baron Cederström såsom bankoombud börjat en speciellare granskning af lånereversalen, hvilken likväl ej blifvit fortsatt, utan att anledningen dertill uppgifvits, och att emot slutet af diskontens tillvaro alla Stähles, Kocks och Malmros förbindelser med mera och mindre säkra löftesmän och andre säkerheter blifvit utbytte, så att endast desse trenne för hvarandra stodo i borgen med undantag af några få lån, derfor ännu hypotheker funnos, ehuru i allmänhet utan värde.

Med diskontdirektionens begifvande blef handlanden Malmros den 5 januari 1818 af rådstufvurätten på fri fot ställd, såsom icke öfvertygad om sådan brottslighet, att han derföre vidare borde i häkte hållas; men både Nordlindh, Björkman, Falkman, Stähle och Kock blefvo efter ransakningens slut, hvarunder ordföranden i rådstufvurätten af ledamöterna öfverröstades i fråga om deras förflyttande till allmänt häkte, i följd af Svea hofrätts förordnande till citadellet afförde och afvaktade der Kgl. M:ts nådiga utslag, som utföll i början af år 1819. Derigenom dömdes Nordlindh från embete, värdighet och ordensdekoration, Björkman förlustig också af värdighet och orden samt för öfrigt, Nordlindh, Björkman, Falkman till fängelsestraff. Alla ålades de att ansvara för all statens och bankens genom diskonten tillfogade förlust. I flera år sutto de ock i häkte, hvarunder de dock om dagarne fingo vistas i staden; men benådades äntligen, så snart den först bestämda fängelsetiden tilländalupit. Ännu några år derefter tillbragte Nordlindh sin tid i största enslighet omgifven af sina närmaste anförwandter; bortglömd af verden, dog han ganska obemärkt och blef efter eget förordnande med största enkelhet begrafven på Fjerrestads kyrkogård, i närheten hvaraf hans måg och dotter bodde. Ingen enskild

blef på honom eller Falkman lidande. Af direktörerne var Björkman 1817 den ende, som förorsakade många enskilda betydliga förluster, då han vid sitt fall inbegripen i full handelsrörelse hade en betydlig enskild skuld.

Till riksdagen, som börjades d. 20 november, skickade Malmö stad för första gången tvänne fullmäktige. Dertill valdes advokatfiskalen, rådmannen Hans Aron Falkman, broder till ena diskontdirektören och handlanden Lorenz Isac Bager. Man väntade sig knappt någon, aldraminst tvänne fullmäktige från Malmö. Uti valet låg en dubbel uppmärksamhet emot advokatfiskalen Falkman. Man ville ej förbigå honom och med detsamma lemna honom ett tillfälle att komma ifrån åsynen af allt det lidande brodrens olycka skulle framkalla.

Då diskonternes öde föranledt riksdagen, var det naturligt, att den deraf hufvudsakligen skulle upptagas. Både derunder och sedermera har det blifvit strängt klandradt, att icke diskonterne uppehöllos och derigenom sjelfva fingo arbeta sig utur labyrinthen. En sådan åsigt har mycket för sig; men var utan tvifvel omöjlig att realisera i betraktande af omständigheterna, som dermed voro förknippade. Att meningen från början var att uppehålla åtminstone Malmö diskont är redan visadt. Svårigheterna att utföra blott detta voro i sanning stora nog, då en förlust ensamt på detta verk af minst 600,000 rdr redan var gifven och fråga dessutom skulle blifvit om ett förskott af måhända 1½ millioner rdr. Att derjemte uppehålla Göteborgs diskont hade kanhända varit möjligt, då ingen förlust derpå var att befara, hvilket säkrast visade sig derigenom, att den icke allenast till slut gjorde rätt för sig, utan ock lemnade öfverskott till sina delägare; men det var Göta kanal-diskonts belägenhet, som gjorde all hjälp från det allmänna omöjlig. Denna diskont hade alltför djupa försänkningar i sjelfva kanalen, hvarmed den ock var oskiljaktigt sammanbunden. På den hade staten, som man då trodde, redan gjort alltför stora uppoffringar, för att ytterligare öka dem. Den sedermera förflutna tiden har visat, att det ändock blef staten, som utan att deraf skörda någon fördel, var och blef den, hvilken egentligen genom sina tillskott fullbordat det stora arbetet.

Ehuru mycket motstånd det mötte och huru omöjligt det lät vid riksdagens början, blef till slut intet val öfrigt, utan måste staten mellankomma och öfvertaga diskonternes skulder och tillgångar samt vidkännas bristen. För att skona bankens kredit skulle riksgäldskontoret ikläda sig detta bestyr. Hufvudsaken, som var penningarne, måste likväl banken tillsläppa. Såsom alltid tillföre och efteråt, hette det, att banken endast skulle stå förskottet. Utredningen bestämdes till 5 år, hvarunder alla diskonternes fordringar skulle indrifvas. Skulderne skulle på det sättet betalas, att alla assignationer genast kontant inlöstes och öfriga

1817 skulder godtgjordes till $\frac{1}{5}$ kontant och för återstoden erhöles riksgäldskontorets obligationer att inlösas utan ränta med $\frac{1}{4}$:del årligen; dock finge dessa obligationer användas vid omsättning och betalning af diskontlån. Utredningskontor, bestående af trenne personer på hvardera stället, skulle i Göteborg och Malmö inrättas för att emottaga omsättningar och liqvider. Slutet blef, att oaktadt banken i afräkning på dess förskott godtgjordes, allt hvad af diskonternes fordringar i kapital och räntor inflöt och oaktadt banken ingen ränta sig tillgodoberäknade, var bristen, som banken aldrig får ersatt, vid 1848 års slut för Göta kanal-diskont 911,511 rdr 21 sk. 2 rst och för Malmö diskont 428,800 rdr 40 sk. 1 rst.

Om någonsin en så ofta i Sverige omtalad "strykning" inträffat, så var det vid diskonternes fall. Derigenom indrogos flere millioner till förminskning af landets rörelsekapital. Många blefvo offer därför. En stor del af dem började med att falla uti ockrars händer. Andre gjorde icke denna omväg, utan läto genast sin egendom gå under den exekutiva klubban och desse voro kanhända de klokaste, emedan de öfrige i allmänhet, fast sednare och ohjelpigare, gingo samma väg.

Den 1 oktober 1818 öfvertog riksgäldskontoret sin nya befattning och lät genom ombud i Malmö och i Göteborg inventera från interimdirektionerne, — den i Malmö utgjordes af bankombudet jemte landshöfdingen Klinteberg, lagman Hoffman och kamereraren Qvensel, — till de utsedde utredningskommissarierne alla diskonternes handlingar och redbarheter, hvilka icke erfordrades såsom tillhörande den förflutna tiden och till riksgäldskontoret direkte öfversändes. Helt oförmodadt utnämndes författaren att jemte rådman Kjellander och fältkamereraren Lindstedt, af hvilka den sednare varit bokhållare i sjelfva diskontverket, förestå det här inrättade utredningskontoret. De förre direktörernes öde hade injagat en allmän skräck emot all diskontstyrelse. Författaren var sjelf icke alldeles fri därför och erkänner, att han i flera dagar var obeslutsam, om han skulle åtaga sig uppdraget. Flitigt läste han den i anseende till konungasorgen på papper med svarta kanter skrifne instruktionen och lät af det smickrande i förtroendet locka sig att gripa verket an. Göromålen voro de enklaste i världen: att emottaga omsättningsreversaler jemte af- och inbetalningar. Biträde på kontoret begagnades af tvänne särskildt lönte personer. Ändock kunde det ej aflöpa utan svek. Lindstedt, vand att vara låntagares kommissionär, blef det äfven nu. Derom var intet att säga, då det för utredningskommissarierne var likgiltigt, genom hvem penningarne inkommo; men slarfvig och lätt sinnig, fast i öfrigt den skickligaste räkenskapskarl och utrustad med det bästa hjerta samt det mest förekommande väsende, dels försummade han att i rättan tid göra omsättningar och dels förstörde han

dertill enskildt emottagne penningar. Sedan alla möjliga försök 1817 fruktlöst blifvit använda att återföra honom på rätta vägen, innan han på afvägen kommit så långt, att en offentlig skandal ej kunnat undvikas, förelades han att välja emellan en anmälan i riksgäldskontoret af hans förhållande eller ock frivilligt frånträdande af sin befattning, emot löfte att ingen som i diskontväg anförtrött honom penningar derpå skulle blifva lidande och att han erhöi afsked på hvitt papper, fast utan beröm. Han antog sednare alternativet och löftet emot honom uppfylldes, hvilket underlättades deraf, att rådmannen Jacob Borg, som pro forma inträdde i hans ställe såsom utredningskommissarie, utan annan tjänstgöring än att skriva sitt namn under de en gång i veckan till riksgäldskontoret insände expeditionerne, afstod den honom tillkommande aflöningen, som användes till och motsvarade bristen emellan Lindstedts tillgångar och skulder, så att ingen på honom blef lidande.

En nemesis syntes hvila öfver Malmö diskont. Genom en försummelse som är nästan oförklarlig i betraktande af de omständigheter, hvarunder den inträffade, uteblef bevakningen ¹⁾ af Malmö f. d. diskontverks fordringar uti handlanden Malmros konkurs, hvarigenom han lyckligtvis blef alldeles fri äfven från vidare kraf. Resning söktes hos konungen, men förgäfves. Hans egen skuld var ock jemförelsevis mot de öfriges så ganska ringa, att det nästan hedrar honom, att han, genom lättsinnighet indragen i triumviratet, icke i högre mon begagnat sig af tillfället att såsom lån tillskansa sig så mycket penningar han behagade. Härmed troddes alla spökerier i och för diskonten vara slutade, men tvärtom. Ännu skulle ett nytt uppslag inträffa. När banken kommit till slut med diskontassignationernes inlösen, upptäcktes att deras belopp med något mera än 11,000 rdr öfversteg det belopp, som enligt räkenskaperne borde vara utelöpande. Detta föranledde en vidlyftig öfverläggning inom bankstyrelsen, hvilken slutades dermed, att en speciel nummerförteckning öfver alla sedan diskontverkets början utfärdade assignationer skulle upprättas och deruti afprickas alla de inlöste. Genom detta i sanning herkuliske arbete, som efter bankostil måste ske genom särskildt dertill utsedde personer och emot särskildt arfvode, utröntes att af vissa nummer 2 å 3 assignationsexemplar blifvit företedde och infriade. Sådant kunde ej aflöpa för detta pris, utan sedan folianter härom blifvit vezlade mellan banko- och riksgäldsfullmäktige, blef man ense, att en undersökning skulle försiggå efter Svea hofrätts för-

¹⁾ Det kostade förste ombudsmannen vid denna åt riksgäldskontoret uppdagna f. d. diskonternas utredning, sedermera hofrättsrådet Rosbeck, dess nyss förut härmed erhållna befattning.

1817 ordnande vid rådstufvurätten i Malmö, som åter fick sig en särskild ordförande uti sedermera justitierådet Schmidt. Efter trenne månaders arbete härmed under vintern 1821—1822 i närvaro af en annan Smitt såsom riksgäldskontorets ombud och särskildt tillförordnad justitiekanslerens ombud, samt genom förhör med alla då ännu lefvande diskontdirektörer, kamererare, bokhållare, ombudsmän, registratorer, kontorsskrifvare och vaktmästare m. fl. om hvar enda af de flere hundra duplett- och tripplettassignationerne, som voro i fråga kom man till det resultat, att det hela var och förblef en gåta. Vid påföljande 1823 års riksdag, togo ständerne, då de åter hemsöktes med denna riksvigtiga fråga, de kloka parti att yttra, det de ej ville våga flere ord på den saken, som kostat artigt nog redan, utan fick dervid bero. Ensamt riksgäldskontorets ombuds hitresa och vistande här å 10 rdr bko om dagen läser kostat öfver 1000 rdr bko, hvartill kommo särskilde ordförandens och åklagarens reseräkningar.

Berättelsen om Malmö diskonts slutliga öde och följderna deraf är nu till ända bragt. Om dessa anteckningar få någon läsare, må han ursäkta vidlyftigheten af denna berättelse, som kanhända varit erforderlig för att rättfärdiga författaren för dess oblidliga motstånd mot alla enskilda diskontinrättningar, som kunna missbrukas till den grad, att allmänheten, till förekommande af ett större ondt — en hotande upplösning af sjelfva staten, som nästan alltid beror af dess finanser — finner sig tvungen att genom upppoffringar, som drabba flere generationer, mellankomma med sin hjälp, sedan enskilde, decennier igenom, af inrättningarna njutit i räntevinst flere gånger kapitalet. De 1817 församlade rikets ständers revisorer, som hade den icke afundsvärda lotten att meddela sina principaler hvad hos dem rörande diskontverken, särdeles det i Malmö, förekommit, men som lika ensidigt som alla andra med tystnad förbigått Göta kanaldiskont och dess ofördelaktiga ställning, som likväl redan vid afgifvandet af revisionsberättelsen den 10 november 1817 bort vara bekant, slutade ganska riktigt med att fästa rikets ständers uppmärksamhet på naturen af ett kreditsystem, "hvilket, då det medgifver vinsten af 20 å 30 procent om året för en del medborgare, nödvändigt skall bereda motsvarande förluster för andra och dessutom skall framdeles, som hittills, nästan påkalla åtgärder, alltid lika misshagliga för det svenska ärlighetssinnet, som förstörande för all rättmätig kredit och de uppå densamma grundade lofvärda och nyttiga företag".

Såsom redan blifvit antydt, öfverlefde kommerserådet Frans Suell icke länge diskontkatastrofen, som obegripligt nog läser för honom varit en gåta. Straxt efter dess början insjuknade han. Alltid tillförene hade han haft en stark hälsa, men gick i nedra delen af kroppen, som nu steg upp åt underlivvet, ändade hans

dagar, såsom allmänt erkändes, hufvudsakligen i följd af bekymmer 1817 öfver dagens händelser. Den 15 november afsomnade han, saknad såsom en ytterst verksam man. Han hade många egenheter; så var han t. ex. alltid gråklädd utom vid högtidligheter. Denna klädedrägt förskaffade honom på Köpenhamns börs, der hans kredit stod i stort anseende, benämningen af "manden i den grå kiøle". Suells begrafning firades med mycken högtidlighet den 21 nov. på aftonen. Hela S:t Petri kyrka var eklärerad. Sorgtåget räckte nära nog från sorghuset till kyrkan. Hela skaran af arbetare vid hans stora tobaksfabrik följde honom till grafven. Huru förtviflad allmänna sinnesstämningen var, kan inhämtas af det uttryck den fick genom skaldernas toner. Sälunda skref Tegnér följande ord till sorgmusikern:

Tviflar du på redlighet och ära,
— tviflet derpå dagens lösen är —
stig till grafven! Låt dess röst dig lära,
att de bägge nyss ha funnits här.

Tviflar du på medborgsmannens dygder,
rik uppoffring, tyst välgörenhet,
stig till grafven! Fråga stad och bygder!
Hvad ej lifvet visste, grafven vet.

Ack! den dygd, som blott gör godt, ej skryter,
värda den som ett försegladt bref;
och när grafven dess insegel bryter,
kysst med tårar handen som det skref.

Broder! Grafven är dock skön. Kring jorden
irrar sanning husvill längesen:
ingen fristad har hon snart i Norden,
intet altar utom grafvens sten.

Lycklig den, som hvilar derinunder,
innan landets sorgespel spelts ut,
innan Sundets våg med ensligt dunder
brytes mot en öde strand till slut.

Öfvergifven står din stad och öde.
Låt oss bedja till din himmel opp!
Låt oss ännu hoppas på de döde;
till de lefvande står ej vårt hopp.

Efter Suells död visade det sig, att han och hans fru genom testamentarisk disposition den 13 januari 1813 förordnat, att de eller deras arfvingar skulle låta bygga ett eller tvenne envånings stenhus, hvaruti 6 enkör eller ogifta fruntimmer skulle hvar för sig husfritt bo, och att 3000 rdr bko dessutom blifvit till denna inrättning anslagne, så att af dess ränta 60 rdr skulle fördelas emellan bemälte sex personer till eldbrand och återstoden användas till husens vidmakthållande. Detta förordnande gick likväl

1817 aldrig i fullbordan, emedan enkefru Suell hos magistraten anmälte, att emellan henne och hennes man sedermera muntligen blifvit aftaladt, att i stället för nu omnämnde disposition ett kapital af 6000 rdr bko borde placeras till förräntande, af hvars årliga afkomst fyra vaulottade köpmäns och civile embetsmäns enkor i Malmö borde årligen undfå 66 rdr 32 sk. och tvenne enkor af handtverksståndet hvardera 46 rdr 32 sk. samt att äldre fattiga ogifta fruntimmer af samma klasser skulle få träda i enkornes ställe, när de dertill ansågos värdige. Som dervid det vilkor blifvit fästadt, att ingen utdelning skulle börjas förr än vid enkefru Suells död, så var att förmoda, att fonden genom räntor dessförrinnan skulle så förkofra sig, att flere fattiga kunde deraf understödjas. I öfrigt uppdrogs fondens förvaltning åt magistraten, hvarjemte anmäldes, att enkefru Suell, för den händelse att hvad sälunda föreslagits blefve godkänt, ville den 1:sta påföljande januari till förräntande insätta fonden uti sockerbruket Patrioten. Med hvad laglig rätt eller verkan lemnas derhän, men magistraten godkände genom beslut den 6 december 1817, utan någons hörande, berörda anbud och åtog sig värden och omsorgen om stiftelsen efter den föreskrift, som redan gifvits eller framdeles kunde meddelas. Enligt bouppteckningen utgjorde behållna förmögenheten efter Suell öfver 300,000 rdr bko, den största man i Malmö hört omtalas. Det förundrade ingen, ty Suell var i lifstiden änsedd för en af de rikaste enskilde personer i hela riket. Detta allt oaktadt och oansedt stora företrädesrättigheter genom testamentet voro enkan tilldelade, slutades det likväl så, att inom 8 år derefter det Suellska huset inställde sina betalningar på sätt framdeles skall vidröras och att den omtalade stiftelsefonden, i stället att förkofra sig, icke ens utgick till sitt ursprungliga belopp, utan endast med 4,200 rdr bko, som blott genom besparade räntor omsider efter åter många års förlopp upphann summan 6000 rdr, hvaraf årliga räntan på föreskrifvet sätt användes. Det kan lända kommande stadsstyrelser till varning att icke låta blända sig af skenet. Medgifvas måste likväl, att i detta fall felet var mera ursäktligt, då för stiftelsens fullbordan borgen fans uti en till siffran kolossal förmögenhet; men så mycken försigtighet hade väl i alla fall erfordrats, att magistraten, då den åtagit sig värden af densamma, också försäkrat sig derom, att redbar valuta därför stälts, det vill säga, att den emottagit sockerbrukets förbindelse att fonden der blifvit nedsatt och innestående. Nu åter uttogs den der af samma hand, som insatt den och förvandlades till prioriterad fordran uti Suellska boet. Eget nog, kommo alla Suells barn i armod, till och med redan före modrens död, som inträffade först 1831. Af denna sednare omständighet kan slutas till hvilket betydligt kapital, som skulle uppkommit af den omnämnda donationen, om den i tid blifvit tillbörligen bevakad.

Bland märkvärdiga tilldragelser under årets lopp må nämnas 1817 exc. greve Tolls död, som inträffade i maj månad. Det nära förhållande, hvori han stått till f. d. konung Gustaf Adolf föranellede den allmänna tron, att nuvarande regering icke fullkomligt kunde lita på honom, ifall någon dynastisk brytning ifrågakom. Följaktligen betraktades den uppmärksamhet och det förtroende, som visades Toll å högsta ort och hans hållning dervid mera såsom ömsesidig förställning. Sannolikt grundade sig emellertid detta på ett missförstånd, särdeles som det kan antagas, att till Tolls egenskaper hörde att vara ett pålitligt redskap åt makten, i hvems hand den ock var, och att sjelf i sin ordning utöfva den med anspråk att blifva åtlydd. Ehuru han således med skäl ansågs såsom både sträf och sträng, omtalades likväl ungarlsungängeslifvet på öfverstebostället Bäckaskog, der han nästan oafbrutet tillbragte sednare åren af sin lefnad, såsom det muntraste i verlden, dock utan minsta anstrykning af sedeslöshet. Hans hus stod alltid öppet för främmande och besöktes flitigt, särdeles af officerarne vid hans regemente. Han såg gerna glada ansigten omkring sig och blundade med afsigt för alla puts, som den ene kunde göra den andre i hans omgifning. Ofta var denna sammansatt liksom med beräkning derpå. Bland de många berättelser, som cirkulerade om hvad å Bäckaskog tilldrog sig i denna väg, må nämnas följande, för att visa, huru Toll förstod att näpsa påflugenhet hos sina underlydande.

För att underlätta en trög natur, brukade Toll en viss tid af dagen förtära kokta sviskon med socker uppå. Kärlet, hvaruti de förvarades, stod vanligen på kakelugnen. Sedermera öfversten Dannfelt, ryktbar för sina många experimenter i industriväg, var i yngre åren tienstgörande i Tolls stab. I denna egenskap hade han fritt tillträde till Tolls arbetsrum och var derunder nog när-gången, att bakom Tolls rygg nästan dagligen äta af de fram-satta sviskonen. Toll hade till vana att hafva framför sig en spegel. Deruti observerade han Dannfelts tilltag. En dag ringde han på sin kammartjenare och tillsade honom att bära ut sviskon-assietten på det ingen deraf måtte bringas i olycka. Dannfelt frågade hvarföre. Toll sade honom, att det som å sviskonen syntes såsom socker i sjelfva verket var arsenik, emedan hela tillredningen var afsedd att begagnas till råttors fördrifvande. Dannfelt, här-af på det högsta uppskrämd, kände sig genast illamående och till-grep såsom motgift mjölk och kräkmedel, beklagande sig hafva ätit af sviskonen. Sedan han tillräckligt begagnat dessa medel, lät Toll trösta honom dermed, att han blott skämtat för att få hafva sina sviskon i fred.

Tolls bortgång bekymrade rusthållarne vid hans regemente, som med skäl förutsågo hvad som också icke uteblef, nämligen att den skulle blifva signalen till många förändringar i regemen-tets uniform, hvilka Toll under hela sin lifstid lyckats motarbeta.

1817 — Efter från högvederbörlig ort speciellt utgången befallning, erhöll Toll den mest ceremoniella begrafning. Liket fördes i juli månad med tillbörlig hedersvakt och ett batteri artilleri från Bäckaskog till Bonarps hed och emottogs der af alla de tre skånska kavalleriregementerne, till öfningsläger dit sammandragne. Hvarje morgon och afton, när liktåget börjades och slutades för dagen, saluterades af artilleriet. På midten af den vidsträckta Bonarps hed var upprest en katafalk af kolossal storlek, hvars tak uppbars genom pelare bildade af tusentals karbiner, pistoler och sablar, behängd med en mängd ofantligt stora svarta fanor, hvilka svajade högt i luften, synliga på långt afstånd.

Vid likets ankomst den ena förmiddagen till lägerplatsen, emottogs det af det på linie uppställda kavalleriet med florbehängda standarer och uppsattes på katafalken, der det blef kvarstående till andra förmiddagen, då likparaden börjades. På katafalken tjänstgjorde såsom vakthafvande hela tiden liket der kvarstod tvänne subalternofficerare. En obuden gäst fans om morgonen liggande bredvid likkistan — det var Tolls trogne hund, som smugit sig dit ända från Bäckaskog. Generalen friherre Carl von Platen, efter Toll tillförordnad generalbefälhafvare i Skåne var den som hade sig uppdraget att besörja om hela högtidligheten. Till begrafningen voro bjudne, utom en mängd andra, representanter af alla fyra riksständen i orten. General Platen var född tysk och hade aldrig fullkomligt bortlagt brytningen på modersmålet, hvilket föll sig ganska löjligt, då han vid uppropet till rangeringen framkallade "den ridderskaft", "den prestenskaft", "den burgerskaft", och slutligen, — "den bondeskaft"! Äfven i andra fall var han ej särdeles lycklig. Att prestafvera voro utsedde excellensen grefve Jacob de la Gardie och hans broder landshöfdingen i Christianstad grefve Axel de la Gardie. Då de efterfrågade prestafverne, som skulle bäras, voro dessa glömde. I sådant nödfall ansåg man sig kunna begagna tvänne af de öfverst å katafalken placerade många svarta fanorna. Ty värr voro dessa emellertid så väl fastsatta och så groft tilltagne, att man förgäfvos försökte att med yxa nedhugga någon af dem. Slutligen befalle generalen prestafbärrarne att i stället för prestafver draga sina värjor. För excellensen de la Gardie var det en lätt sak, men för landshöfdingen hade värjan redan rostat i skidan, så att den ej gick ut. Emellertid påskyndades tåget af artillerisaluten, som utmärkte att uppbrottsorder redan var gifven, och tåget sattes i rörelse till Riseberga kyrka. Alla tre kavalleriregementerne utgjorde förparaden — hästarne indelta i svaconer efter färgerne, svarta, bruna, hvita och röda, hvilket tog sig särdeles vackert ut. Processionen var snart sagdt ändlöst lång. Deruti sågs också den afidnes bataljhäst — ett ounbärligt ting efter en fältmarskalk — denna gång en hvit hingst öfverhängd med sorgflor, mycket

rädd och ostyrig vid hvarje skott som hördes. Åskådare till häst, 1817 till fots och till vagns saknades ej heller från närmare och fjärrare orter, så att hela lägerplatsen och vägen till Riseberga var öfverströdd med menniskor och kreatur. Det oaktadt inträffade ingen oordning eller olyckshändelse, utan allt aflopp lyckligt och väl.

Sednare på året firades öfver hela riket en jubelfest den 31 oktober, 300-årsdagen efter den 31 oktober 1517, då doktor Martin Luther framstod och bestred aflatshandeln genom de 95 theserna å kyrkodörren i Wittenberg, från hvilken dag lutherska lärans införande med skäl räknas. I Malmö som annorstädes börjades högtiden med offentlig gudstjenst. Derefter höllos trenne dagar å rad orationer på S:t Knutsalen af rektor scholæ, professoren Ahlman, samt kollegerne Raab och Tollin, inför ganska talrika auditorier af båda könen, oaktadt Raab talade på latin, som af få eller ingen förstods. I jubelifvern framsöktes i Caroli eller Tyska kyrkan ett gammalt porträtt af Martin Luther, hvaraf anledning hämtades till slutfest en aftonstund uti berörde kyrka, som rikt eklärerades, hvarjemte åt det omtalta porträttet bereddes en hedersplats i kyrkan och det pryddes med en gloria af ljus, under det en tacksägelse för tillfället afsjöngs. Det ovanliga i en kyrkoillumination ditlockade en större del af stadens befolkning än kyrkan kunde rymma. Ceremonien gick lyckligt för sig, då yttre dörrarne till kyrkan stängdes, sedan den blifvit fullproppad; men när efter ceremoniens slut de åter öppnades, blef påtryckningen utifrån af dem som ville komma in så stark, att de innevarande hotades att blifva ihjälklämda. En auditor Wollmer, utrustad med stentorsröst, retirerade till altaret och höll derifrån ett tal till närvarande landshöfdingen Klinteberg, innefattande anhållan om en uppmaning till menigheten, för att bringa den till besinning af den förestående faran. Ändtligen öfvervanns den derigenom, att utgångar åt flere håll bereddes, så att de först inkomne småningom kunde gifva plats för nya inströmmande folkmassor. Först sent på aftonen blef lugnet återställt och kyrkan utrymd. Vadan erkändes allmänt så stor, att smaken för dylika aftonunderhållningar förgick.

För att endast vara urtima blef den in på det nya året fortgående riksdagen af mycket omvexlande ärender upptagen. Af 1818 anledningen till riksdagen dertill föranledd, inkastade sig kronprinsen Carl Johan uti sitt lifselement under freden — finanserne — genom den i konung Carl XIII:s namn utfärdade propositionen till ständerne af den 10 december 1817 om allmänna penningväsendet och myntvärdets upprätthållande. Hvad värde som sattes på detta nära fyra ark digra arbete, erfares deraf, att det sär-

1818 skildt trycktes och i likhet med allmänna författningar såsom ett slags trosbekännelse upplästes uti alla rikets kyrkor. Afhandlingen var vidt omfattande och rik på förslag att återupprätta och bibehålla pappersmyntets värde. Mycket deraf antogo rikets ständer; men ungefär lika mycket lemnades utan afseende, såsom att banken skulle inlåta sig uti vaxelhandel, att bankens belåning af jern och koppar, som gått ur tillverkarens hand, borde ske med vilkor, att derest kursen stigit vid förfallotiden, skulle lånet beräknadt i hamburger banko efter den vid utlåningen gällande kurs återbetalas, att, till beredande af ett ökad vaxelförråd, bankens styrelse skulle åläggas att årligen för bankens räkning inköpa minst 50,000 skeppund stångjern, eller motsvarande värde i koppar eller jernmanufaktur tillverkningar, för att deremot skaffa sig vaxlar eller silfver, som gått ur kungsgårdarne med dertill hörande lägenheter skulle öfverlemnas till banken såsom ett ständigt hypotheck för dess förbindelser för myntvärdets upprätthållande och att statsverkets öfriga inkomster, som ingå uti reela effekter, såsom kronans tionde, koppar, jern och alun, måtte till banken öfverlemnas och värdet deraf efter gångbart pris statsverket ersättas, att räntan af alla bankolån på fastigheter borde erläggas i spanmål med lösningsrätt efter markegång på det sätt, att qvittensrätt på den i kronmagasinet afleverade spanmålen skulle till banken i stället för penningar insändas, genom hvilken anstalt 40,000 tunnor spanmål årligen skulle inbringas med förmån att kunna ingå i planen för allmänna magasinsinrättningen, som skulle öfvertaga detta sädeskvantum emot årlig ersättning till banken efter riksmarkegångspris, att för statens räkning borde upptagas ett lån å 6 millioner rdr uti bankosedlar med 3 procents årlig ränta att i klingande mynt erläggas, att till jordbrukets upphjelpande ägarne af jord och fastigheter, som häftade för skuld hos enskilda, borde på det sätt understödjas, att staten med fordringsägarnes samtycke lemnade gäldenärerne förbindelser, löpande med 6 procents ränta och 2 procents årlig afbetalning, hvaremot staten skulle äga första in-teckningen i dessa egendomar med maximibelopp för dessa obligationer af 500,000 rdr årligen intill nästa riksdag, och slutligen att om banken antingen genom ett öfverhandtagande vaxelvingleri eller genom tullförsnillningar sattes utur tillstånd att upprätthålla kursen, konungen efter inhämtande af statsrådets och bankofullmäktiges tanke skulle äga frihet att då kursen uppstigit öfver 96, 104 eller högst 108 sk. ålägga vaxeltrassenten och remittenten gemensamt en afgift svarande emot hvad kursen i hamburger banko öfversteg det fastställda maximibeloppet, alltid med förbindelse å konungens sida att ordentligt låta i banken insätta den summa, som genom en sådan afgift hvarje börsdag inflöt. Uti det den kongl. propositionen åtföljande protokoll förklarades tillika, det hvarken konungen eller kronprinsen dädanefter som

dittills ämnade i afseende på myntvärdets upprätthållande göra 1818 ytterligare uppföringar, ehuru i sjelfva propositionen upplystes, att de betydliga de redan härför nedlagt hindrat kursen att stiga kanhända till 200 i stället att stadna vid 100 à 104 sk.

Bland de första beslut ständerne fattade var det, att den inställda uppbörden af kronoutskylderne borde för sig gå. Eget nog hade landshöfdingarne från flere län derom sjelfve gjort hemställan.

Den gamla historien om betalningen af rikets utländska gäld, började nu åter spöka. Det gåtlika af denna liqvid kvarstår intill närvarande tid. Då likväl vid 1815 års riksdag, emot det konungen å kronprinsens vägnar erbjudit, att sedan af den summa, stor 24 millioner francs, som genom traktaten med England af den 31 augusti 1814 för afträddandet af ön Guadeloupe tillfallit konungen och dess efterträdare på svenska tronen enligt successionsordningen af den 26 september 1810, hälften eller de 12 millionerne blifvit af konungen och kronprinsen såsom en gård åt nationen öfverlemnad, skulle för andra hälften, som jemte den förstnämnde summan borde till gäldande af hela rikets utländska skuld användas, en årlig summa af 200,000 rdr svenskt bankomynt i ersättning anslås åt kronprinsen och dess arfvingar, såsom svarande emot räntan å ett stående lån af 12 millioner francs, och ständerne, utan alla vilkor, antagit detta anbud och iklädt staten förbindelsen att det fullgöra och till på köpet därför uttryckt all möjlig tacksägelse, syntes som vore den affären definitivt afgjord. Icke desto mindre öfverraskades ständerne gonom en konungens skrifvelse till statsutskottet af den 23 december 1817, deruti han fästade utskottets uppmärksamhet på nödvändigheten att, — såsom ett medel att försäkra ständernes åtagne åligganden i förut berörde afseende samma bestämda och af händelserne eller myntvärdets föränderlighet lika oberoende resultater, — i metalliskt mynt för framtiden fastställa beloppet af den årliga ränta, som enligt ständernas förenämnda beslut tillfallit H. K. H. kronprinsen och hans arfvingar, hvarföre konungen, då kronprinsen på anförda skäl ansågs äga rätt att för den metalliska fond, han till rikets förmån uppförat, fordra ett bestämdt räntebelopp, oberoende af vaxkursens förändringar, föreslog att enär räntan efter 5 procent å berörde uppföring uppgående till 12 millioner francs, utgjorde 600,000 francs i metalliskt mynt, detta belopp måste fastställas såsom den H. K. H. kronprinsen och dess arfvingar tillslagne årliga ränte- och ersättningssumma, i stället för den dittills bestämda af 200,000 rdr svenskt bankomynt. Denna julklapp var ej särdeles välkommen; men den återtogs straxt efter Carl XIII:s den 5 februari 1818 inträffade död, då det uti den nyss på tronen med allt möjligt jubel uppstigne konung Carl XIV Johans den 24 i samma månad till statsutskottet aflättna skrifvelse förklarades, att högstdensamme

1818 väl med liffig tillfredsställelse inhämtat ett nytt prof af dess högstsalig herr faders ömhet och omvårdnad för dess person och förmaner uti ofvan återopade proposition af den 23 december 1817; men likväl i anseende till de flere oundgänglige afgifter, som kräfde nationens bidrag, likaså litet vid detta som vid hvarje annat tillfälle, då en enskild uppoffring å hans sida kunde bereda fäderneslandet någon förmån, ett ögonblick tvekade att gifva ett sådant efterdöme af sjelfförsakelse; hvarföre Kongl. Maj:t återtog meranämnde proposition. Detta oaktadt uppdykade ännu en gång frågan om liqviden af den utländska gälden. Rikets ständers bank hade den 9 augusti 1804 utfärdat en förbindelse att ansvara riksgäldskontoret kursskillnaden emellan 48 och 72 sk. svenska bankosedlar för hvarje riksdaler hamburger banko, som för riksgäldskontoret, eller som är detsamma statsverket, uppkom vid återbetalning af bland andra rikets utländska skulder det så kallade Leipzigerlånet. Kongl. Maj:ts vid 1815 års riksdag åtagna förbindelse att i riksgäldskontorets ställe godtgöra hela rikets utländska gäld hvarken borde eller kunde anses annorlunda, än såsom innefattande bemälte kontors så väl betalningsskyldigheter som fordringsanspråk, så vida de med liqviden af denna gäld ägde gemenskap, och uti öfvertygelse härom stärktes Kgl. M:t så mycket mera, som den summa af 200,000 rdr Kgl. M:t sig årligen betingat för sig och sine efterträdare, endast utgjorde en genom vexelkursens föränderlighet vacklande räntebetalning för halva beloppet af de Kongl. Maj:t tillhörige medel i metalliskt mynt, som till utrikes skuldens godtgörande af Kongl. Maj:t blefve anslagne och således icke kunde rättvisligen förblandas med de till liqviden om denna skuld genom äldre rikets ständers beslut bestämde och påräknade tillgångar, — helst genom flere oförutsedde utgifter och dermed gemenskap ägande omständigheter denna liqvid komme att upptaga hela den summa och betydligt deröfver, som enligt den vid 1815 års riksdag träffade öfverenskommelse, dertill borde användas. I följd häraf tog Kgl. M:t sig anledning att, sedan af Leipzigerlånet 1198 partial obligationer redan voro infriade, svarande emot beloppet af trenne bland de hufvudobligationer, hvardera å 300,000 rdr sachsiskt kurant mynt, som utgjorde rikets skuldförbindelser i och för bemälta lån, och för att bibehålla den förut iakttagna formen, d. 26 maj, anmoda fullmäktige i riksgäldskontoret att af rikets ständers bank requirera den summa, hvilken i mån af den skedda afbetalningen till följd af ofvannämnde bankens förbindelse Kongl. Maj:t såsom då mera innehafvare af riksgäldskontorets rätt tillkom; hvarvid Kongl. Maj:t likväl fann i nåder för godt förklara, att berörde ersättning ej äskades annorlunda än successive med 100,000 rdr om året, till dess hela beloppet vore utbetalt. Fullmäktige i riksgäldskontoret svarade, att då genom den år 1815 träffade öfverenskommelsen all

befattning för riksgäldskontoret upphört med likviden af rikets 1818 utländska gäld, ansågo de riksgäldskontoret ej heller berättigadt att af banken fordra ersättning af kursskilnaden för de kapital, hvilka genom Kongl. Maj:ts försorg inlöstes. Nu vände sig konungen med sitt ersättningsanspråk direkte till fullmäktige i banken, som tillkännagafvo, att då rikets ständer vid 1815 års riksdag icke till bankofullmäktiges efter rättelse lemnat någon instruktion, som skulle den riksgäldskontoret tillkommande kursdifferens på Kongl. Maj:t öfverflyttas, vore fullmäktige i nödvändighet, att som riksgäldskontoret afsagt sig dessa medels rekvirerande, anse frågan i hvad banken rörde vara i det förändrade skick, att den af bankofullmäktige icke utan rikets ständers särskilda förordnande kunde bringas till verkställighet på det sätt Kongl. Maj:t äskat; hvarjemte fullmäktige inskränkte sig till den underdåniga hemställan, att derest Kongl. Maj:t skulle i nåder pröfva anledning för handen att af rikets ständer äska någon sådan likvidation, Kongl. Maj:t äfven i sådant fall, med åsidosättande af den rätt Kongl. Maj:t dertill skulle i nåder anse sig äga, af fortfarande nådig omvårdnad för ett penningeverk, hvars kredit blifvit i tillfälle af rikets våda och betryck hårdt angripen och som äfven vid då påstående riksdag, genom ålitande af alla slag erhållit en allt mera vidgad kreditörelse, täcktes till lyckligare tider uppskjuta att äska verkställighet af fordringarne i denna del.

Uti tämligen tydliga ordalag läto sålunda fullmäktige både i riksgäldskontoret och banken förstå, att de af Kongl. Maj:t ifrågasällde nya fordringsanspråk åtminstone icke voro ostridige, såsom ingenstädes Kongl. Maj:t såsom vilkor förbehållne och tillerkände. Emellertid meddelade Kongl. Maj:t ständerne uti skrifvelse den 6 juli 1818 underrättelse om hvad derom förelupit med tillkännagifvande, att oaktadt Kongl. Maj:t vore fullt öfvertygad om sin ifrågasatta ersättningsrätt och på hvars ovilkorliga uppfyllande Kongl. Maj:t alltsedan 1815 räknat, Kongl. Maj:t likväl med anledning af den utaf bankofullmäktige yttrade underdåniga önskan och då derigenom ett nytt tillfälle bereddes, hvaraf under riksmötets lopp flere sig yppat och af Kongl. Maj:t med beredvillighet blifvit begagnade, att vare sig genom uppoffring af enskild fördel eller genom uppskof i yrkandet af en gifven rätt bidraga till upprätthållandet af sedelmyntets värde eller till lättnad i rikets bördor och då sedan denna fråga väcktes, Kongl. Maj:t af de för årsväxten mindre förmånliga utsigterna och af faderlig omvårdnad för folkets framtida bergning sett sig nödsakad att för allmänna magasinsinrättningen begära vidsträcktare kreditiver, Kongl. Maj:t för att icke ytterligare för ögonblicket anlita banken, ville till nästa riksdag uppskjuta att göra denna rätt gällande. Vid föredragning hos riksständerne af denna Kongl. Maj:ts nådiga skrifvelse, väcktes på riddarhuset motion, att den borde besvaras med en

1818 underdånig tacksägelseadress, hvilken ock, på inbjudning äfven af bondeståndet, beslöts. Presteståndet gick ännu längre i komplimenter; men borgareståndet fann med "*underdånig vördnad*" någon annan åtgärd härvid icke böra äga rum, än att den nådiga skrivelserna skulle läggas till handlingarne. Efter tre stånds beslut afläts likväl en underdånig skrivelse, deruti rikets ständer betygade Kongl. Maj:t sin underdåniga vördnad och tacksamhet för dess nådiga förklarande om uppskof intill nästa riksdag med den fråga angående Leipzigerlånet, som uti den nådiga skrivelserna blifvit framställd. Hotet att återkomma med samma ersättningsanspråk vid en följande riksdag gick likväl aldrig i fullbordan. Möjligtvis blefvo under tiden rättslärde rådfrågade. Sannolikt funno de anspråket tvistigt och en rättegång emellan konung och folk om rätta förståndet af ett anbud och dess antagande hade väckt alltför stort uppseende för att vågas. Småningom förmärktes ock från ett och annat håll tvifvelsmål, huru rätteligen hängde tillsammans med köpeskillingen för Guadeloupe, om den af England betaltes till Sveriges regering eller till Carl XIII och dess adoptive son personligen o. s. v. Härtill kom, att redan vid denna tid åtskilliga rykten om sättet för den utländska skuldens liqviderande började sprida sig, som ej bidrogo att uppmuntra till denna liqvids närmare vidrörande.

Ett af de viktigaste beslut, som vid denna riksdag togos, var det jernbref, som af rikets ständer beslöts och af Kongl. Maj:t den 18 mars 1818 kungjordes, att utvexlingen af silfver från banken mot bankotransportsedlar tillsvidare upphörde. Det fortfor att vara gällande intill dess realisationen af år 1834 med den 1 oktober samma år gick i fullbordan. Detta så kallade moratorium har blifvit mycket klandradt. Hufvudsaken var likväl ingen nyhet. Den var af ständerne beslutad och af bankofullmäktige tillämpad alltsedan 1809. Hela skillnaden var, att konungens promulgation af beslutet ansågs göra det omöjligt att i rättsväg tvinga banken att uppfylla sina förbindelser att inlösa sina utgifna sedlar med silfver. Den kongl. kungörelsen var likväl försigtigtvis icke iklädd form af lag, men medförde i sjelfva verket nära nog samma verkan.

Den i en sednare tids historia så ryktbar blifna allmänna magasinsinrättningen stod vid denna tid i stort flor. Den hade till syftemål att dels, då så ansågs nödigt, upprätthålla priserne å spanmål och dels att meddela undsättningar i missväxtår. Stort var ändamålet, men verkningarne svarade ej deremot. Förvaltningen fick uppbära hela tyngden af förebräelserne för det misslyckade försöket. Måhända tålde sjelfva organisationen att taga åt sig något af det högljudda klander, som vid 1823 års riksdag framkallades. Redan under de föregående åren hade allmänna magasinsinrättningens direktion börjat att dels genom till Skåne

dels kanhända och till flere landsorter utskickade ombud uppköpa 1818 spannmål och dels direkt med större possessionater afsluta kontrakter derom, alltid i dessa fall mot betydliga penningförskotter, någon gång af hela beloppet. Den enskilda spannmållsspekulationen gick härigenom till en början alldeles i qvaf, ända till dess den lärde sig att uppträda såsom medtäflare, genom hvilka mot hvarandra arbetande krafter det lyckades att äfven under konjunkturer, som i sig ej innefattade skälig anledning dertill, oerhördt uppstegra sädespriserna, så länge statens tillgångar att köpa ännu förslogo. Derefter vidtog fallandet, så att staten ej kunde hvarken sälja eller understödja utan till lika oerhörda priser förutom förlust af provisioner, afskrifningar, musfrat och magasinshyra. Under riksdagen fick den af allmänheten fördömda allmänna magasinrättningen, hvilken med största ömhet omfattades af regeringen, som påtagligen syntes genom denna inrättning vilja och kunna styra spannmålspriserna likasom vaxelkursen genom förbudne vaxelförfattningar, vaxelköp och vaxelkontrollörer — en ny lyftning då en mindre fördelaktig skörd inträffade, som gjorde import af spannmål nödvändig. Icke så mycket i följd af den misslyckade skörden, som fast mera af de i flera år fortsatta upphandlingarne för kronans räkning, voro ock sädespriserna på sommaren och hösten detta år i Skåne uppjagade ända till 11 rdr 16 sk. för råg, 8 rdr för korn och 5 rdr, allt bko, för hafre. I sista dagarne af riksdagen öfverrumplades ständerne med proposition från regeringen om den hotande faran för spannmålsbrist. I första förskräckelsen anslogo de såsom fond för spannmålsköp de 2 millioner rdr bko, som de några dagar förut bestämt att för åren 1818 och 1819, med en million hvardera året, användas till inköp af myntbara metaller för uppehållande af sedelmyntets värde; de öfverlemnade dessutom åt Kongl. Maj:t att, uppå riksgäldskontorets garanti och dess obligationer, inom och utom riket upptaga ett lån i silfver af 2 millioner rdr emot 6 procents ränta att efter 5 å 10 års förlopp återbetalas med $\frac{1}{3}$ årligen. Detta lån blef likväl ej upptaget, emedan det snart visade sig, att faran icke var så stor, som den blifvit förespeglad. En märklig händelse tilldrog sig i expeditionssättet af ständernes skrifvelse i ämnet af den 16 juli. Alla fyra stånden hade beslutit uttrycka den mening att bland andra anstalter till förminskning af spannmålsförbrukningen vore den nödvändig, att all bränvinsbränning af säd, åtminstone uti de orter som anmält sig till erhållande af spannmålsunderstöd, genast förbjödes och inställdes, så länge Kongl. Maj:t i nåder pröfvade omständigheterna det fordra. Vid justering af den underdåniga skrifvelsen beslöts först hos ridderskapet och adeln och sedan hos de öfriga riksständerna, att hela den anförda perioden skulle uteslutas, hvarigenom på en genväg ett redan fattadt hufvudsakligt beslut upphäfsdes. Detta utgör ett litet prof från de så kallade

1818 menlösa tiderne. Huru ofta skulle ej mången sedermera önskat att genom ett penndrag utstryka hvad som förut varit belevadt, om det då låtit sig göra utan att ådraga sig uppmärksamhet utom representationen!

Bland bidragen till allmänna magasinsinrättningens historia må ej förbigås, att direktionen af berörde inrättning i så måtto begagnade den som diskont, att särdeles de possessionater, hvilkas kredit i hemorten var vacklande, blott behöfde inkasta ett anbud på leverans af säd, för att derå erhålla penningar, ibland utan annan påföljd i fall leveransen uteblef på bestämd tid, än att återbetala de uppburne penningarne med ränta. I andra fall lektes med dessa transaktioner på det sätt, att när levereringstiden bestämdes till värtiden och priserne då voro höga, anstånd söktes och vanns till dess ny gröda blifvit inbergad och priserne åter fallit. Ibland dem som isynnerhet utmärkte sig uti desse transaktioner voro sådana på sin tid ryktbare män som hofmarskalkarne A. C. von Platen och Löfvensköld, öfverstelöjtnanten A. F. Tornerhjelm, majoren Adolf Coijet m. fl. hvilke alla slutade i armod. På en enda dag afhandlade major Coijet med magasinsdirektionen om så mycken säd, att han i förskott derpå genast fick lyfta 13,600 rdr bko. Till och med sjelfve då i tjänst varande statssekreteraren, sedermera hofrättspresidenten friherre Casper Wilhelm Ehrenborg höll sig icke för god att deltaga uti dessa börsspel, hvarvid det märkeliga föreföll, att då landshöfding Klinteberg förfrågade sig om betingade priset, för att som sig borde upptaga det uti kronomagasinets räkenskaper, svarades honom af direktionen, att det ej då vore bestämdt och således först framdeles kunde uppgifvas. Affären slutades dermed, att sedan priserne stigit, statssekreteraren levererade blott en del af partiet och det i Norrköping i stället för, såsom afslutadt var, i Landskrona. Huru mycken reda som fans på det hela, kan slutas deraf, att magasinsdirektionen befraktade fartyg i Stockholm för transport af spannmål ifrån kronomagasinerna i Skåne med beräkning af större kvantiteter än der voro att tillgå, emedan entreprenörerna ej funnit sin uträkning vid att afbördas sig åtagne leveranser. Rättvisan fordrar att erkänna, hurusom landshöfding Klinteberg ofta genom sina betänkligheter hejdade magasinsdirektionen uti sin ifver att öka sina lager och att inlåta sig i direkta inköp, i stället att, som han föreslog, genom entreprenad upphandla spannmål att leverera i Stockholm. Hans råd fick ej alltid gälla, utan måste han emot årets slut betinga om frakt för spannmålstransport från de skånska hamnarna till och med till 1 rdr 28 sk. bko per tunna. Öfver 30,000 tunnor upphandlades i Skåne detta år och försändes till olika orter i riket. Uppstegringen gick slutligen så långt, att de handlande, för att också hafva något att röra sig med, äfven då det annars icke behöfts, införskrefvo spannmål från

Danmark, som hitfördes på båtar emot en lindrig frakt. Den 1818 ofvannämnde hofmarskalken von Platen var den samme, som under Gustaf Adolfs karikaturfälttåg i Tyskland år 1806 hade så stor kredit, att han mäktade göra svenska bankosedlar gångbara derigenom att han stämplade dem med sin accept. Hos äldre personer finnas ännu exemplar af dylika sedlar, utan att måhända det är i minne hvad som vållat nyssnämnde stämpel derå.

Konung Carl XIII:s död emottogs hos allmänheten med största likgiltighet, endast såsom en länge väntad händelse. Derigenom att ombytet af troninnehafvare icke framkallade några brytningar eller synbara verkningar, hvarken hvad styrelse, principer eller personal angick, ådagalades till "full evidens", att det länge förut varit Carl Johans och icke Carl XIII:s vilja, som gjort sig gällande i regeringsärender. Allmänt antogs likväl, att den adopterade sonen aldrig brustit i vördnad emot sin i mannaåldern vunne nye fader och att denne med sann tillgifvenhet slutit sig till sonen. Att förhållandet varit enahanda emellan denne sistnämnde och Carl XIII:s gemål är mindre att förmoda. Åtminstone ville ryktet veta motsatsen. Att den nyss på tronen uppstigne Carl Johan åtminstone då var älskad af nationen bevisar den allmänna glädje, hvarmed dagen för hans kröning, d. 11 maj, i hela landet firades. Af egen drift slöto sig alla stånd och klasser tillsammans att högtidlighålla dagen. I Malmö var detta nästan första gången som civile och militäre staterne riktigt fraterniserade. Alla voro värddar vid festerne såsom alla lika intresserade för deras föremål.

Enkedrottningen öfverlefdes endast några månader sin gemål. Hon afsomnade den 20 juni. Denna oförmodade händelse, som inträffade under riksdagen, fördröjde och ökade brådskan vid dess slut. Tröttheten får tillskrifvas, att ständerne i samma stund riksdagen afblåstes, återtogo de vilkor de 6 dagar förut fästade vid anslagen till understöd för allmänna magasinsinrättningen och manufakturdiskontfonden och redan låtit uti särskilda §§ af riksdagsbeslutet inflyta om rikets ständers revisorers rättighet, att, om de funno dessa anslag vara använde och förvaltade i annan väg eller efter andra grunder än ständerne föreskrifvit, hos bankofullmäktige inställa vidare utbetalning af medel dertill.

Slutligen och efter att hafva beviljat afskrifning af Göta kanals arbetskassas skuld till Göta kanaldiskont 1,083,877 rdr och beslutat att det vid 1815 års riksdag till Göta kanalverks fortgång och befrämjande beviljade byggnadslånebiträde finge fortfara att från banken utgå med 300,000 rdr årligen ifrån och med 1820 eller om riksdag då ej inträffade till och med det år då nästa riksdag derefter inföll; — för öfrigt bevistat Carl XIII:s och dess gemåls begrafningar, Carl XIV Johans kröning i Sverige och utsett deputerade att öfvervara en lika akt i Norge samt för att lättast

1818 komma ifrån saken, på indragningsstaten uppfört hvad konungen äskat eller 16,666 rdr 32 sk., att dermed ärligen pensionera de personer, som tillhört enkedrottningens hofstat, och dessutom ställt andra medel till konungens disposition för att användas till bemälte hofstats aflöning till årets slut och gratifikationer för den betjening, som ej befans till pension berättigad, så att i allt detta gått, som man säger, "hederligt till", åtskiljdes ständerne d. 20 juli.

Oaktadt mycken tid åtgick till kurialier, kan ingen af efterföljande riksdagar, i förhållande till tiden som de varat, sägas hafva åstadkommit så stora resultat som denna på åtta månader lämnade; men motionsfloden hade då ännu ej taget öfverhand. Rikets ständer trodde sig ej så kloka som sedermera, och hvarje riksdagsman ansåg sig icke vara så stor statsbyggmästare som nu.

Såsom i det föregående blifvit omtaladt, hade drottningen, Carl Johans gemål, flere år förut återvänt till Frankrike, som det föröbars af den anledning, att hon ej trifdes i Sverige, att nordens klimat verkade menligt på hennes hälsa o. s. v. Då hon icke långt efter enkedrottningens död började bereda sig på återresa hit, framstod en sannolikhet, att hon snarare af ett visst undseende för enkedrottningen hållit sig så länge undan i främmande land. Det vissa är, åtminstone om af det yttre får dömas, att sällan, om någonsin, en svensk drottning bättre trifts i Sverige eller der njutit större vördnad och tillgifvenhet än hon, både såsom i hög grad välgörande och ytterst nogräknad, att icke genom något favoritskap söka inblanda sig i befordrings- eller andra allmänna ärender.

Ehuru landttullarne redan år 1810 upphört, qvarstod likväl en qvarlefva af dem genom den så kallade tullveden. Den uppbars i garnisonsstäderna på det sätt, att af hvar till staden ankommande lass ved borde i vaken aflemnas ett träd och af sjöledes ankommande vissa träd af hvarje famn. Enär nu hvarken vikt eller andra dimensioner å tullvedsträden kunde vara bestämde, uppstod redan deraf dagliga tvister. Ändamålet var att på detta sätt bereda eldbrand åt vakterna, men som dertill ej kunde erfordras så mycket, blef öfverskottet en sportel för kommandanterne och de flere, som förstodo att deruti skaffa sig delaktighet. Gemenskapen bortarrenderades rättigheten till tullvedens uppbärande till någon enskild, som därför erlade en viss summa i penningar. Detta hade den olägenhet med sig att då ändtligen genom kongl. brefvet den 2 december 1818 förordnades om tullvedens upphörande i allmänhet med det året, måste Malmö stad fortfara med detta onus ända till 1822, då först derom afslutadt arrendekontrakt gick till ända.

En betydlig silfverstöld hade skett år 1817 på tullpackhuset i Köpenhamn. Sedan underrättelse derom ingått, anmälde en guldsmed i Malmö, att han i januari månad detta år af en för

honom okänd dansk handlande inköpt ett större parti silfver. 1818
Genom svenska ministern vid danska hofvet begärdes uppgift på de märken, som å berörde silfver kunde förefinnas. Landshöfding Klinteberg lät för sig kalla guldsmeden, som fordrade, att märkena först skulle uppgifvas af den som förlorat silfret, emedan annars någon kunde obehörigen tillvälla sig detsamma. Genom 5 särskilda skrivelser blef åt magistraten uppdraget att tillhålla guldsmeden att uppvisa silfret i ändamål att få upptecknad de befintliga märken. Han erböd sig att till förvar antingen hos landshöfdingen eller magistraten aflemna silfret, under förbehåll att märkena derå höllas hemliga. Han förelades derefter vid förnyade viten slutligen af 66 rdr 32 sk. att uppgifva dessa märken, men vägrade alltjemt och slutade med att förklara det han uppsmält silfret och att anmäla klagomål hos justitieombudsmannen, som anställde åtal emot landshöfdingen för förfarandet, och följden blef ej obetydliga böter för honom. Verkliga sammanhanget med silfret blef emellertid ej utredt och guldsmeden från honom ådömde försuttne viten befriad.

Ett godt stycke inpå nya året och således öfver ett helt år 1819
fortfor sorgdrägt att bäras och själringning att hållas i alla kyrkor i riket med anledning af konung Carl XIII och dess gemåls död. De kostnader, som deraf förorsakades, voro ganska betydliga. Ensamt i Malmö stad uppgingo utgifterne för blott ringning till ett par tusen rdr, hvaröfver ett allmänt missnöje röjdes.

Redan vid årets början spridde sig ryktet om upprättande af ett stort öfningsläger å Bonarps hed i Skåne. Tillställningen lofvade blifva uti en vidsträckt skala. Den betraktades såsom ett medel för den segervane fältherren konung Carl Johan att gifva sin ende son Oskar ett fullständigare begrepp om militäriska öfningar, att införlifva honom med arméen och tillika med Skånes inbyggare, hvilka obegripligt nog i många år och kanhända ända till konung Oskars uppstigande på tronen sägas på samhällets höjder hafva blifvit betraktade såsom icke just de tillförlitligaste svenske undersåtare. Det var också första gången åt den då nitton-åriga lefnadsglade fursten lemnades något friare tyglar. Kort förut hade han blifvit utnämnd till generalbefälhafvare i Skåne, hvilket han för det mesta var blott till namnet, emedan detta befäl i sjelfva verket utfördes af den i Skåne under namn af "lille Bror" allmänt kände, slutligen generallöjtnanten baron Gustaf Albrekt Bror Cederström, en af de till växten minsta, men i outtröttlighet segaste officerare i hela svenska arméen. Emot hans mannamod under tyska och norska fälttågen har icke heller något klander hörts. Högsta befålet i Skåne innehade han under olika

1819 organisationer inom arméen i jemnt 30 år. Högquartret för den å Bonarps hed till öfning sammandragna arméen af omkring 15,000 man, deribland äfven norska trupper, skulle naturligtvis förläggas till Herrevads kloster, en kungsgård, som ofta förut härtill varit nyttjad. Kronprinsen ville här uppträda i full glans. Effekterne för hans etablissemang, som sjöledes fördes från Stockholm till Landskrona och derifrån på landsväg befordrades till Herrevads kloster, upptogo ej mindre än 46 med kronoskjuts bespända parvagnar. I alla afseenden fördrades många omsorger för att frambringa det stora skådespelet. Alla medel dertill begagnades. Den sege hoffmannen, hofmarskalken A. C. von Platen, som gerna ville vara i verksamhet, användes att förmå possessionaterna i Skåne att utan betalning tillhandahålla artilleriet hästar. Han tillfrodde sig på detta sätt kunna framskaffa 96 hästar, men hann ej längre än till något öfver 70, som beredvilligt aflemnades. Till och med konsten att slå på trumma synes man genom en förberedande anstalt hafva tänkt på att särskildt omhulda och gifva en högre riktning. Genom en generalordres i mars befalltes, att af hvarje infanteriregemente i riket skulle beordras tvänne de skickligaste trumslagare att marche forcé begifva sig till hufvudstaden, att der af lifgardernes regementstrumslagare ytterligare inöfvas i sitt yrke, för att derefter under förestående befäls- och regementsmöten kunna instruera de öfrige trumslagarne. Med hvilken skyndsamhet denna anstalt skulle utföras, kan inhämtas deraf, att statssekreteraren för krigsärenderne uti handbref till landshöfdingarne behöfde derom underrätta, emedan den formella skrifvelsen ej förr än några dagar sednare kunde medhinnas.

Ändtligen öppnades det stora skådespelet i början af juni och fortsattes 2 à 3 veckor. Hela Skånes och en stor del af det öfriga Sveriges befolkning rörde sig för att åse öfningarne. Det var ock mödan värdt. Åsynen af Carl Johan, ännu i sin fulla kraft ledande arméens rörelser, gaf åskådaren ett fullt begrepp om honom på det verkliga stridsfältet. General Cardell, med sin ofantliga mage hvilande på hästhalsen, i spetsen för artilleriet, upplifvade minnena om slaget vid Dennewitz 1813 och de flere träffningar, hvaruti svenska artilleriet under detta klot på en hästrygg spelat lysande roller. Naturligtvis uppsökte allmänheten med sina ögon äfven andra ryktbara generaler från berörda fälttåg, och de funnos der nästan alla. En god stund åtgick för dessa betraktelser och mängden släppte ogera ur sin åsyn Carl Johan, som med sin ståtliga figur och beständiga, hastiga rörlighet syntes öfver allt och öfver alla. Mättadt af denna anblick, hvilade derefter ögat så gerna vid åskådandet af kronprinsen, då han med vindens hastighet på en af de utmärktaste springare anförde trupperne. Främlingarne yttrade högt sin förtjusning både deröfver och vid betraktandet af hans personliga skönhet. Männen erkände, att

jublet ej var oskäligt. För den som är utom facket är det orätt 1819 att fälla ett omdöme om de svenska trupperne i hållning gått framåt eller de norska tillbaka; derom må derföre endast kännare afgöra, men nog torde det förefalla mången, som bevistade detta läger och 30 år sednare varit i tillfälle att se de olika ländernas vapenmakt samlad, som om skillnaden dem emellan vid det förra tillfället ej var så stor som vid det sednare. Efter lägrets slut uppehöll sig konungen en tid i Helsingborg och kronprinsen ungefärligen lika länge i Ramlösa.

Annå detta år voro efterslängarne af tyska fälttåget icke slut här i Skåne. I synnerhet var det nuvarande skånska dragonregementets rusthållare, som med skäl uppstämde klagan öfver de betungande utgifter, de efter krigets slut fingo vidkännas icke endast för ånyo uppsatte remonter, utan fast mera öfver de under den allmänt antagna benämningen: "lappepenningarne", i Skåne länge ihågkomne defektsedlarne eller räkningar å under kriget anskaffade munderings- och beväringssedlar. Det är orätt att döma de döda, men på sin tid var det en folktro, att i synnerhet den i fälttåget deltagande regementsquartermästaren, som från fattig yngling vid sin många år derefter inträffade död efterlemnade flere hundratusen riksdaler, på räkningarne å lappepenningarne skördat stor vinst. De rustande klagade högt, utan att kunna vända sig mot någon viss person. Det ena anståndet med betalningen måste lemnas efter det andra. Ändtligen ingick den med år 1818; men det ville sig ej bättre, än att vid generalmönstringen 1819 de rustande anmälte, att ehuru genom konungens bref den 1 oktober 1816 blifvit förklaradt, att de nya sablar regementet under fälttåget erhållit vore en enskild skänk af dåvarande kronprinsen Carl Johan, rusthållarne på de utfärdade defektsedlarne blifvit debiterade och fått betala äfven dem. Mönsterherren kunde ej tillbakahålla denna klagan, som likväl afspisades dermed, att som vilkoret för befrielsen från betalningen af de nya sablarne varit, att den förut brukade skulle återställas, så finge det bero derpå, huruvida detta vilkor i allmänhet var fullgjordt, om befrielsen borde tillgodonjutas.

Författaren har gjort sig till regel att, så vidt det står i hans förmåga, vid hvarje tillfälle som erbjuder sig ådagalägga falskheten af den lära, att sedan 1809 inga tyngder blifvit lyftade från jordbruket eller med andra ord från den klass, för hvilken med skäl ömmas — allmogen. Ibland dessa bördor var väl den aldrig orimligaste, att jordbrukaren eller bonden icke allenast skulle skjutsa fångar emot en ganska ringa skjutslega, utan tillika derunder vara den ende ansvarige fångvaktaren. Annu mera enfaldig och mindre upplyst, då han sällan kunde läsa skrifvet, skulle bonden likväl någån följa den skriftliga instruktion för fångens behandling under vägen, som den medföljande förpassningen innefattade. Brotts-

1819 lingarne som fördes saknade icke sin fintlighet. Otaliga voro de äfventyr, och dessa af kriminelt ganska ansvarig påföljd, för hvilka allmogen såsom fångförare var utsatt. Andra att förtiga — såsom rymningar, dem fångföraren fördes till last såsom fångspillning och dem han ibland fick dyrt umgälla — var ej utan exempel, att fångföraren af oförsigtighet lät förpassningen läsas af fången, som begagnade tillfället att uppäta eller på annat sätt förstöra eller ock förfalska den. Mycken villervalla uppkom på detta sätt och föll tillbaka på fångföraren. Genom ett konungabref af d. 2 febr. 1819 förordnades nu, att fångar dädanefters skulle transporteras med gästgifvareskjuts emot därför i allmänhet bestämd lega och bevakas af särskilde gevaldiger, som af staten skulle lönas. Det var en lätt sak att detta bjuda och befalla, men verkställigheten fordrade en ganska mödosam reglering i alla riktningar af landet. Förtjensten deraf tillhörde dåvarande statssekreteraren, sedermera hofrättspresidenten baron Ehrenborg.

Ända till vår tid klagas öfver regeringens inblandning uti småsaker. Ett bevis på satsens riktighet må hämtas från den tid nu beskrifves. Emedan större delen af de genom fästningsraseringen uppkomna tomter i vissa trakter af Malmö lågo såsom ett slags öde- eller fäladsmarker, uppstod fråga om behovet af en rännstens läggande öfver en gata. Det kunde ej uppskjutas. Om med eller utan skäl hör ej hit, men magistraten ålade stadens äldste att på stadens bekostnad utföra arbetet. Klagan deröfver fördes ända till konungen, som fastställde beslutet, i följd hvaraf den rännstenen, som är belägen i ändan af Grönegatan, länge fick heta "den kungliga".

Genom en konungens kungörelse den 18 augusti förhöjdes legan för gästgifvareskjuts i allmänhet till hvad den nu är (1848) med undantag af de ställen, der skjutsen är ställd på entreprenad. Märkligt är att i författningen åberopas såsom enda skälet det årets svaga höfångst, hvilken föranlätit en förhöjning tillsvidare och på endast detta "tills vidare" har författningen ägt bestånd i 30 år.

I fulla 10 år öfverlades i Malmö om läget för en ny begravningsplats. Tankarne derom voro mycket delade. Omsider, sedan alla förut framställda förslag blifvit förkastade och platsen på kyrkogårdarne inom staden voro af lik så uppfyllde, att något jordande der icke längre var möjligt, blef man ense om att inköpa en kvarleva efter fästningsraseringen, der begravningsplatsen nu finnes, då bestående i ena ändan af en vall och i den andra af en sump. Tankarne voro likväl delade, huruvida lagens föreskrift att ny begravningsplats borde förläggas utom stad, derigenom vore uppfylld. Konungen förklarade detta och inköpet skedde. Planeringen, som om den verkställdes emot betalning, skulle kostat betydligt, gick nu för sig utan kontant utgift. Hvarje stadens invå-

nare utgjorde ett dagsverke in natura i tur och omgång. Ett öke-dagsverke motsvarade 4 sådane dagsverken. Den som uteblef måste erlægga en bestämd betalning, som användes till aflöning af en uppsyningsman. Planerad och inhägnad stod begravningsplatsen färdig att invigas i november 1822, då akten förrättades af biskop Faxe uti en för tillfället midt på platsen upprest paviljon och rådmannen, advokattiskalen Malmborgs lik jordfästades. Kostnaden för inhägnad och plantering betäcktes hufvudsakligen af köpesumman för försålda grafställen.

Om aftonen den 26 april utbrast eldsvåda på det söder om staden belägna världshuset, Mon Bijou kalladt, som dervid uppbrann. Enär ingen bodde på stället, befarades att olyckan härledde sig från mordbrand, ehuru all anledning till misstanka derom för öfrigt saknades.

Uti den så kallade Generalens hage eller den utanför stadens vallar belägna egendom, som ännu är känd under detta namn, bodde ensam uti öfra våningen af ett hus på gården en öfver 70 år gammal ungarl, fortifikationsmaterialbokhållaren kamereraren H. Malmborg. Morgonen den 8 maj fans han bunden mördad i sin säng. På nedra bottnen under samma rum låg hans trädgårdsmästare illa slagen i hufvudet och bunden till händer och fötter. På Malmborgs rum var öfver allt blodbestänkt och allt af värde bortröfvadt. Trädgårdsmästaren Löfberg beklagade sig alltjemt öfver smärta i hufvudet efter såren och berättade, att för honom okände, i ansigtet svärtade karlar om natten inkommit och tillfogat honom den behandling, hvarför han varit utsatt. Den mördade, Malmborg, var en egen människa. I allmänhet betraktades han med en viss ovilja. Han var mest känd under benämningen "Yttersta domen". Hvarifrån detta öknamn härledde sig var ej bestämdt känt. Såsom supposition gällde, att Malmborg i yngre åren befattat sig med fordringars utsökande och dervid ådagalagt mycken hårdhet. Också tyddes på, att han idkat penningocker och i det fallet varit en af de argaste, som således blott i yttersta nödfall tillitades. Emellertid hade han i all sin tid lefvat i den största enslighet, omgifven endast af sitt tjenstfolk och en gammal syster. Till sinnelaget var han karg. Han hade genom snålhet och omtanka förvärfvat sig någon förmögenhet och ansågs derföre, såsom ofta händer, af menigheten såsom "stenrik". Det å honom så oförmodadt och grymt föröfvade mord och rån satte hela staden i förskräckelse. Knappt någon ansåg sig säker i sitt hus. Gamla och rostiga pistoler, gevär och sablar framletades i de flesta hus, för att användas till sjelfförsvär. Malmborgs begrafning firades en söndagseftermiddag. Vädret var vackert och utrymmet inskränkt inom hus: gästerne trufdes derföre bäst uti trädgården. Der syntes den förut omtalte rådmän Wollmar, som ännu var kämnarspräses, mycket upphålla sig med trädgårds-

1819 mästaren Löfberg, för hvilken han syntes hysa mycket deltagande med anledning af hans missöde att på ett så rysligt sätt förlora sin gamle husbonde. Emot Löfberg fans då ännu icke minsta skynt till misstanke. Om aftonen sade Wollmar till sin äldsta son, till hvilken han hade ett blindt förtroende: "Löfberg har varit med om brottet i Malmborgs hus, derpå kan du lita". Genom en besynnerlig tillfällighet var det en allmän aning hos stadens innevägnare, att Malmborgs mördare fans ibland dem, och de mest orimliga misstankar uppkommo. Det var således ganska förklarligt, att sådana särskildt föllo på mera vanfräjdade personer, deribland isynnerhet en för detta skrifvare Ahlström, hvilken gjort sig känd såsom en stor slagskämpe och i öfrigt var mycket demoraliserad. Ransakning om mordet företogs i sinom tid vid kämnersrätten. Här nedlade Wollmar sitt sista mästerstycke såsom brottmålsdomare. Början skedde ej med hårdhet och häktningar. Tvärtom behandlades i synnerhet Löfberg med den största mildhet. Småningom inleddes äfven Ahlström i ransakningen, som fördes mycket långsamt, tydligen i afsigt att om man icke kunde komma längre, åtminstone utrötta genom ihärdighet.

Genast på morgonen, då mordet blef bekant, förordnades författaren att ställa all Malmborgs kvarlätenskap under försegling. Med den oordning der på stället rådde, kunde det ej ske annorlunda, än att dörrarne till de rum Malmborg bebott förseglades. För verkställigheten deraf var nödigt, att liket förflyttades, och författaren ihågkommer ännu med rysning åsynen af den nakna mördade gubben, i sittande ställning bunden till händer och fötter. På Wollmars inrådan uppsköts med förseglingens brytande, så länge tills han derom tillsade. En dag beslöt kämnersrätten helt oförmodadt att förflytta sig för ransakningens fortsättande till de rum, Malmborg i lifstiden bebott, och författaren tillkallades för att bryta förseglingen. Det skedde och vid inträdet i dessa rum intogs en hvar af en viss fasa. Wollmar hade så tillställt, att Löfberg ej inkom, förr än han blef kallad. Wollmar tillbragte en god stund med att beskåda alla föremålen i rummen, hvilka befunnos blodiga och i största oordning. Någon städning i desamma lärer ej försiggått på många år. Ett stort bord var öfverlastadt med papper, deribland koncepter till räkenskaper på brefkuverter. När papperen vidrördes, erfors att de hvilade på ett flere tums bottenlager af skrifsand, samladt under flere år. Papper, möbler, väggar och golf buro blodiga märken af hvad der nyligen sig tilldragit. Under mönstringen af hvad i rummet förefans, upptäckte och upptog Wollmar under sängen en blodig ljusbit. Med betänksam min nedlade han den åter på sitt ställe. Derefter satte han sig till doms och inropade Löfberg. Denne inträdde hastigt, men vände lika hastigt om och gick ut, utan att säga ett ord. Wollmar låtsade härom ingenting, utan dröjde en kvarts

timma, innan han åter påropade Löffberg. Han uppmanades att noga betrakta sig omkring i rummet för att bedöma, om allt der var sig likt sådant det fans under Malmborgs lifstid. Med en viss förlägenhet förklarade Löffberg allt vara oförändradt. Nu bad Wollmar honom upptaga det blodiga ljuset under sängen, hvilket han ock gjorde med darrande hand. Härefter följde ett långt förhör om denna ljusbit till utrönande, om den var af samma slag, som vanligen i huset brukades. I öfrigt fortsattes ransakningen i flera timmar. Dessförinnan var Löffberg af kammersrätten förbuden att lemna staden, på det icke genom hans frånvaro ransakningen måtte uppehållas. Slutligen tröttnade Löffberg vid dessa flere dagar i veckan återkommande förhör och rymde. Nu blef han såsom den der tagit sak på bak efterlyst och ertappad i en rågåker vid Wirke, en by nära Lund. Återförd hit gick han genast till bekännelse, att rånet hos Malmborg skett med hans vetskap af Ahlström och en sjäare Elias Ferdinand Spårläder, allmänneligen Peter Dansk kallad. Genom *kraftig*, såsom det sades *handgriplig medverkan* af kommandanten, öfverste Callerholm, bragtes också Ahlström och Spårläder snart till bekännelse, och sålunda blef det upplyst, att Löffberg och Ahlström flere gånger öfverlagt om sättet att bestjåla Malmborg, dervid Löffberg rådt Ahlström att, såsom ett medel att utlocka Malmborg, antända något hus utom staden, hvilket råd Ahlström följt i så måtto, att han den 26 april anlagt elden, som afbränt värdshuset Mon Bijou, men då ändamålet derigenom ej vans, ytterligare rådpålagat om rånet hos Malmborg, då Löffberg för att bereda tillfälle dertill, en bestämd afton instängt trädgårdshunden och tagit några bräder från trädgårdsplanket mot begravningsplatsen, hvarigenom Ahlström och Spårläder, bägge svärtade i ansigtet, om natten inkommit till Löffberg och på dess begäran tillfogat honom slag i hufvudet, så att blod flutit, och bundit honom för att kunna ådagalägga, att han ej varit i stånd komma husbonden till hjälp, hvilket Löffberg gjort ännu mera troligt derigenom, att han sjelf slagit sitt hufvud i väggen för att framkalla större sår derå, hvarefter Ahlström och Spårläder, medförande ljuset från Löffbergs rum, begifvit sig trappan uppför till Malmborg, som, då han satt sig till motvärn blifvit slagen och till slut skuren i halsen med en rakknif samt bunden i sittande ställning, derunder han af blodsförlust ljutit döden. Under tiden hade Löffberg och Spårläder tillgripit åtskilligt specie-mynt och tvänne guldur, det hela uppskattadt till 258 rdr 34 sk. bko, en småsak emot den fångst de hoppats göra. För sina grofva brott, — ökade för Ahlström med erkännande af tvänne inför rätta aflägsda meneder och för Löffberg med vidgående att hafva uppmantrat Ahlström att, om så fordrades, äfven mörda Malmborg — dömdes Löffberg Ahlström och Spårläder att mista högra hand och halshuggas. Medan målet ännu berodde på Kongl. Maj:ts

1819 präfnung afled Spårläder i häktet och blef utförd till afrättsplatsen, liggande på en af nattmannen körd vagn, så att hufvudet låg bakut nära släpande på marken. Löfberg och Ahlström blefvo i sinom tid befordrade till ådömde dödsstraffet samt deras kroppar upphängde på stegel och hjul. Blott några dagar blefvo de der hängande, emedan en omtänksam man betalade nattmannen en dusör för kroppsdelarnes nedtagande och nedgräfning, utan att något åtal derpå följde.

Huru långt lokalauktoriteterna tilltrorde sig att gå uti lagstiftningsväg på den tiden, kan slutas deraf, att magistraten i Malmö ännu detta år af egen myndighet såsom straff för tredje resan af stadens gatuväktare begången försummelse fastställde, att han skulle rida den så kallade trähästen. Denna maskin bestod af en omkring 4 alnar hög figur af träd, liknande en lefvande häst, men med skarpkantig rygg, på hvilken väktaren i en eller flere timmar efter förbrytelsens beskaffenhet skulle sitta för att skämmas och plågas. Belätet placerades vid sådane tillfällen på Stora torget, der ryttaren syntes från sin höjd vidt omkring.

Ett bevis på huru judars öfvergång till lutherska läran någon gång kunnat frambringas, igenfinnes deruti att sedan en yngling af judiska nationen vid namn Salomon, som från början barfotad kringvandrat och drifvit handel med icke större förlag än som ryndes i hans hatt, derigenom så förkofrat sig, att han väckte de handlandes afund, anmälte Malmö stads äldste hos magistraten den smyghandel han bedref, med påstående att han såsom jude måtte afvisas staden. På grund af judereglementet ålade magistraten Salomon att inom en månad lemna staden vid 50 rdr vite och tillika vid påföljd att varda med kronoskjuts afförd till sin födelseort Norrköping. Salomon vann hos landshöfdingen inhibition uti detta föreläggande på grund af företedt bevis af prosten Gullander, att han anmält sig till undervisnings erhållande uti lutherska trosbekännelsen. Några månader derefter befordrades Salomon till det heliga dopet framför altaret i S:t Petri kyrka. Han erhöll dervid namnet Josef Salomon och antog derefter tillnamnet Norrlin. Fadrdarne voro landshöfding, magistrat och stadens äldste.

Vid denna tid väcktes fråga om ytterligare ett apotheks anläggande i Malmö. Sällan har någon i sig sjelf allmän fråga inom staden behandlats med så mycken konsideration som denna. Ryktet hade länge förkunnat, att apothekaren Kjellström, då den ende apothekaren, höll allmänheten dåliga medikamenter tillhanda. På denna supposition bygdes planen om upprättandet af ett nytt apotek, i stället för att den bort framkalla en undersökning af eller ett åtal emot läkarne, om uppgiften var sann och icke af dem blifvit beifrad. I handelssocteten var sjelfständigheten vid denna frågas behandling icke större, än att den begärde och fick votera derom

med slutna sedlar. Till och med magistratens utlåtande var på 1819 visst sätt undvikande. Apothekaren Kjellström invände till sitt försvar, att hans fader, hvars privilegier han ärft, hade på 1770-talet inköpt ett bredvid honom varande apothek med kongl. försäkran att få vara ensam, så länge han till allmänhetens nöje tillhandahöll läkemedel. Efter mycken strid, hvilken af Kjellström fördes såsom hade hela hans timliga välfärd derpå berott, slöts det dermed, att apothekaren Barkman, som äfven vetat förvärfva sig ett honom gynnsamt parti inom staden, erhöll rättighet att anlägga apothek med vilkor att han i specie erlade den inlösningssumma, Kjellströms fader för det fordomdags öfvertagna andra apotheket betalt. Först år 1822 öppnades det sålunda privilegierade andra apotheket, efter hvars tillkomst först rörelsen å gamla apotheket tagit riktig fart jemte det att det nya burit sig.

Den tilltagande lyxen af kakelugnsdörrar af messing framkallade samtidigt en egen skråtvist emellan klensmeder och gördelmakare om företrädesrätten att förfärdiga dessa arbeten. Sedan det under denna tvist blifvit utrönt, att de ej hörde till någonderas arbetsrätt, utan till messingslagarenäringen, förklarade magistraten, att som ingen sådan näringsidkare här fans, finge hvilken handtverkare som helst förfärdiga messingsdörrar. Ehuru godtyckligt nog detta beslut var, förblef det dock dervid.

Med ingången af detta år vidtog verkställigheten af en reform, 1820 som anbefalld genom kongl. kungörelsen den 23 november 1819 sannolikt af nutidens expeditionshäfvande betraktas såsom af ringa betydighet, men som i sjelfva verket högst betydligt minskat det allt mer öfverhandtagande skrifveriet. Genom ifrågavarande reform upphörde både rättigheten och skyldigheten för alla högre och lägre embetsverk att sig emellan eller af enskilde fordra uppräknandet af vidlyftiga titlar och värdigheter för verkens chefer och ledamöter äfvensom helsnings- och höflighetsbetygelser. Före 1809 års statshöfving paraderade riksdrotset såsom president i alla hofrätter, och då skulle således äfven hans många titlar och värdigheter vid början och slutet af alla till och från hofrätterne gående expeditioner uppräknas, medtagande nära nog $\frac{1}{4}$:del af första sidan. För att visa, att äfven i sednare tid olägenheten i ej ringa mån fortfor, införes här det sista bref efter gamla formen, som Svea hofrätt till landshöfdingen i Malmö aflät. Det lyder så:

Wi Henning Adolph von Strokirch, friherre, president, kommandör af Kongl. Maj:ts orden samt juris utriusque doktor, vice president och riddare af Kongl. Maj:ts nordstjerneorden, hofrättsråd och assessorer helse herr landshöfdingen, presidenten och kommandören af Kongl. Maj:ts nordstjerneorden, högvälborne baron Wilhelm af Klinteberg vänligen.

1820 *Kongl. hofrättens hos följande denne dag fälda utslag öfver soldaten Anders Wahlstedt behagade herr baron, presidenten och kommandören låta vederbörande kungöra och till verkställighet befordra. Och vi befalle herr baron, presidenten och landshöfdingen Gud Allsmäktig vänligen. Stockholm den 14 december 1819.*

(Underskrifter).

Häraf synes, att bestämdt $\frac{2}{3}$:delar utgjordes af kurialier. Räknas den mängd af expeditioner, som i denna väg utgå, är kalkylen lätt att göra öfver hvad tid och möda detta slags öfverflöd medtog. Om det dock hade stadnat vid hofrätter och kollegier, men det spridde sig alla förvaltningens grenar igenom; till och med kronofogdar funnos, som i sine ordres till länsmännen slutade med hälsningen "Gudi befallad", för att dermed ådagalägga sin myndighet.

Icke heller vid denna tid var Sverige fritt för fara af pest-artad sjukdom. I november 1819 hade svenske generalkonsuln i Köpenhamn Gram inrapporterat, att till dervarande redd ett skepp ankommit, som förmodades hafva gula febern om bord, emedan denne farsot då herrskade i Cadiz, hvarifrån fartyget anländt. En extra post ankom till landshöfdingen i Malmö med befallning att genast göra sig underrättad om rätta förhållandet, och Kongl. Maj:t anbefallte en strandpostering af 100 man med nödigt befäl längs åt hela skånska kusten. Genom svenska ministern i Köpenhamn upplystes, att det uppgifna fartyget der undergått behörig karantän och att besättningen befunnits frisk. Det oaktadt fortsattes karantänsbevakningen på kusterne, till dess vintern hämmade sjöfarten. Alla härmed förenade kostnader utgingo utan all tvist eller fråga af konvojkommisariatets medel; i stället för att i vår tid särskilda medel för karantänsanstalter måste anslås.

Det är förut omtaladt, huru allmänna magasininsinrättningens verksamhet utvecklade sig. Dervid är äfven antydt faran för missbruk. Ett bevis derpå från Skåne bör ej förtigas. Fem bönder från Vestra Karaby socken i närheten af Lund begärde hos konungen att från Landskrona magasin få till utsäde låna, eller till billigt pris köpa 100 tunnor råg, 190 tunnor korn och 15 tunnor hafre, emedan all deras gröda vid ett sommaren förut inträffadt hagel och åskväder blifvit förstörd. Vid socknestämman intygades likväl, att ehuru vintersäden på uppgifna sättet tagit skada, vårsädet i den mån förkofrat sig, att någon förlust ej med skäl kunde anmärkas, enär grödan på det hela ej varit under medelmåttan. Försöket att få kronan till fordringsägare misslyckades således derigenom att ansökningen afslogs.

Ännu klagas öfver vacklande uti tullförfattningars föreskrifter. Att detta varit likadant, om ej värre många år tillbaka, torde bevisas deraf, att den 3 februari 1819 utfärdades en förnyad luren-

drägeriförordning att träda i verkställighet den 1 juli samt en ny seglationsordning att vidtaga med år 1821. Ingendera kom att gå i fullbordan. Bägge inställdes till sina verkningar, innan de begynt, och följdes slutligen af alldeles nya författningar, att tjena till rättelse från den 14 april 1820.

Som regeringen användt sina direkta bemödanden att styra vixelkursen, skulle nu spanmålspriserne dirigeras genom omvexlande importtullar. Sålunda skedde blott under loppet af vid pass ett år följande bestämmelser endast å nedannämnde sädesslag:

Införselstull i Hamburger Banco.

d. 13 aug. 1819.	- d. 17 nov. 1819.	- d. 10 jan. 1820.	- d. 24 apr. 1820.	- d. 11 sept. 1820.
Hvete 1 rdr	1: 24	2 rdr	4 rdr	4: 24.
Råg 24 sk.	1: —	1: 24.	3	4 —
Korn 16 sk.	32 sk.	32 sk.	1: 16.	2: 32.
Hafre 4 sk.	fri	7 sk.	7 sk.	1: 16.

Häraf inhämtas, att tullbestämmelserne slutligen motsvarade fullkomligt införselsförbud, naturligtvis alltid under förevänning af skydd för åkerbruket emot utländsk täflan, som väl skäligen kunnat hämmas genom vida lägre tullafgifter än sådane utöfver varans hela värde.

I stället för att, som nu är fallet, församlingarne sjelfva få underhålla sina vanlottade medlemmar, förordnades t. ex. genom ett konungens bref den 21 juni 1820, att ett 3 års gammalt barn af en husman i Grönby, som blifvit födt utan armar, skulle af Malmö hospital för hela dess lifstid årligen understödjas med två tunnor råg och en tunna korn.

Utå bref af den 30 juni 1820 förordnade konungen, att i anseende till inträffad brist på arbetare för verkställandet af en anbefalld upprensning af den kanal, som efter Malmö fästnings raserande blifvit anlagd åt landsidan, nödigt antal af de å dervarande citadell insatta arbetsfångar finge till berörda arbete användas emot den betalning landshöfdingen gemensamt med kommandanten för desse fångars underhåll bestämde och med förbindelse för staden att till den betäckning af stadens garnisonsstyrka, som kunde erfordras, utöfver hvad befäl och manskap enligt författningarne erhöles af kronan, såsom dagligt traktement betala till hvarje underofficer 16 sk., till korporal 12 sk. och till hvarje soldat 8 sk. bko. Efter den tidens arbetslön blef detta sätt för dyrt och togs icke den gången emot. En annan tid torde göra behöfligt att begagna sig deraf.

Enligt t. f. hofkansleren Schultzenheims bref till landshöfdingen i Malmö, dateradt Kristiania den 5 augusti 1820, hade konungen, som då vistades derstädes, beslutat, att som till dess kunskap kommit, att danska undersåtare brukade resa öfver till ön Hveen för att duellera, i afsigt att för framtiden förekomma dylika upp-

1820 träden, en polisvakt bestående af en pålitlig underofficer och tvänne man skulle beordras till Hveen med instruktion att arresteras alla dem, som i nämnda ändamål ankommo till ön och dem genast öfversända till kommandanten i Landskrona, hvilken skulle äga att dem till landshöfdingen utlemna, för att genom dess försorg utlevereras till vederbörande danska auktoriteter, och borde den tillförordnade regeringen i Stockholm anbefalla landshöfdingen att genom vederbörande civila auktoriteter bidra till ändamålets vinnande och tillika besörja posteringens inqvartering och proviantering, hvarvid kongl. regeringen den 17 augusti tillade föreskrift att konstituera och till ön beordra en vice länsman, så vida ej kronobetjent derstädes redan vore anställd.

Som bekant är, utgjorde konung Carl Johans köp af fastigheter i landet ett föremål för mycket klander. Början härmed gjordes vid denna tid. Det är nu mera ingen hemlighet, att konungen på sitt sätt tvangs till dessa transaktioner för att från undergång rädda en del af den penningfattiga aristokratien i landet och att med detsamma göra sig den förbunden. Då konungen framställde till rikets högsta domstol frågan, huruvida i svensk lag låge något hinder för konungen i Sverige, att enskildt förvärfva och besitta fast egendom, ansågs detta såsom ett medel att erhålla ett jakande svar och derigenom undvika de pockande säljarnes anspråk på att konungen skulle med sin enskilda förmögenhet komma dem till hjälp. Högsta domstolens ledamöter berättas hafva undergått en verklig belägring af dem, i hvilkas intresse det låg att undanröjda alla hinder för konungen att tillgripa sin enskilda egendom och kredit för att från cession och konkurser frälsa några större godsägare, och domslutet blef, ty värr, att lagen derföre icke lade hinder i vägen. Sålunda förleddes konungen att till ganska höga pris under dåvarande allmänna penningebrist inköpa de tre största godsen i Skåne, Skarhult af excellensen greve Brahe, Bollerup af den flere gånger förut omtalade hofmarskalken A. C. v. Platen och Engeltofta af majoren Stjernsvärd. Snart lyckades det flere att på samma sätt få konungen till hjälpare i nöden, så att han innan kort kom i besittning af egendomar i nästan alla delar af landet. Det dröjde derefter ej länge, innan det visade sig, hvilka kollisioner deraf kunde framkallas. Såsom ett slags trosbekännelse och försök att afhjälpa dessa kollisioner må betraktas ett konungens bref till landshöfdingen i Malmö, lydande som följer:

Carl Johan etc. Wår ynnest etc. Sedan WI dels för att afböja det lidande, som skolat öfvergå åtskillige personer genom tvungen försäljning af deras fastigheter i en tidpunkt, då öfverklagad penningebrist och störd kredit afhöllo de fleste att inlåta sig i köp af större egendomar, dels för att förekomma det betydliga odlingar skolat afstadna i brist af nödige penningetillgångar till deras fullbordande hos dem, som dylike påbörjat, dels för att vinna tillfälle att företaga sådana till allmän bättnad ländande förbättringar,

hvilkas utförande fordrar förlag, öfverstigande hvad af enskild jordägare kunnat användas, funnit för godt att inköpa flere så bruks- som landegendomar, belägne i särskilte delar af riket, och då vid vederbörande domstolar eller embetsverk mål eller ärender således kunna förekomma, som röra Wär enskilda rätt såsom egendomsherre; så hafve vi i nåder förordnat generalauditören och revisionssekreteraren Daniel Torelius att i egenskap af laga ombud för Oss, söka, tala och svara i alla de mål eller ärender, som i någon måtto vår enskilda rätt angå kunna och i följd deraf förklarar honom behörig att vid alla domstolar och embetsställen, högre och lägre, å våra höga vägnar, vare sig genom ansökningar, stämningar, besvär, val eller annan åtgärd, som till en laga rättegångsordning hörer, utan ock kallelser, stämningar eller kommunikationer emottaga och dem i laga ordning besvara eller bemöta. Hvad generalauditören Torelius, i egenskap af sådant generelt ombud, för Oss i dessa fall lagligen gör och låter, vele WI för godt och gildt hålla; varande fullkomligt öfvertygade, att han, med känedom af den aktning WI hyse för lagarne, alltid skall ihågkomma den jemlika rätt hvarje medborgare, hög eller låg, äger till deras skydd och oväldiga tillämpning, och när Torelius icke kan vara personligen tillstädes på alla de orter, der vår höga rätt såsom egendomsherre kan behöfva att bevakas, hafve WI i nåder tillåtit honom, att i särskilte mål, så ofta nödigt kan vara, vederbörligt ombud i sitt ställe sätta, som på hans ansvar målet lagligen utför.

Detta hafve WI i nåder velat Eder härmed tillkännagifva och WI befalle Eder Gud Allsmäktig. Stockholms slott den 4 november 1820.

Carl Johan.

Carl af Georgii.

Stränga omdömen fälldes öfver Carl Johans omgifning i regeringsärender. Uti sina enskilde angelägenheter hade han ej särdeles bättre lycka. Odlingar och förbättringar å de egendomar han inköpt afhördes icke, men väl försämringar. Hans nyss anförda fullmakt var visserligen vidsträckt; förste innehafvaren deraf hade det missödet att få rymma till en annan verldsdel. Genom ett så befullmäktigadt ombud ansågos alla gåtor vara lösta, som kunde uppkomma af konungens dubbla egenskap af regent och fastighetsägare; men om den under konungens lifstid redan begynta tvisten om säterier i Skåne voro skyldige att utgöra prestationer hade sträckt sig direkte till den fråga, huruvida slik afgäld borde utgå af de konungens egendomar, som voro säterier, hade ju han, då slik fråga i administrativ väg måst i sista instansen afgöras hos konungen i statsrådet, varit hindrad att den pröfva, med mindre han emot svensk lag skolat döma i egen sak. I allmänhet förvaltades konungens egendomar ganska dåligt. Det lärer till och med icke varit utan exempel, att utmätningar för obetalta kronoutskylder der föregingo. Huru Engeltofta herrliga egendom vanvårdades, var ett allmänt samtalsämne i orten. Förre ägaren majoren Stjernsvärd hade uppdrifvit odlingen der till en förut okänd höjd; men slät finansier kom han liksom många hans gelikar i penningeförlägenhet och tvangs att tomhändt lemna allt. Berörda i Bjäre härad belägna egendom förvaltades någon tid för konungens räkning af en öfverste Mottoni af italiensk härkomst. Under den tiden berömdes i ett sällskap i Helsingborg Stjernsvärd

1820 för det mästestycke i jordbruk han på Engeltofta verkställt. Stjernsvärd, tillstädes, svarade: "nog kan jag ej neka, att jag i detta fall upptändt ett ljus i Bjäre härad; men lika säker är jag, att Carl Johan dit nedskickat en italienare, som släckt det". Äfven i småsaker ådagalade förvaltarne af konungens egendomar en fullkomlig taktlöshet. Blott ett exempel derpå torde vara tillräckligt. På allmänna landsvägen emellan Getinge och Hurfva såg författaren år 1832 bland andra trädpålar, utmärkande väglagnings-skyldige namn — såsom P. P. S eller O. P. S —, en på hvilken stod tecknad — Cxiv.

Sjelfva juldagen 1820 öfverraskades man i Malmö helt plötsligt af en kongl. kungörelse af den 27 oktober om inrättandet af en särskild hofrätt öfver Skåne och Blekinge uti staden Christianstad. Mången trodde knappt sina ögon vid genomläsandet af denna urkund. Att en splitter ny hofrätt genom ett maktspråk och utan ständernes hörande kunde tillkomma, ansågs såsom en gåta. Ingen kunde uträkna, hvarför behovet af en ny hofrätt just nu blifvit så trängande, att icke en riksdag kunnat inväntas, för att bereda nödiga anslag till den kommande öfverrättens aflöning. Under sådana förhållanden var det ursäktligt, om allmänheten förirrade sig inom gissningarnes och ryktenas område, och på detta obegränsade fält framletade sig den mening väg, att statssekreteraren Casper Ehrenborg, som för icke länge sedan inlåtit sig uti en nog äfventyrlig handel om egendomen Wegehalm, belägen inom Christianstads län, och som kunde — kanhända till och med ville — undvaras såsom statssekreterare, behöfde en passande och angenäm reträtt i närheten af Wegehalm uti en hofrättspresidentsstol, som derföre för honom måste inrättas. Det vissa var åtminstone, att han intog denna stol, och förutsättningen minskades ej uti styrka derigenom, att han vid sin några och tjugo år sednare inträffade död, oaktadt under tiden verkställda betydliga och fördelaktiga afsondringar af lägenheter från Wegehalm, lemnade efter sig en anseelig konkurs. Emellertid hölls hofrättens instiftelse med all möjlig pomp och ståt på rikssalen den 24 maj 1821. Med aldeles samma ceremoni, som iakttages vid riksdags öppnande, infann sig konungen och intog tronen, omgifven af svenska och norska statsrådet, högsta domstolen m. fl. I processionen sågos den svenska lagboken och regeringsformen, burne på ett hyende af t. f. justitiekansleren Bergensköld, och på lika sätt den nya hofrättens blifvande sigiller af statssekreteraren för kammarexpeditionen Danckwardt. Till höger nedom tronen stod ett bord, hvarpå rikssvärdet nedlades, och till venster ett annat för revisionssekreteraren L. P. Risell, som härvid förde protokollet. Inför tronen framträdde hofrättens utnämnde president och assessorer, till hvilka konungen höll följande tal:

"Af alla konungamaktens tillhörigheter är det ingen, som mera bör smickra en regent än den att utdela rättvisan. Den svarar värdigast emot högheten af hans kall. Den utgör för mig det käraste af mina äligganden. Det är således med en lifvig tillfredsställelse, som jag i dag åt dygdens skyddande makt uppreser ett nytt tempel och ser omkring mig församlade de män, som skola tolka dess lagar och gifva verkställighet åt dess bud".

"Och hvad är väl mera vördnadsvärdt och dyrbart än rättvisan? Såsom ett af människans första behof är den äfven föreningsbandet och själen i samhället, den verkliga grunden för allmän frihet. Der rättvisan råder, förkofras och blomstrar allt under dess lyckliga inflytande, sprides öfver allt frid och förtroende".

"Vid samhällets första instiktelse och under folkslagens barndom hvilade all makt hos den befallande. För den enskilde förorättade fanns icke annat skydd än hos den arm, som förmådde afhålla fiendtliga anfall. Det var ock derföre, som samma hand länge förde krigarens svärd och rättvisans vigtskål; men då folkslagen småningom utbildade vilkoren för samfundsinrättningen, erkände man snart, att denna förenade makt var värdig för allas säkerhet".

"Från denna stund öfverlemnade regenterne rättigheten att skipa lagen åt män, utmärkte af kunskaper och redlighet, och förbehöllo sig endast att förblifva källan till allt lagligt beskydd. Domaremakten, på detta sätt afskiljd från den verkställande och den lagstiftande, blef för folken en dyrbar välgerning, en borgen för bibehållandet af deras rättigheter".

"Med afseende derpå grundades särskilde domstolar. Ju större deras antal är, ju hastigare och säkrare lagskipningen. Det är af dessa anledningar, som jag beslutat att upprätta en särskild hofrätt för Skåne och Blekinge landskap, viktiga genom sin folkmängd, sin välmåga och verksamhet. Det ären J, som jag kallat att utgöra denna öfverdomstol. Gån att värdigt uppfylla detta hedrande kall. Tolkare af lagen, varen opartiske som hon, och då J svaren emot Eder konungs förtroende, gören Eder äfven förtjente af de rättsökandes aktning!"

"Ett högtidligt förbund är från denna stund afslutadt emellan eder och den högste ledaren af nationens makt. Han försäkrar eder om medverkan af all sin myndighet i händelse edra domar, bygde på lagens bokstaf, möjligen skulle misskännas. Förliten eder med trygghet på detta välgörande och hälsosamma stöd; blifven den brottsliges alfvarliga skräck och oskuldens mäktiga försvar!"

Efter talets slut emottog konungen af justitiekansleren den för hofrätten utfärdade fullmakten och öfverlemnade den åt statssekreteraren Danckwardt att uppläsas jemte 8:de kapitlet rättegångsbalken, som handlar om hofrätts göromål. Omedelbart derefter uppstod h. exc. justitiestatsministern grefve Gyllenberg, fattade rikssvärdet och uppträdde till tronen, stadnande der öfverst vid konungens venstra sida med svärdet hållet upprätt i handen. På erhållen befallning utropade rikshärolden: "J gode män, af Kongl. Maj:t utnämnde att förrätta dess högsta nämnd i Skåne och Blekinge, träden fram, gören konungen eder ed!"

Sedan derefter tro- huldhets- samt embetsmänna- och domare-eden, förestafvad af justitiestatsministern, blifvit aflagd, framträdde presidenten Ehrenborg och betygade den nya hofrättens underdåniga tacksägelse för dess erhållna dyrbara förtroende; hvarpå presidenten och ledamöter fingo kyssa konungens hand samt den förre

1821 af konungen emottog hofrättens fullmakt, lagbok, samt sigiller och regeringsformen, hvarmed akten var slutad och processjonen i vanlig ordning återvände.

Kronprinsen Oskar var af sjukdom hindrad att deltaga i denna akt, men fick ersättning därför i uppdraget att tillstädesvara i Christianstad vid den nya hofrättens första inträde i dess embetsutöfning på hans födelsedag den 4 juli 1821.

Första uppsättningen af hofrättspersonalen började med att genomgå ett slags svältkur. Derför må väl räknas att lefva utan lön 8 månader, som åtgingo till den så kallade liggetidsbesparingens och begravningshjelpens aftjenande. Den gamla goda resursen, bankodiskonten måste af den yngre betjeningen anlitas för att bibehålla anseende och sin kredit på en för den samma främmande ort, särdeles som hofrättspersonalen med baron Ehrenborg i spetsen, som alltid visste att uppbära sin värdighet, uppträdde i en temmeligen hög ton, täflande med den i Christianstad sedan gammalt rådande *haute volée*. Genom hofrättens ditkomst uppstegrades i synnerhet hushyrorne och infördes ett mera förfinadt lefnadssätt. Malisen påstår till och med, att ifrån den tiden räknar seden att servera punsch på eftermiddagarne sin upprinnelse, åtminstone i Skåne. Vare sig nu härmed huru som helst, så visade sig snart, att hofrättens betjening ej kunde uthålla med sina ringa löner, utan måste de fleste, som voro utan egen förmögenhet, utplanteras att vikariera för domare på landet, för att reablera sina finanser och vidare söka sin lycka på andra håll. Till och med hofrättsledamöterna måste se sig om efter lämpliga reträtter. Sanningen af dessa uppgifter torde säkrast inhämtas af följande uppsats å kongl. hofrättens öfver Skåne och Blekinge första uppsättning och dess öden:

President: Friherre Casper Ehrenborg; dog i tjensten.

Hofrättsråd: Friherre A. Lejonhufvud; blef president i Göta hofrätt; tog afsked såsom förbigången vid utnämning af president i Svea hofrätt.

C. F. Bergencreutz; dog i tjensten.

Assessorer: J. Berg von Linde; befördrad till president i hofrätten öfver Skåne och Blekinge.

E. G. Nolleroth, lagman; dog såsom borgmästare i Carlshamn.

G. E. Wetterström; dog som hofrättsråd.

L. P. Kallenberg; befördrad till lagman i Norrland.

Civilexpeditionen: *Sekreterare* G. Cervin; dog i tjensten 1847.

Förste notarie: M. Friis; dog som häradshöfding i Södra och Norra Åsbo härader.

Notarier: C. Svedenborg; befordrad till häradshöfding i 1821 Oxie, Skytts och Wemmenhøgs härad.

C. L. Hessle; dog såsom borgmästare i Christianstad.

Aktuarie: P. L. Cervin; förblef i tjensten.

Kanslister: L. P. Lindblom; dog i tjensten.

A. Falk; dog som häradshöfding uti Ljunits, Herrestads, Ingelstads och Jerrestads härad.

A. Helleday; befordrad först till borgmästare i Landskrona och derefter till häradshöfding i Jönåkers, Oppunda, Willåtinge, Rönö och Hølebo härad.

Extra notarier: J. H. von Bonnecreutz; befordrad till rådmän i Malmö.

P. J. Hertzman; befordrad till förste notarie i samma hofrätt.

C. J. Kröger; dog såsom extra civilnotarie i Göta hofrätt.

E. G. Malmström; tog afsked.

T. f. advokatfiskal: J. G. Sack, hämtad från Göta hofrätt och dit återgången samt der slutligen befordrad till hofrättsråd.

Fiscaler: C. C. Schmidt; befordrad till assessor och hofrättsråd i hofrätten öfver Skåne och Blekinge samt slutligen justitieråd.

J. P. Wejdling; befordrad till advokatfiskal i hofrätten öfver Skåne och Blekinge.

En dåvarande kyrkoherde, som i egenskap af regementspastor vid konungens eget värfvade regemente i Malmö vigt en person, hvilken förut var gift i Danmark, och därför blifvit dömd att mista prestembetet, fick af konungen af gunst och nåd den lindring i bestraffningen, att honom tilläts försona sin brottslighet genom utbetalning af 150 rdr till den förra maken såsom ersättning för hennes lidande, hvilket efter den uppskattningen ej lär varit särdeles stort.

Oaktadt de så kallade landtullarne upphörde med år 1810, fortforo likväl tullbommarne vid infarterne till Malmö ända till detta år, då de ändtligen borttogos.

Allmänna magasinsdirektionens befattning med spanmålsprisernes upprätthållande fortsattes och utvidgades detta år. Det var så långt kommet, att direktionen offentligen kungjorde sitt så kallade skyddspris för hvarje län. För Malmöhus län var det den 29 februari 1820 utsatt till 8 rdr 32 sk. för råg, 6 rdr 10 sk. 8 rst för korn och 4 rdr 16 sk. för hafre, allt banko, med tillkännagifvande, att till den dagen omkring 550,000 rdr sålunda utgått till upphandling af 1819 års skörd, dels till sädesprisernes upprätthållande och dels till anskaffande af erforderlige undsättningslager. Efter den dagen forcerades upphandlingen i den mån, att endast i Malmöhus län i sådant ändamål användes 1 à 200,000 rdr banko. Bland kuriosa må anföras, att den ryktbare hofmarskalken A. C. von Platen utan magasinsdirektionens vetskap in-

1820 smög i Ystads kronomagasin 150 tunnor hafre, hvarför han af direktionen ohördan dömdes att återtaga hafrepartiet och att vara ovärdig att till något kronomagasin få sälja säd af 1819 års gröda. (Se direktionens bref den 27 april 1820).

Bland andra kostnader, som ifrågavarande rörelse medförde, förekom en post remisslage vid Malmö ränteri för år 1819 af öfver 1000 rdr. Fram på sommaren 1820 började penningtillgångarne att tryta. Till rörelsen hörde äfven, att i Malmöhus län uppköpa all kyrkotionde, som ingen annan så väl betalte. Dertill fordrades 41,000 rdr, hvarför slutliqvid ej erhöles förr än i slutet af juli månad.

Omsider börjades redan detta år den märkvärdiga spanmåls- exporten för kronans räkning. Den 14 september befallte konungen utförelse af hafre till England från Göteborg och flere hamnar såsom Malmö, Ystad och Landskrona. Åt magasinsdirektionens ombudsman, protokollssekreteraren Askelöf, uppdrogs utförandet af hela affären, och han afreste genast till Göteborg, hvarifrån han afsände kurirer och extraposter, medförande råd och föreskrifter till landshöfdingarne, deruti med tydliga ord sades, att konungen sjelf uttryckligen befallt ifrågavarande hafreposters ofelbara afsändning, så att hvad frakt som helst i nödfall finge betingas och all möjlig skyndsamhet borde iakttagas, emedan införseln i England ej var fri längre än till d. 15 nov. Frakten blef 2 1/2 shilling sterling per tunna på London med 15 procents kaplake. Bland andra medel att påskynda exporten uppgaf äfven Askelöf det förslag, att utfästa dusörer eller premier, allt efter fartygens storlek, af 40, 50 à 100 rdr för den skeppare, som inom någon viss kort tid, hvarvid kända förhållanden skulle tagas i beräkning, ankom till destinationsorten. Härvid upplyste likväl Askelöf sjelf att i Göteborg en slik belönings utsättande ansetts öfverflödigt och utan ändamål. Den 3 oktober afreste Askelöf med paketbåten till England och hafrelasterne följde honom snart efter. Utgången blef ej fördelaktig för Kongl. Maj:t och kronan, men var dock dräglig. Värre blef det, då året derpå den började banan skulle försättas genom spannmålsexport till Neapel till ett belopp af 7000 tunnor korn och lika mycket hafre. Äfven då utfördes och åtföljdes expeditionen af Askelöf. Författaren hade fått på sin lott att besigtiga de laster, som intogos i på Malmö redd liggande fartyg. Med mycken kostnad och omsorg vore lufrör, af bräder sammanslagne, anbragte och korsande genom lasten, såsom tarmarne i menniskökroppen. Det oakadt blefvo lasterne skämde under resan, så att hela spekulationen slog ut med förlust af nära nog hela kapitalet, särdeles som för varan vid framkomsten till destinationsorten saknades magasin, så att den till stor del kom att ligga under bar himmel.

Det var under loppet af detta år, som flere af Skånes possessio-1820 nater, hvilka handlat och vandlat med egendomar såsom om bagateller, den ene efter den andre, gingo i qvaf. Öfverstelöjtnanten A. F. Tornerhjem, som ofta och nu sednast varit nyttjad såsom revisor i Malmö diskont, efterhölls med tjogtals lagsökningar. Riksgäldskontoret ensamt hade för f. d. diskonternes räkning att fordra öfver 65,000 rdr och utsökte dem. Allmänna magasinsinrättningens fordran för uppburne medel på erbudne spanmålsleveranser utgjorde 6 å 7000 rdr och så vidare; en mängd publika kassor hade att fordra uteblifna räntor. Sedan först hela lösöreboet blifvit utmätt och försåldt, tillgreps fastigheten Stora Herrestads gård och gods, och efter det flere utmätningssauktioner derå försökts, såldes den under hand till kommerserådet Lundgren i Ystad, som åtog sig och äfven förmådde att inom ett par månader betala allt hvad som erfordrades. Det antogs, att vid handeln emellan Lundgren och Tornerhjem denne sednare, för att hafva något i bakhåll, genom en hemlig artikel betingat sig en viss lifränta, hvilket vunnit sannolikhet för sig genom erfarenheten, att Tornerhjem utan att vederligt äga någon ting alltjemt derefter fört ett temmeligen angenämt lif. Sitt geni har han i sednare tid nyttjat såsom skriftlig sakförare. Major Adolf Coyet m. fl. slutade vid ungefär samma tid sin finansiella bana och måste flykta till Danmark för skuld.

I februari inträdde advokatfiskalen Hans Aron Falkman såsom ständig borgmästare i Malmö, efter att med nära enhällig kallelse hafva erhållit första rummet å förslaget och i december året förut konungens fullmakt å embetet. Falkman var, utrustad med ett aktningshjudande yttre, en ytterst alfvarlig, redbar och noggrann embetsman; han hade från ungdomen njutit en vårdad uppfostran, besatt en särdeles humanistisk bildning, finhet i umgänget och utmärkt representationsförmåga, men saknade värma, drift och kraft uti vilja och beslut, kanhända en följd deraf, att han börjat sin tjenstemannabana vid en af borgrätterne i Stockholm; under denna hade han förvärfvat sig advokatfiskalskaraktären. Han hade säkert med heder försvarat en plats i en högre öfverrätt, der han med mera lugn och eftertanke fått tillfälle att begagna sina icke ringa insigter.

I förlitande på trollkraften af gamla pergamentsbref läto 1821 städerna vid Mälarens stränder, utan försök till afbrott deruti, både staten och enskilde göra stora uppoffringar på det djerfva företaget att genom den så kallade Södertelge kanal förena Mälaren med Östersjön. Knappt hade kanalen blifvit färdig, förr än fartyg från Skåne började leta sig vägen derigenom med sina spanmåslaster, särdeles till Westerås, som tillförne från Stockholm

1821 blifvit försedt med sina behof af säd. Ehuru de respektive Mälarestäderna icke annars varit utmärkta för särdeles enighet, uppkom dock en sådan genast uti bemödandet att förhindra andra farkoster än deras, att befara Mälaren. Detta bemödande blef ganska alfvarsamt och utsträcktes äfven till påståendet om inskränkning uti segelfarten både på Mälaren och Hjelmaren, så att denna endast skulle vara förbehållen åt de i närheten af dessa insjöar belägne städerna Thorshälla, Örebro, Westerås, Arboga och Köping. Påståendet hvilade egentligen på en kongl. resolution af den 13 december 1672 för Westerås, som sedermera blifvit utsträckt äfven till de öfriga städerna. Deputationer afsändes från dem till Stockholm för att bearbeta frågan, som eget nog obehindrades af landshöfdingarne i Nyköping, Örebro och Westerås under bestämd förklaring, att om den yrkade uteslutande rätten till fraktfart ginge förlorad, städerna ej vidare skulle kunna utgöra sina onera. Oaktadt desse ansträngningar lyckades de ej bättre, än att konungen uti bref af d. 23 maj 1821 förklarade att, på grund af 5 § uti det för kanalbolaget den 5 mars 1806 utfärdade privilegium, farten genom Södertelje kanal skulle vara fri och obehindrad, i följd hvaraf alla inhemska fartyg, som genom kanalen ingått, skulle i hvilken stad som helst vid berörde insjöar kunna lossa sina laddningar och intaga last af alla slags varor, för att dermed till sin bestämmelseort afgå. Besynnerligt nog afstodnade efter några års förlopp den direkta handeln emellau Skåne och den betydligaste Mälarestaden Westerås, förmodligen af den orsak, att jordbruket i Westmanland redan då började att mera alfvarsamt bedrivas, så att sädesafsättningen dit från Skåne upphörde och tog en annan riktning; dock var utrikes exporten då ännu ej börjad, åtminstone icke uti någon större skala, om ej på Norge.

Det förhatligaste af 1720 års skråordning för handtverkerierne låg onekligen uti den så kallade bönhasjagten, hvarmed förstods rättigheten för i staden varande mästare, en eller flere, att på anmälan hos borgmästaren få stadsfiskalen anbefalld att på anvista ställen genom husvisitation uppspana fuskare eller sådana personer, som, utan att vara mästare och borgare, sysselsatte sig med något handverk och, der de anträffades, frantaga dem verktyg och materialier. Ganska ofta verkställdes så beskaffad jagt, och sällan misslyckades den. De olyckliga offren lagfördes, pliktfulldes och förlorade hvad hos dem under beslag tagits, jemte det de, som begagnat deras arbete, ifall de derom kunde öfvertygas, särskildt fingo böta. Det första ingripande steget på näringsfrihetens bana var att konungen genom bref till kommerskollegium af den 29 december 1820, som af kollegium kungjordes den 12 januari 1821, förordnade, att den skråembetena genom författningarne lemnade tillåtelse till anställande af så kallad jagning efter bönhasar och fuskare skulle tills vidare till all kraft och verkan

upphöra, nämnde embeten likväl obetaget, att, derest de ansågo 1821 sig i sine näringar förfördelade, sin talan vid behörig domstol i laga ordning utföra. Härigenom icke allenast försvårades bevisningen, utan gjorde i allmänhet den regel sig gällande, att icke allmänna åklagaren ansåg sig af egen drift kunna åtala öfverträdelserne, utan måste dessa af mästarne sjelfve eller genom ombud beifras, utan att i allt fall beslag kunde äga rum.

Ända hittills hade champagnevin varit till införsel i riket förbudet. Genom ett kongl. bref af den 28 februari 1821 upphäfdes detta förbud. Äfven dessförinnan hade väl berörde vinslag funnits inom landet, men sannt är, att det hörde till sällsyntheter att få se det. Snart utbildades nu smaken därför, om till nytta eller skada för landet och dess inbyggare lemnas derhän.

Såsom bevis på den stränghet, hvarmed brott emot engelska tullagarne behandlades, må anföras det faktum, som omtalas i ett kommerskollegij varningsbref af den 28 augusti 1821, att då besättningen å ett svenskt skepp i engelsk hamn befans hafva i fartyget undanstuckit 95 skålpund färdig tobak, ett halfkare bränvin och 24 kortlekar, blef icke allenast skepparen förklarad skeppet förlustig, utan ock en hvar af besättningen, som med lurendrejeriet haft befattning, fälld till 100 pund sterlings böter, eller, i brist af tillgång dertill, till ett års fängelse.

Tanken på inrättandet af sparbanker hade sedan någon tid börjat sprida sig äfven i Sverige, ehuru så dunkel ungefär som senare idén om ränteförsäkringsanstalter. En liten broschyr af statssekreteraren Skogman, — måhända en öfversättning — som upptog beskrifning på sparbankernes uppkomst och framgång i andra länder, gjorde slag i saken. Efter den tiden gängse vana skulle exemplet utgå från Stockholm. Särdeles genom framlidne majoren Westins nitiska verksamhet proklamerades en sparbank der och öppnades i juni månad detta år. Författaren besökte då för första gången Stockholm och var åsyna vittne till den stora trafik, inrättningen fick redan första dagen af dess tillvaro. Om författaren ej missminner sig, låg lokalen som då begagnades, på Svartmangatan. Det säkra är, att huset var belägradt af folk ända ned på gatan. Exemplet följdes snart, först i Mariestad under exellensen Adlersparres auspicer, sedermera i Göteborg och småningom äfven på andra ställen. Genom landshöfdingen Klintebergs oförtrutna nit åstadkoms inrättandet af en sparbank i Malmö år 1824. Borgmästaren lagman Falkman var ej heller overksam för denna angelägenhet. Bokföringen ansågs för största problemet, och att få någon att åtaga sig det vidlyftiga arbetet var ingen lätt sak, särdeles som intet arvode derfor kunde bestås. Ehuru tviflare om framgången, men för att, denna sats trogen, ådagalägga, att icke bristen på bokförare utgjorde det väsentligaste hindret för inrättandet af en sparbank i Malmö, åtog sig författaren den så mödo-

1821 sam ansedda funktionen, den han, jemte nära nog hela förvaltningen, uti 23 år bestridde, deraf de två första utan allt arfvode. Under denna tid besöktes sparbanken af personer från Ystad, Lund, Landskrona, Christianstad och Wexjö för att inöfvas i bokhålleriet, som här var det enklaste, så att lärjungarne nästan flatnade dervid. Konung Carl Johan, alltid glad när hans nya fädernesland kunde tillägna sig någon nyttig sak från utlandet, särdeles när det gällde finansiell förkofran och förbättring af arbetsklassens belägenhet, skänkte af tillfredsställelse öfver verkan af Skogmans broschyr, åt dess författare en dyrbar gulddosa.

I juni månad detta år fullbordades äfven det första ångfartyget i Stockholm, hvilket bar namnet Yngve Frey. En förut begagnad liten ångbåt, benämnd Amphitrite, var mera att betrakta såsom en modell. Jemnförd med denna var Yngve Frey en stor farkost med enkel maschin om 28 hästars kraft, förfärdigad i England. Dess första långresa gjordes Pingstdagen till Mariefred och Gripsholm. Alla passagerareplatser, till ett antal af omkring 200, voro redan en månad förut upptagne. För resande voro således inga biljetter att påräkna. Genom den tillfälliga händelsen, att sedermera erkebiskop Wallin kom att samma dag nyssnämnde ångbåtsfärd skulle företagas, installerades såsom pastor primarius i Stockholm, blefvo några biljetter lediga, och på detta sätt lyckades det författaren att i sista stund erhålla plats å Yngve Frey. En resa med detta så kallade eldfartyg ansågs då för tiden äfventyrligt. Vid afresan från bryggan å Riddarholmen var folksamlingen på bron oerhörd. Sedermera öfverdirektören vid landtmäteriet, den tiden kaptenen af Forsell, stod i spetsen för det bolag, som anskaffat ångbåten och åtföljde på resan. Han var då i sina bästa år och särdeles lefnadsglad. Harmonimusik fans om bord. Under hela vägen saluterades från alla vid Mälarens stränder belägne lustställen. Saluten besvarades hvarje gång från Yngve Frey. Å ömse sidor utbyttes hurrarop. Vid ankomsten till Mariefred gjorde fartyget en ganska slät landstigningsmanöver. Konsten att backa med fartyget var då ännu ej känd; icke heller den att stadna ena skofvelhjulet vid vändning. Följden blef att med bogen landades vid bryggan och att passagerarne öfver bogsprötet måste krypa i land, under många svordomar på alla tungomål, emedan passagerarne voro af alla nationer. På stranden hade tusentals menniskor till vagns, häst och fot, från kringliggande orter samlats för att bese det länge väntade underdjuret — ett ångfartyg. Borgmästaren i Mariefred, lagman Sturnegk, som tillika fungerade såsom underståthållare på Gripsholms slott, stod på bryggan utdelande poletter på fri inqvartering hos stadens invånare för alla passagerarne. Slottet öppnades för åskådare, och på aftonen tillkallades den medförda musiken, hvars toner ljödo öfverallt.

Slutligen dansades i ett par timmar i stora salen. Deltagandet 1821 uti detta sednare äfventyr kostade emellertid af Forsell såsom dåvarande adjutant eller ordonnansofficer hos konung Carl Johan, på dennes befallning, åtta dagars arrest vid återkomsten till Stockholm. Sällan har väl Mariefred varit vittne till ett sådant sus och dus, som upptog hela den natten. På morgonen Annandag Pingst skedde återresan. Denna gick med större hastighet än bortresan. Stockholmsboarne började derföre blifva bekymrade öfver att för tidigt komma hem och utverkade att Sturehof fick anlöpas och beses. Sålunda skedde återkomsten till hufvudstaden först kl. 9 på aftonen, då Yngve Frey åter hälsades med fröjderop från den samlade folkmassan.

På våren hade kronprinsen, nuvarande konung Oscar, temmeligen alfvarsamt insjuknat. En allmän oro deröfver spridde sig i hela landet. Om konung Carl Johan hade kunnat på närmare håll och sjelf göra sig dermed bekant, skulle han derigenom botats för den falska tron, att hans dynasti hade något att från folkets sida befara för sin framtid. Det var en verklig högtid, då Te Deum afsjöngs i alla rikets kyrkor öfver kronprinsens återvunna hälsa. Författaren öfvervar denna högtid icke allenast i hufvudstaden, utan äfven, då högtiden icke firades allestädes på en dag, i flere andra städer under sin resa. I Göteborg gick det mest storartadt till, åtminstone i det offentliga. I alléen bespisades de fattige vid dukade bord under bar himmel i gamla alléen till ett ofantligt antal, man uppgaf 1500. På aftonen uppfördes dans och folknöjen på den så kallade heden. Öfver allt framlyste glädjen med ojäfaktiga tecken. Vid noga eftersinnande måste ock medgifvas, att den fruktan, som hemsökte svenskarne icke var ogrundad. De hade nu ändtligen en tronarfvinge, om ej svensk född, dock uppfödd i svenska vanor och i svenskt språk, men han var ock den enda ättlingen af den nya konungastammen. Sverige hade ej ännu glömt förlusten af Carl August eller huru nästan ett tärningskast afgjorde successionen efter honom.

Huru åsigterne kunna vara olika om samma sak på olika tider, må inhämtas deraf, att i stället för att i närvarande tid lofsånger uppställas öfver den reform, hvarigenom gymnasierne så småningom skola aflösas, betraktades år 1821 inrättandet af ett gymnasium i Lunds stift såsom ett outhärligt medel att fullkomna undervisningsverken, fastän utvägar dertill icke nog hastigt kunde beredas för att bringa beslutet härom till verkställighet. I Malmö var ifvern för saken så stor, att stadens invånare, så snart konsistorium i Lund derom framställde fråga, enhälligt beslöto att inköpa och till gymnasium öfverlåta hus och gård. Frågan härom förföll likväl, och beslut fattades om det tillämnade gymnasiets förläggande till Sölvitsborg; men äfven detta återkallades och hela saken stadnade slutligen många år der-

1821 efter med katedralskolans inrättande i Lund. Det hände sig likväl ej bättre, än att då denna skola grundades deruppå, att 1047 tunnor korn af det slags tionde eller grundskatt, som i Lunds stift af allmogen utgöres under namn af helgonskyld och dittills tillfallit klockarne, skulle till skolan indragas och användas, uppstod ett förfärligt gny från församlingarne deröfver, att på detta sätt klockare, som på många ställen tillika voro skolmästare, icke skulle kunna vidare erhållas. Ehuru allt sådant skäligen hade bort på förhand kunna afses och pröfvas, verkade det efteråt uppkomna larmet så mycket, att konungen vid 1840 och 1841 års riksdag propo-nerade och rikets ständer medgafvo, att hela berörde användning af helgonskylden återgick och statsverket ersatte katedralskolans förlusten med ett årligt kontant penninganslag af nära 4000 rdr under vilkor likväl, att församlingarne deremot använde den sålunda behållne helgonskylden utslutande till folkundervisningens befrämjande, vid påföljd att ånyo förlora den. Någon kontroll på efterlefnaden häraf påtänktes då ej och lärar icke eller sedermera ifrågakommit, särdeles som ingen utom statsverket deraf intresserades och innan samma riksdags slut andra anstalter vidtogos i och för folkundervisningens ordnande, dervid likväl nyss anförde beslut rörande Lunds stift särskildt redan hunnit bortglömmas.

1822 Genom ett kongl. bref af d. 5 februari omdöptes tvänne af de i Skåne förlagde regementerna. Det som förut kallats "karabiniererna" blef på den grund, att det nu mera ej hade karbiner utan blott kolfpistoler, tillagdt benämningen skånska dragonregementet. Det andra eller värfvade husarregementet, som hittills burit namn af sin chef, baron Cederström, tillades "såsom ett nytt veder-mäle af Kongl. Maj:ts nådiga välvilja för det utmärkta välför-hållande detta regemente vid alla tillfällen ådagalagt" namn af kronprinsens husarregemente.

Det tillhör nutidens klagoämnen att skildra vördige präster-skapets månhet om att bibehålla och, om möjligt är, öka sina inkomster. Såsom ett bevis på att förhållandet var enahanda vid den tid, som nu beskrives, och på sättet, huru för vinnandet af ett mål beräkningar kunna göras, som annars låta orimliga, må nämnas, att sedan genom en år 1812 utkommen allmän författning blifvit stadgadt, att all såkallad "behaglig tids förläningsspannemål" som finnes vid pastorater, hvaraf inkomsten kunde uppskattas till 100 tunnor, borde vid uppkommande pastorsledighet indragas, och en sådan ledighet inträffat vid Hardeberga och Sandby akademi-prebende pastorat vid Lund, som allmänt är känt såsom ganska fördelaktigt, utröntes att vid pastoratet från äldre tider funnits

15 kappar sådan tionde, som kunde såsom förläningsspannemål betraktas och följakteligen komma i fråga till indragning åt kronan. Detta kunde ej hindras på annat sätt än genom ådagaläggande, att pastors inkomster ej uppgingo till värdet af 100 tunnor spannemål. Icke allenast landshöfding och konsistorium, utan till och med kammarkollegium och statskontoret sattes i rörelse för att bevara åt pastor de 15 kapparne, dervid konsistorium såsom skäl för sitt yrkande om deras bibehållande nog oförsynt meddelade den märkeliga upplysning, hvaröfver sannolikt en hvar ännu skall förundra sig, att nämligen enligt en uppgjord förteckning Sandby och Hardeberga pastorats hela afkastning icke lemnade kyrkoherden större behållen inkomst än 300 rdr. På detta skäl hufvudsakligen lyckades det att freda pastor från förlusten af omtvistade icke fullt en half tunna spannemål eller öfver hufvud räknadt 3 à 4 rdr riksgäld.

Den 12 juni härjades Norrköping af en så stor eldsvåda, att nära tredjedelen af hela staden lades i aska och omkring 3,300 personer blefvo husville. Genom denna brandskada grundlades upplösningen af allmänna brandförsäkringsverket för städerna. Öfver hela riket skedde insamlingar, för att komma de brandskadade till undsättning. I Malmö sammanskötes 1,212 rdr 20 sk. bko.

Utan att ändamålet dermed på förhand beräknades, ehuru en och annan förmodade, att något frieri derunder skulle komma å bane, anträdde hans kongl. höghet kronprinsen Oscar detta år en utrikes resa. Kosan togs den 25 maj från Helsingborg till Helsingör. Sviten utgjordes af hans excellens grefve af Wetterstedt, norska statsrådet Krogh, svenske generalmajoren friherre Christian Thott, kammarherren Tersmeden, öfversten grefve Löwenhielm, kammarherrarne Stedingk och grefve Oxenstjerna, lifmedikus Thelning och ordonnansofficeraren, friherre F. Thott. Hela Tyskland genomförs i alla riktningar och äfven Italien. På återresan besöktes ånyo bayerska hofvet och i München skedde kronprinsens trolofning med prinsessan Josephina Maximiliana Eugenia, dotter af f. d. franske kejsaren Napoleons styfson prins Eugène, hertig af Leuchtenberg och prins af Eichstädt, samt hans gemål Augusta Amalia, dotter af konung Maximilian af Bayern. Ryktet härom spridde sig hastigt och väckte allmän glädje i Sverige. Man såg uti det förestående giftermålet ett slags försoning emellan de gamla och nyare dynastierne, då bruden på mödernet var af konungsligt blod, ehuru något bekymmer förmärktes deröfver, att hon bekände sig till katholska läran, för svenskarne sedan fordna tider om icke hatad åtminstone fruktad. Först på sena hösten återvände kronprinsen till Sverige samma väg han utrest. Det förmodades, att danska hofvet gjort sig förhoppningar, att kronprinsen der skulle välja sin brud. I stället för att ådagalägga köld öfver sina gäckade förhoppningar, visade detta hof kronprin-

1822 sen vid återresan genom Danmark den mest förekommande utmärkelse, så att kronprinsens emottagande kunde liknas vid ett segertåg. Ankomsten till Helsingborg bereddes blifva i samma förhållande festlig. Något mera lysande har en sednare tid uti denna landsort ej kunnat uppvisa. För att gifva ett begrepp om dervid gjorda tillställningars omfång må nämnas, att konungens befallningshafvande i officiel skrifvelse till magistraterna i Skånes städer af den 19 november uppmanade dessa städers invånare att utse deputerade dels att vara kronprinsen till mötes i Helsingborg vid dess landstigning och dels att dessförinnan deltaga i den öfverläggning, som der skulle hållas om den festiviteten, hvilken vid kronprinsens ankomst borde anställas, och att följaktligen vid berörde öfverläggning ställa ombud att gifva sine tankar tillkänna både om sättet och om dermed förenade kostnad. Borgmästaren lagman Falkman jemte tvänne af handlande borgerskapet utsågos att å Malmö stads vägnar bevista nyssnämnde öfverläggning, som hölls i Helsingborg den 26 nov. Den 2 december anmälte desse ombud hos magistraten, att de i förhållande till hvad de öfrige städerna i provinsen vid sjelfva sammanträdet genast kontant utbetalt, för Malmö stad erbudit ett tillskott af 1000 rdr rgs. Då under föregående öfverläggningar i detta ämne inom de fyra särskilde societeter, hvaruti stadens husägare och borgare i Malmö äro indelte, civilsocietyten framställt åtskillige betänkligheter och satt frågan om tillskottets betalande i beroende af en föreslagen subskription, undanröjdes alla dylika inkast, derigenom att handlanden M. Flensburg, hvilken redan vid den tiden, liksom allt sedermera, gjort sig känd såsom särdeles hågad att afhugga gordiska knutar i synnerhet i penningeväg och som nu förmodligen funnit det olämpliga deruti, att den första staden i provinsen, sedan den uraktlåtit att genast följa de öfrige städernes efterdöme att kontant betala hvad som erfordrades, än vidare skulle göra omsvep dermed, å borgerskapets vägnar till magistraten aflemnade den utfästa summan. Uti kostnaden för den stora festen deltog utom städernas invånare alla öfrige stater och korpser inom hela provinsen. Tilloppet af åskådare och uppvaktande i Helsingborg blef så stort, att äfven alla hus vid Ramlösa brunn voro af gäster upptagne; om aftnarne, — det var i december, — upplystes hela nejden af stockeldar och antändes tjärtunnor på höjden omkring Helsingborg i alla riktningar. För att fullkomna ståten voro till Helsingborg kommenderade att paradera och salutera vid kronprinsens ankomst och afresa 300 man kavalleri, 300 man infanteri och ett batteri af 6-pundige kanoner. Glädje och munterhet utmärkte hela tillställningen, hvaraf många tillstädesvarande ännu i dag bibehålla ett angenämt minne. Äfven åt Bacchus offrades i rikt mått; i sin mån verkade härtill skalden Tegnér person-

ligen. Han och nästan alla andra tömde flitigt bågaren under 1822 afsjungande icke blott en utan många gånger af hans för tillfället författade skaldestycken, hvilka genast öfvergingo till och sedan i många år bibehöllo sig såsom nationalsånger uti både stad och land.

För konungen:

Du gaf åt Nordens hjelteminnen
ditt namn och diua bragders dån,
gaf nya land och nya sinnen,
hivad bäst du gaf, var dock din son.

Min är han — så ditt hjerta talar,
när han Europas kärlek får, —
men Nordens haf, dess berg och dalar
de svara åter: han är vår.

För kronprinsen:

Välkommen prins, till trofast sköte
din Nord dig åter trycka får.
Ditt glada folk går dig till möte,
som längtan emot hoppet går.

Lik drottarne i ferdna verlden
du nyss din Eriks-gata red;
då svor, hvarthälst du styrde färden,
hvert hjerta dig sin hyllningsed.

Och södern tjusades och lade
sin blomsterduk uppå din stig.
Af allt det sköna, som han hade,
det skönsta dock det gaf han dig.

När maj har löfvat våra lindar
och vakteln slår på lummig strand,
då kommer hon med vårens vindar
med svalorne till sagans land.

Der minnet än på trötta vingar
från runsten och till runsten flyr
och stormen som ett drapa klingar
och bäcken som ett äfventyr.

Och full af hjeltestoft är jorden
och himlen sjelf af sagor full,
ty der kör Thor sin vagn kring Norden
och Freja spinner der sitt gull.

Thors kraft och Frejas skönhet vandra,
två gyllne bilder i det blå:
den ena är för dig, den andra
för Henne, som du tänker på.

Det märkligaste af allt var att sammanskottet till högtidligheterna i Helsingborg var så tillräckligt, att icke allenast alla kost-

1822 nader dermed betäcktes, utan äfven en behållning af 1000 rdr bko uppstod. Summan ställdes under det akademiska konsistoriets i Lund förvaltning med föreskrift, att årliga räntan deraf bör under namn af Oscarska stipendiet utdelas genom lottning emellan trenne dertill föreslagne medellösa studerande, hvarigenom minnet af den stora skånska festen fortplantas äfven till kommande generationer.

Huru stor ifvern var att högtidliggöra kronprinsens återkomst, kan bland annat slutas deraf, att man äfven i Malmö, oaktadt man saknade bestämd kämedom af dag och tid, då landstigningen i Helsingborg verkligen kom att ske, beredde sig att samtidigt fira den genom en bal, som också riktigt försiggick å Knutsalen, och det tillfälligtvis med sådan tur, att i samma ögonblick balen börjades, hördes ett doft ljud af kanonsaluten vid krouprinsens ankomst till Helsingborg.

För beredandet af proposition till riksdagen rörande bank- och finansväsendet samt det representativa myntets återbringande till dess åsatta värde hade konungen i april månad detta år förordnat en kommitté, att derom afgifva berättelse och förslag. Bland särskilda yttranden af ledamöterna inom denna finanskommitté förtjenar i synnerhet det uppmärksamhet, som afgafs af dåvarande direktören, sedermera statsrådet H. N. Schwan, såsom innefattande flera sunda reflexioner och åsichter, hvilka, ehuru tidens upplysning då ännu ej medgaf deras antagande, likväl i en sednare tid nästan alla gjort sig mer eller mindre gällande, i det författningar i dessa ämnen utkommit, hvori berörde åsichter vunnit tillämpning. Direktör Schwans yttrande innefattade hufvudsakligen följande: att realisationen borde bestämmas efter det silfvervärde bankosedlarne då ägde eller 120 sk., men att ifall det icke ansågs vara rådligt att genast sätta den i verket, ett maximum och minimum måtte bestämmas för bankens silfverpris af 120 sk. för upphandling och 128 å 130 sk. för utlemnande; att förnämsta orsaken till den öfverklagade allmänna förlägenheten vore en för hög beskattning så väl in natura som i penningar och att den därför borde nedsättas —; vore sådant ej möjligt under djup fred och sedan riket i det närmaste befundes skuldfritt, vore ringa hopp om fäderneslandets räddning och sjelfständighet i nödens stund, ty hvarest skulle väl då resurser till dess försvar och underhållandet af en rörlig armée tagas hos kraftlösa och utarmade inbyggare; — att intecknings och hypotekssystemet borde förbättras genom en kort och bestämd lag; lån meddelas från banken på torkad eller riad säd, upplagd i kronans magsiner eller under annan publik vård af fullkomlig säkerhet; bankodiskontens reglemente borde göras något liberalare till understöd på kortare tid och utan omsättning för den större handeln och andra nyttiga näringar; hvad svensk man på landet tillverkar, borde honom ej nekas

att der eller i stad föryttra till hvem han gitte; jordbrukets talrika idkare borde förena sig om någon allmän låneanstalt efter den modell, som jernkontoret lemnade åt bruksägare; gesäller och lärlingar vid handtverkerierne omskapas till lagstadda arbetare, med hvilka kontrakter borde upprättas och emot hvilkas ohörsamhet eller försummelse sådane lagar stadgas, som gälla i handeln och brukshandteringen; samt ändtligen hvad anginge de mycket afhandlade ämnena banken, riksgäldskontoret och statslån, att bibehållandet af hemligheten rörande bankens ställning vore till ingen nytta och att åtminstone dess tillstånd årligen i officiel väg borde komma till konungens och statsrådets kunskap, hos hvilka en säker kännedom deraf vore nödvändig; hos dem vore utan tvifvel hemligheten lika väl bevarad, som bland rikets ständers många och ofta ombytliga ledamöter i banko- och statsutskotten, revisionerne och bankstyrelsen; att sedan utländska skulden försvunnit och riksgäldssedlarne ej mera utgjorde hufvudsakliga rörelsekapitalet, riksgäldskontoret också förlorat större delen af sin verksamhet, hvarföre det skulle lända till besparing i utgifter och en allmän nytta, om bägge dessa rikets ständers verk i framtiden kunde förenas, samt — i motsats mot ett af konungen personligen framställt och af presidenten friherre Wirsén vidare utarbetadt förslag, — att upptagandet af statslån syntes böra ifrågakomma endast för den händelse, att denna utväg nödvändigt skulle behövas för bevillingens nedsättande, då i sådant fall räntorne derfor kunde erläggas af banken; men att låta staten ikläda sig enskildes skulder genom statsobligationers utfärdande till lån åt gäldenärer städe i förlägenhet vore farligt i dess följder och fullkomligen ruinerande för låntagaren, enär desse papper, emottagne till fullt värde, säkerligen skulle negotieras med förlust. Finanskommitténs betänkande fann i anseende till realisationens bestämmande till 120 sk. en så ringa sympati hos konungen, att han kallade det en bankrutt och endast med svårighet kunde förmås att taga kännedom om detsammans motiver, men sådant hindrade dock icke, att Schwan ett par år derefter inkallades i rådkammaren.

Den första lagtima riksdagen efter 1809 års regementsförändring börjades i januari detta år. Genom en nyck, kanhända framkallad af hvad som af en särskild omständighet vid den näst föregående riksdagen år 1817 ägde rum, beslöt borgerskapet i Malmö, att äfven till den nu förestående utse tvänne riksdagsfullmäktige. Dertill valdes borgmästaren, lagman Falkman, samt guld- och silfverarbetaren Jacob Möller — en fromsint man, men enfaldig och fåkunnig, aldraminst skickad till det värf honom sålunda uppdrogs och som han utan minsta betänkande sig åtog.

1823 Försigtigtvis inskränkte Möller sin verksamhet såsom riksdagsman hufvudsakligen till ett förslag om reglering af marknadsterminerne i Skåne, som ännu vid den tiden utgjorde för städernes handverkare ett efter deras omdöme ganska viktigt ämne. Emellertid bör honom ej fränkännas den verkliga förtjenst, att han som från ungdomen var uppdragen vid all den tarflighet, hvilken var ett utmärkande drag hos förra tidens handtverksidkare, icke under riksdagen särdeles förändrade sina lefnadsvanor, utan förde dem med sig dit så väl som vid sin återkomst samt följde dem till sin död. Såsom en följd af detta tarfliga lefnadsätt under riksdagen, blef det honom ensamt förbehållet att på sitt riksdagsmannaarfvode göra behållning. Med kännedom af de bekymmer riksdagsmannaarfvodets betalande ofta framkallade och de ännu större som uppkommo, då borgerskapet ansåg sig ej böra spara någon penningeuppföring för att i sin linda qväfva den håg och ifver, som särdeles någre prester och ståndspersoner i trakten af Trelleborg använde för att få detta samhälle åter förvandladt till stad, skänkte Möller vid sin hemkomst till stadskassan ett kapital af 1000 riksdaler banko, att ställdt under stadens äldstes förvaltning med sin ränta bidraga till betäckande af riksdags- och rättegångskostnader. Huru välmenande denna stiftelse var, vittnade den likväl om stiftarens menlöshet. Huru litet årsräntan af 1000 riksdaler kunde förslå att betäcka riksdagsskatten, borde annars äfven för honom varit lätt att inse, och fastän borgerskapet, som i sin förvillelse trodde sådant kunna inverka på hufvudfrågans utgång, vid denna tid bortkastade i kommissionärsarfvode omkring 2000 riksdaler på Trelleborgssaken och andra öfverflödiga rättegångar, uteblefvo sådane med bortgången af visse personer inom borgerskapet, som derpå voro lystne, så att i sednare tider staden eller dess borgerskap icke haft någre rättegångar att föra eller bekosta. Med all sin enfald var Möller likväl i flere afseenden en utmärkt medborgare; han var af naturen begåfvad med en outtröttlig arbetsamhet, och hela hans lif var utan hvila. Oaktadt han genom medfödd sparsamhetsförmåga redan vid mannaåldern förvärfvat förmögenhet i sitt yrke och städse i ordets strängaste bemärkelse förblef ungtkarl, var hans arbetsflit så ihärdig, att han ända till sin död vid en ålder af öfver 70 år dermed fortfor lika rastlöst, som om det erfordrats att förvärfva dagligt bröd. I öfrigt understödde han många fattiga syskon och äfven oskylda personer. Det var i synnerhet ett utmärkande vackert drag hos honom att med tacksamhet ihågkomma och belöna både dem, hvilka i hans ungdom varit hans mästare i yrket och dem, hvilka han sjelf deruti inöfvat eller honom troget biträddt. Emot fattige handverkare och deras enkör och barn visade han i allmänhet mycken välvilja. Sålunda lät

han för dem på egen bekostnad uppbygga det såkallade Gubbhuset. I sednare tiden af hans lefnad anlidades städse hans kassa med fördel vid alla insamlingar för fromma ändamål och han öfvade icke sällan gästfrihet genom stora måltider. Detta allt oaktadt, efterlemnade han vid sin död 1838 något öfver 33,333 rdr 16 sk. banko, hvaraf han genom testamente disponerat betydliga summor till välgörande stiftelser.

Återkommande till den förut vidrörda såkallade Trelleborgs-saken, som vid denna tid och långt derefter utgjorde borgerskapets i Malmö djupaste bekymmer och hvarom skrefvos folianter för att bevisa det Malmö stads bestånd ytterst berodde deraf, att handel, sjöfart och handverk icke måtte få bedrivas i Trelleborg, måste författaren erkänna, att han, som äfven hade sin hand med i berörde folianTERS tillyxande och med full öfvertygelse deltog i den nyss anförda allmänna tron, af sednare tiders erfarenhet blifvit i denna öfvertygelse vacklande, då han icke kan förneka, att erfarenheten visat, att sedan Trelleborg vid början af 1840-talet erhöi köpingsrättighet, platsen väl något framskridit, men först under samma tid Malmö stad gjort de mest kolossala framsteg i hvad nästan allt slags rörelse angår, medan samtidigt Trelleborg såsom köping i sin ordning erhållit medtäffare uti flere lastageplatser i trakten deromkring.

1823 års ständer möttes med delgifvande af äktenskapskontraktet mellan kronprinsen och den blifvande kronprinsessan, åtföljdt af konungens proposition om anslag till betäckande af kostnaden å friareresan, som beviljades med ett belopp af 50,000 rdr bko. För-mälningen, som inträffade under riksdagen den 19 juni, försiggick och följdes af många högtidligheter, uti hvilka alla rikets ständer fingo deltaga till stor förlustelse för de fleste och kanhända äfven något bidragande till den stora frikostigheten uti anslags beviljande särdeles på första hufvudtiteln, deribland förhöjning med 100,000 riksdaler af konungens enskilda underhållssumma — en förhöjning, som sedermera utgjort föremål för stränga omdömen i fråga om dess syftning. Det vill synas, som oansedt för-mälningshögtidligheterne förorsakade ej så ringa förströelser, riksdagsarbetet denna gång haft en synnerlig fart. Riksdagen slutades förr än med året. Det oaktadt medgaf tiden utveckling både af den första oppositionstillstymmelsen inom representationen och af idéen om en liberalare tull-lagstiftning, samtidigt med utarbetandet, genom ett särskilt för sådant ändamål bildadt utskott, af ett ganska omständligt förslag till reorganisation af styrelseverken, hvilket ehuru icke utan brister och ej hvarken då eller sedermera i sin helhet antaget, likväl vid flere tillfällen tjänat till god historisk ledning. Åt lagstiftningen ägnades vid denna riksdag äfven mycken uppmärksamhet. En mängd viktiga lagförändringar blefvo deraf en följd. Under arbetet härmed framskym-

1823 tade icke otydligt det mindre fördelaktiga omdömet öfver lagkommittéens mångåriga verksamhet. I fast tro på tillförlitligheten t. ex. af hvad lagkommittéen föreslagit att ersätta det utdömda 7 kap. rättegångsbalken, som handlade om inteckning och innefattade 3 korta §§, hade konung och ständer vid 1817 och 1818 års riksdag stiftat en ny inteckningslag i 28 §§ som promulgerats den 13 juli sistnämnda år. Under loppet af 1823 års riksdag gjordes i en mängd enskilde riksdagsmäns motioner så grundade anmärkningar vid nästan hvarje § i den nya lagen, att det af riksdagsförhandlingarne vill synas, som hade skäl ej saknats att undanrödja hela lagen, fastän man afhölls derifrån af fruktan att lagkommittéens anseende dymedelst kunnat allt för mycket äfventyras, och man derföre åtnöjdes med några mindre skarvfningar.

Under de alfvarsamma öfverläggningar, som vid riksdagen förekommo om sättet att återställa sedelmyntets värde, uppstod äfven fråga om en ny realisation, som vanligen med vackrare ord betecknar en statsbankrutt eller åtminstone ett ackord emellan statsbanken och dess borgenärer, sedelinnehafvarne. Sedan det lyckats att erhålla det moratorium, som kongl. kungörelsen den 18 mars 1818 innefattade genom inställandet af bankens förbindelse att inlösa sina sedlar med klingande mynt och detta på obestämd tid, är det nära oförklarligt, att icke bankosedlarnes värde sjönk vida lägre än som skedde. Ja, man frestas att tro, det de ansträngningar Carl Johan vid flere tillfällen förklarade sig hafva använt på myntvärdets uppehållande, dock i någon mån haft verkan. Annars låter sig ej förklara, huru vaxelkursen kunnat hafva någon gräns för sitt stigande, såsom helt och hållet beroende af börscheferne i Stockholm och Göteborg, hvilka åtminstone då eljest voro allrådande inom sin verkningskrets. Kanhända ock, att undanrödjandet af den såkallade bankens sekretess eller förhemligandet af bankens verkliga ställning, som obegränsat nog strängt följdes, bidrog att öka förtroendet till sedelmyntet, emedan genom erhållen kännedom af bankens förhållande till sine borgenärer inhämtades, att den ej var så ohjelpig som vissa enskilda intressen förut sökt göra sannolikt. Bland de väldigaste kämparne för banken utmärkte sig på Riddarhuset — eget nog — en prest, den sedermera så namnkunnig blifne prosten i Sala, greve Schwerin, som redan då ifrade för realisationen af bankens sedlar. Såsom en förberedelse dertill, måhända på vida bättre vilkor än som slutligen fastställdes, ifrade han för och genomdref det alfvarliga beslut, att af bankens vinst 266,666 rdr 32 sk. årligen i första rummet skulle afsättas och uteslutande användas till förstärkande af bankens metalliska kassa. Såsom vanligt stridde den outtröttligaste bland de outtröttlige, kommerserådet Santesson, ett af ombuden från Göteborg, för anslag till

sitt skötebarn Göta kanal. Man har med skäl kallat excellensen 1823 grefve Platen för kanalens fader och som sådan jordat hans lik vid sidan af kanalen. Härutinnan har endast skett rättvisa; men den som med någon uppmärksamhet följt riksdagsärenderna alltifrån den tid, då kanalbyggnaden beslöts och till dess den fullbordades, vågar icke särdeles genom påståendet, att om grefve Platen var att betrakta såsom upphofsmannen, var deremot Berndt Harder Santesson den som genomdref det stora verket. Det är bekant, att Santesson var en mäktig förnögen enskild affärsman och som sådan aktad, då han med hela sin själ omfattade idéen att bygga kanalen samt deruppå upppoffrade hela sin enskilda förmögenhet. Må vara att det skedde i begynnelsen med beräkning af egen fördel, då han var betydlig aktieägare i det bolag, som öfvertagit utförandet af kanalarbetet, må vara till och med att, sedan han derpå äfventyrat hela sin enskilda välfärd, han i en sednare tid blef mindre nogräknad i valet af medel att genomdrifva arbetets fullbordan, allt nog han äger ostridigt och nästan uteslutande förtjensten deraf, att storverket fullkomnades och nu står såsom ett talande bevis på hvad en jernvilja kan uträtta; ty en jernvilja kan den väl med skäl kallas, som förmått genomdrifva ett så stort företag som Göta kanal, hvarpå staten och enskilda upppoffrat millioner utan att ens något utländskt lån derföre behöfts upptagas. För att riktigt bedöma de svårigheter, som voro att bekämpa, bör ihågkommas, att beslutet om kanalens byggande togs och började att sättas i verkställighet åren 1809 och 1810 i en tid, då Sverige genom krig och styckning var i den mest betryckta ställning, nära nog jämnförlig med dess belägenhet vid Carl XII:tes död, och att inom riket saknades till och med personer med nödig insigt för arbetet, så att derföre utländske män måste införskrifvas samt den första mekaniska verkstad eller den i Motala anläggas, dervid ofantliga summor användes på experimenter. Om ock en stor del af de sangviniska förhoppningar man på förhand uppgjort om kanalens verkningar, såsom bland annat att derigenom draga åt sig en mera omfattande transithandel, hvarpå svenska tullen skulle besparas, icke gått i fullbordan, har dock opinionen derom blifvit allmän, att kanalen framkallat stora fördelar för rörelsen i landet och sedan, hvad icke vid kanalens anläggning togs i betraktande, — ångbåstrafiken tillkommit, beredt en lifligare inrikes trafik och omsättning, särdeles på de förut föga begagnade insjöarne Wettern och Wenern, samt en vida starkare kommunikation mellan de hufvudsakligaste stapelorterna för inrikes handeln, Stockholm och Göteborg, samt de öfrige orterna i landet, än någon sig föreställt. Såsom ett barn af kanalen framstår Motala verkstad, hvilken kanske i sin mån lika mycket som kanalen sjelf bidragit att höja svenska industrien. Tillkommen ensam för kanalbyggnaden och

1823 dermed sammanhängande, blef verkstaden ansedd såsom en kräfta för kanalens kassa, sedan kanalen var färdig. Den var också orsaken till kanalkassans betryckta ställning. Verkstaden skiljdes därför från kanalen och såldes till ett särskildt bolag. Nu först erfor man att verkstaden var att betrakta såsom en ny häfstång för industrien, och säkert är, att den utvecklade kanske ännu mera verksamhet än sjelfva kanalbolaget genom den lyftning den gifvit åt så många näringar.

Författaren hade hunnit så långt med dessa anteckningar, som han började år 1848, och som då afbrötos först genom det årets trupprörelser och konungabesök i Malmö, sedan genom befattningen med landtbruksmötet och slöjdexpositionen derstädes följande året, kolerafarsoten 1850 och riksdagen 1851. Då han om hösten sistnämnde år gjorde en färd på Göta kanal i sällskap med dess direktion träffade han der kommerserådet Santesson vid Motala, sysselsatt med årets revisionsförrättning. Det var med en egen känsla författaren återsåg honom vid kanalens strand i den höga åldern af närmare 80 år med ungdomens liflighet ännu betraktande sitt verk, som kostat honom hans enskilda förmögenhet, glad att såsom ett bidrag till sin tarfliga bergning åtnjuta en ringa pension af 500 rdr af kanalbolagets kassa och en lika summa af statens, nu bugande sig för kanalens närvarande direktion, af hvars medlemmar flere i en förfluten tid förödmjukat sig för honom. Orättvist skulle det vara, om ej Santesson en gång vid sin död bereddes ett hedershvilorum på någon af kanalens stränder, som han till stor del skapat genom sin rastlösa verksamhet, utan hvilken kanalen säkert stadnat vid att blifva hvad den så ofta blifvit kallad — ett dike, i stället för att såsom nu utgöra ett nyttigt föreningsband emellan tvänne haf, besökt af tusentals resande och spridande ett fordom ej anadt lif åt kringliggande nejder. Resan på kanalen, långträdig i sig sjelf, lemnade tillräcklig tid öfrig för betraktelser. De erbjödo sig här i rikt mått: å ena sidan Platens graf, omgifven af flere af hans nära anhöriges, deribland hans måg hans excellens greve Posse, — ordförande i kanaldirektionen, då Santesson derifrån utstöttes; på andra sidan den dessa alla öfverlevande lille mannen, Santesson, med det nu hvitlockiga hufvudet, med den klara blicken i ögat, lätt springande omkring på stranden, välkomnande alla resande såsom vore han ännu husbonde vid kanalen, ehuru han sannolikt aldrig hinner upplefva den dag, då hans i bankodiskontverket pantsatte kanalaktier derutur blifvit löste. Sällan träffas så mycken seghet i sinne och tankekraft, som Santesson inpå sena ålderdomen låter åskådaren erfar.

Bland vid 1823 års riksdag fattade beslut förekommer äfven det egendomliga, att sedan först beramats att å statsverkets skuld till banken borde årligen betalas 150,000 rdr, stadgades sedermera, att

sedan från bankens årliga behållna vinst blifvit afräknade de till 1823 förstärkning af bankens metalliska kassa anvisade 266,666 rdr, skulle hela återstoden och deribland nyssnämnde afbetalning ställas till riksgäldskontorets disposition, hvarigenom det vill synas som återtog staten på annan väg den för banken bestämda afbetalning å dess fordran.

Redan vid denna riksdag, så rik på finansiella beslut, förordnade rikets ständer, att alla bevillningsmedel borde till riksgäldskontoret ingå, och meddelade i afseende derpå åt sina fullmäktige vid detta kontor nödiga föreskrifter; men sedan konungen förklarade sig ej böra till denna reform lemna sitt samtycke, måste rikets ständer underkasta sig den förödmjukelsen att berörde föreskrifter återtaga.

Som förut blifvit antydt, är det egentligen från 1823 års riksdag man kan räkna början af en liberalare tull-lagstiftning och första hugget på det strängare förbudssystemet, som derefter allt mer och mer måst gifva med sig. I sammanhang dermed ansågo rikets ständer lämpligt, att tullverkets öfverstyrelse borde reorganiseras, så att den i stället för att utgöras af en flertalig direktion kom att bestå af en generaldirektör med biträde af en kammererare och en sekreterare, ställde till hvarandra i lika förhållande som landshöfding till landskammererare och landssekreterare. Konungen godkände icke fullkomligt denna organisation, utan antogs den blott sålunda, att år 1825 nuvarande tullstyrelse bildades, bestående af en generaltulldirektör samt bredvid honom tvänne departementschefer med underlydande kansli och kammarkontor. Dåvarande landshöfdingen i Nyköping, friherre T. Sköldebrand, blef den förste generaltulldirektören och började på ett ganska kraftigt sätt sin nya embetsmannaverksamhet. Han vidtog flere ganska alfvarsamma steg för att afskaffa det farligaste af alla svek för tullverkets kassor — den köpta flatheten hos de kontrollerande tulltjenstemännen eller det lurenträjeri och den tullförsvinnning, som tämligen öppet bedrefs vid tullkamrarne och det i den mest oförskämda skala, ett bedrägeri, omöjligt att utrota eller förekomma annorlunda än genom att anförtro tullbevakningen, åtminstone vid tullkamrarne, uteslutande åt män med fast och bepröfvad redlighet. Författaren är i besittning af autentika handlingar, upplysande att på den tiden vid kusterne rådde de minst farliga underslefven; men de döde böra lemnas i fred och de efterlevande icke såras genom skildringen af fädernes bedrifter, hvilka på sitt sätt voro lofigne, då ingen tulltjensteman på loflig väg var förunnad äfven den tarfligaste bergning, och således alla tvungos att dagtinga med sin bättre känsla. Denna bana, en gång beträdd, hade emellertid icke någon gräns, lika litet som de trafikerandes håg att tillskansa sig fördelar äfven på bekostnad af ord och aftal, som aldrig kunna vara heliga inom laglöshetens område. Erfä-

1823 renheten har också visat, att vinsten hufvudsakligen stannade i de handlandes händer. Om ock en eller annan tulltjensteman samlade måttliga skatter, voro dessa en småsak emot den stora förmögenhet, som hopade sig hos visse köpmän hvilka gjort sig kände såsom smugglare i stort. Så mycket bör erinras till bevis om verkliga förhållandet, att tulluppbörden t. ex. i Malmö ännu vid denna tid utgjorde endast omkring 24,000 rdr för året, i de öfriga skånska städerna vida derunder. Om friherre Sköldebrand fått lefva längre — han dog efter blott något öfver ett års chefskap vid tullverket — är det sannolikt, att det gått hastigare än nu skedde med återförande af tullverkets angelägenheter inom laglighets område, åtminstone så vidt det låter sig göra med förbud och höga tullsatser. Sedan nu mera med allt skäl kan antagas, att tullkamrarna äro pålitliga och fria från all efterlåtenhet, har frestelsen öfvergått till bevakningen på kusterne, i fråga hvarom mycket ännu borde återstå att önska, ända till dess rikets ständer en gång lära sig inse att låg tull, som verkligen inflyter och det å alla varor, som kunna i landet afyttras, är indräftigare än den som skall genomlöpa konfiskationsjournalerna och derigenom lämna en ytterst ringa pekuniär vinst, men en desto större moralisk förlust, man må nu uppställa aldrig så talrik bevärad kustbevakning och använda såsom nu hvar sjetten penning af tullen för dess indrivande och kontrollerande. Författaren nämner med flit rikets ständer, dels emedan de hafva beskattningsrätten i sina händer och dels emedan det alltid måste blifva betänkligt för regeringen att begagna sin makt både att nedsätta tullsatserne och upphäfva förbud, så länge ständerne, folkets lagliga ombud, dertill för sin del säga nej.

1824 Såsom en följd af ständernes vid den nyss förut afslutade riksdagen meddelta förordnande, inrättades vid 1824 års början ett bankens lånekontor i Malmö med en fond af en million riksdaler banko, som utbröts af den för bankens allmänna diskontrollering bestämde utlåningssumman 8 $\frac{1}{2}$ millioner. Ett dylikt lånekontor tillkom samtidigt i Göteborg med en fond af 2 millioner förutom en särskild fond för belåning af jerneffekter.

Här sluta plötsligt dessa anteckningar utan att spår till deras fortsättning funnits. Troligen har författaren blifvit afbruten i sitt arbete af döden, som träffade honom den 7 november 1851, ögonblickligt, medan han från domsätet på Malmö rådhus utöfvade sitt embete som borgmästare.

Pris: 1 kr. 50 öre.

Till medlemmar af *De skånska landskapens historiska och arkeologiska förening*, hvilka antingen engång för alla erlägga en afgift ej understigande *30 kronor* eller årsafgift af *3 kronor*, utdelas denna tidskrift kostnadsfritt. Anmälan om inträde i föreningen kan göras under adress Adjunkt G. Billing Lund.

Af den äldre tidskriftserien återstår ett mindre antal exemplar, som af inträdande föreningsmedlemmar kunna bekommas till nedsatt pris af 6 kronor.